

ราชินิกุลราชกาลที่ ๓

สมเด็จพระราชบิดา บรมพงศาภิมา

ทรงพระชนม์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

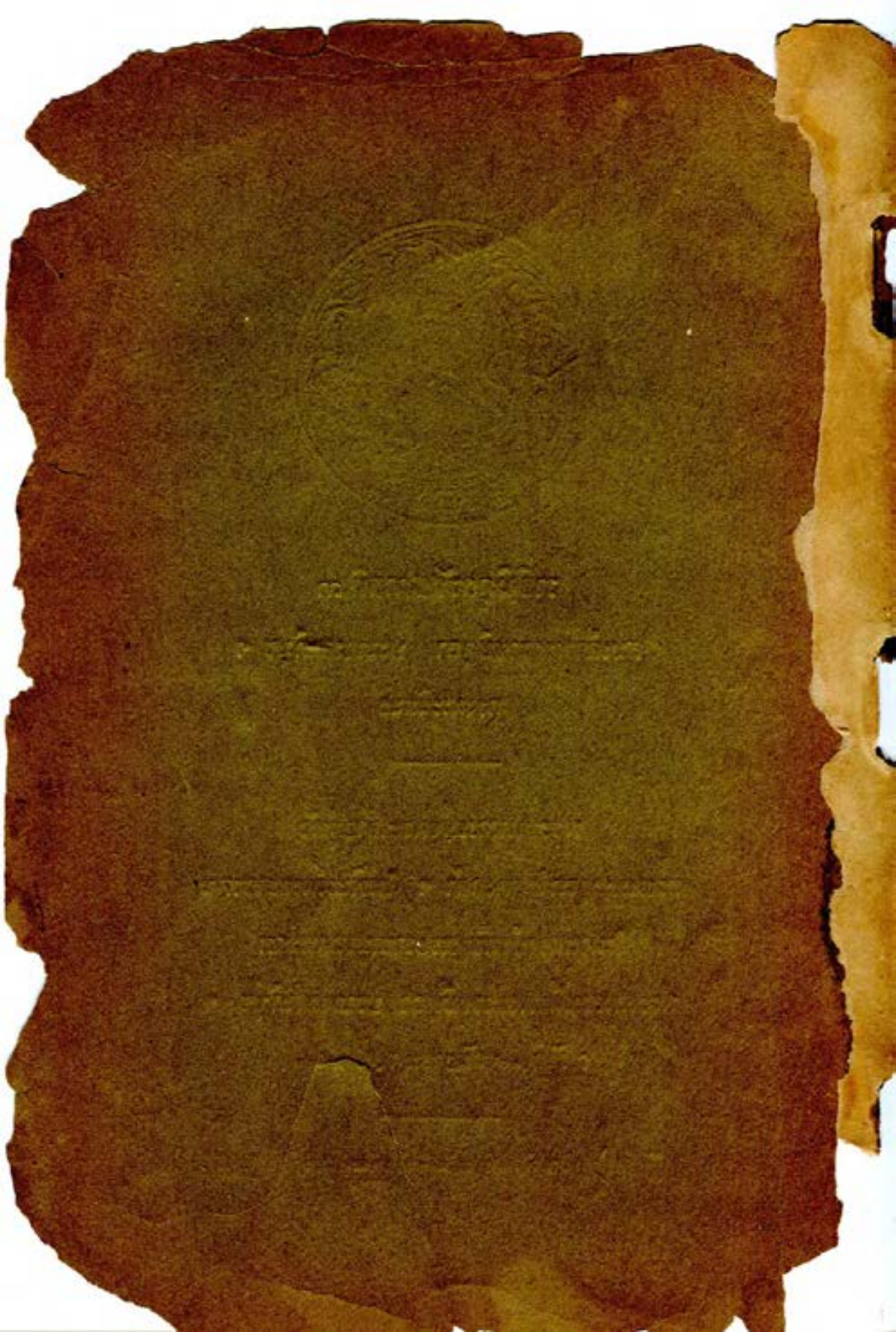
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน

ในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลศรัทธา

พระศพสมเด็จพระราชบิดา บรมพงศาภิมา

ณ วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๑

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์โสภณพิทยพิมพ์

ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓
สมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข ฯ
ทรงพระนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
ในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสดมภ์
พระศพสมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข ฯ
ณ วันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

က. ဝိသုဒ္ဓိသင်္ဂဟ

ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

အကျိုးအမြတ်

พระบรมรูปแลพระรูป

พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว

พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระ
พระเทพสุนทร
บรมราชินี

สมเด็จพระ
กรมพระยาสุดำรัตน
ราชประยูร

สมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระจักร
พรรดิพงศ์

สมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยา
ภาณุพันธุ์วงศ์
วรเดช

สมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมหลวงวชิร
ศักดิ

โรงเรียนประถม

นักเรียน

นักเรียนชาย

นักเรียน

นักเรียน

นักเรียนชาย

นักเรียน

นักเรียน

นักเรียนชาย

นักเรียน

นักเรียน

นักเรียนชาย

นักเรียน

นักเรียน

นักเรียนชาย

นักเรียน

นักเรียน

นักเรียน

นักเรียนชาย

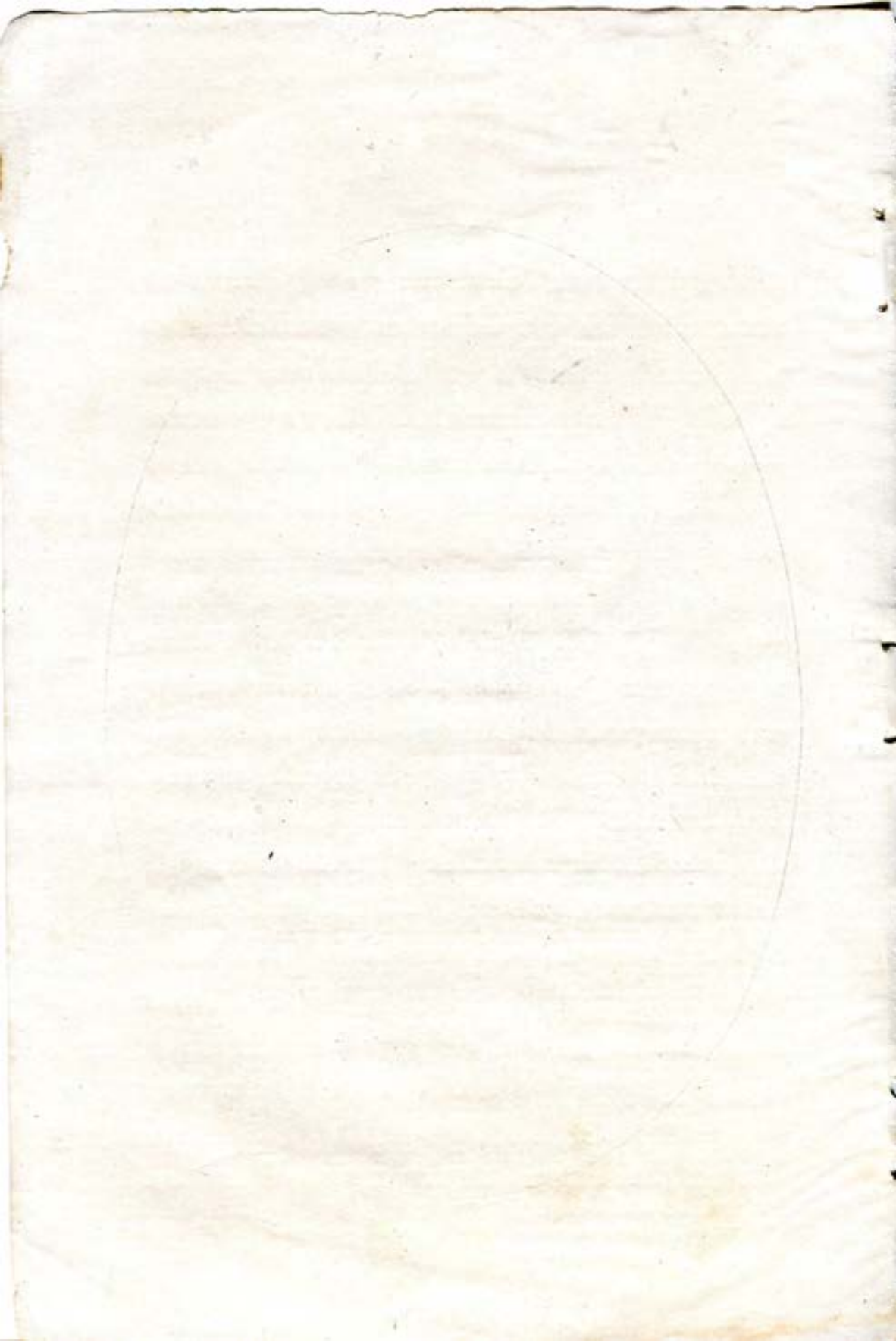
นักเรียน

นักเรียน

นักเรียนชาย

นักเรียน

อธิบาย

หนังสือเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นั้น สมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงเรียบเรียงขึ้น และทรงเจตนาไว้จะให้หนังสือสำหรับพิมพ์แจกเรื่องหนึ่งในงานพระศพเมื่อพระองค์เสด็จทิวงคต

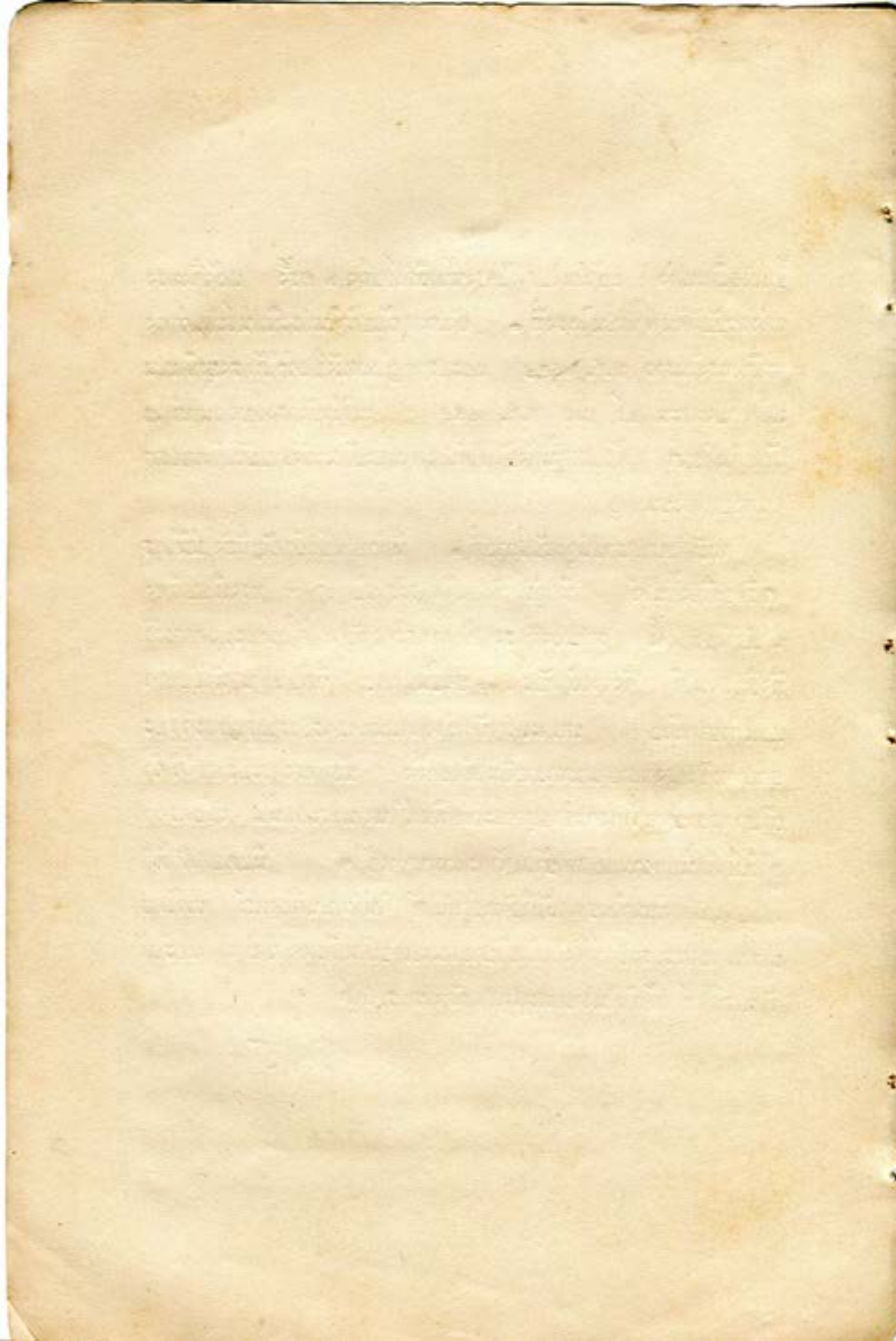
เหตุที่สมเด็จพระราชปิตุลา ๑ ทรงพระนิพนธ์หนังสือเรื่องนี้มีเค้าเงื่อนให้สันนิษฐาน ว่าเห็นจะทรงพระดำริเมื่อหอบพระสมุท ๑ พิมพ์หนังสือเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ (หรือที่มักเรียกกันว่า เรื่องราชินิกุลบางช้าง) ซึ่งกรมหลวงวงศาธิราชสนิทโปรดให้พระยาอุไทยธรรม (แก้ว) แต่งขึ้นปรากฏขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ สมเด็จพระราชปิตุลา ๑ ครั้นสวรรคตแก่ข้าพเจ้าใน ครั้นนั้น ว่า ควรจะมี เรื่อง ราชินิกุล รัชกาลที่ ๓ อีก ดังเรื่อง ๑ ข้าพเจ้ากราบทูลสนองพระดำริว่าถ้ามีได้ก็จะดัดหน้า แต่เกรงจะหาตัวผู้แต่งยาก เหมือนเช่นข้าพเจ้าก็ไม่รู้เรื่องพอจะแต่ง ถ้าพระองค์ทรงพระนิพนธ์เองนั้นและเห็นจะสำเร็จ ในเวลานั้นก็หาได้ครัดขอบประการใดไม่ แต่ต่อมาสมเด็จพระราชปิตุลา ๑ มีพระดำริถึงข้าพเจ้าว่าลองทรงแต่งเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ อยู่ ถ้าสำเร็จเมื่อใดจะประทานฉบับมายังหอบพระสมุท ๑ แต่นั้นมาได้เคยดำริแต่ให้ข้าพเจ้าฟังเนื่อง ๆ ถึงการที่ทรงพยายามสืบสวนเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ แต่ก็ยังไม่ได้ประทานฉบับมาจนเสด็จทิวงคต หม่อมเจ้าหญิงวิมลัญญา พระสุณิสา ซึ่งได้เป็นอุปฮาดสนองพระเดชพระคุณมาในคอนเมื่อทรงพระราหูพดภาพ เล่าว่า

สมเด็จพระราชบิดา ๑ เขาพระฤทธิไถ้ในการทรงพระนิพนธ์หนังสือ
เรื่องนั้นมาเสมอไม่ขาด ทรงทราบว่าเชื้อสายราชินิกุลยังมีตัวอยู่ที่ไหนมัก
โปรดให้เรียกมาทรงไต่ถามถึงลำดับตระกูล แล้วจกเก้ ไร้เพิ่มเติมลงใน
พระนิพนธ์ แลเคยดำรัสว่าหนังสือเรื่องนั้นถ้าทรงแต่งไม่สำเร็จก่อนเสด็จ
ทิวงคต กรมพระดำรง ๑ เขาคงช่วยแต่งให้ สำเร็จทันพิมพ์แจกในงาน
พระศพ ดังนั้น ยังมีเหตุอื่นอีกอย่าง ๑ ซึ่งเป็นปัจจัยให้ทรงแต่งซ้ำ ด้วย
สมเด็จพระราชบิดา ๑ ทรงพยายามแต่งเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ อีกด้วย
เรื่อง ๑ พร้อมกับทรงพระนิพนธ์เรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ แลส่วนเรื่อง
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ข้าพเจ้าจะยังไม่กล้าอธิบายในที่นี้

เมื่อสมเด็จพระราชบิดา ๑ เสด็จทิวงคต พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรด ๑ รับเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญพระราชกุศลหน้า
พระศพในงานฉัตรตมवार บัญญาตมवार แลศตมาห มีพระบรมราช
โองการตั้งราชบัณฑิตยสภาให้จัดการพิมพ์หนังสือสำหรับ พระราชทานแจก
เป็นที่ระลึกทั้ง ๓ งานนั้น ข้าพเจ้านั่งขึ้นถึงกระแด้รับสั่งของสมเด็จพระ
ราชบิดา บรมพงศาภิมุข ๑ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงกราบทูลแด่สมเด็จพระ
พระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้า ๑ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งทรงเป็น
ประธานกรรมการจัดมฤตก ทรงรับเป็นพระธุระตรวจกันแล้วส่งหนังสือ
เรื่องต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระราชบิดา ๑ ได้ทรงพระนิพนธ์ประทานมา ส่วน
เรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นั้น เป็นหนังสือ ๓๐ เล่มสมุด ส่วนแต่ตาย
พระหัตถ์สมเด็จพระราชบิดา ๑ ทรงเขียนเองทั้งนั้น นอกจาก ๓๐ เล่ม
ยังมีเล่มปลัดอีก ๒ เล่มในเรื่องเดียวกัน พิจารณาเห็นว่าได้ทรงตั้งโครง

ขึ้นเมื่อเริ่มแต่ง แล้วไม่โปรดโครงนั้นเลยถึง ๒ ครั้ง แล้วจึงทรง
แต่งฉบับที่พิมพ์ขึ้นเป็นโครงที่ ๓ ซึ่งเกิดคล้ายคำในพระนิพนธ์เห็นว่าคง
จะเริ่มทรงในราว พ.ศ. ๒๔๕๗ และปรากฏในหนังสือว่าได้ทรงยุดติเป็น
เสร็จเรื่องพระนิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ แต่ว่ายังทรงดัดด้นแก้ไข
เพิ่มเติมต่อมา ด้วยเหตุนี้จึงยังมีได้ประทานฉบับมายังราชบัณฑิตยสภา
จนตลอดพระชนมายุ

หนังสือเรื่องราวขึ้นกัฏฐการที่ ๓ มีค่าเป็นข้อสำคัญที่ยังไม่มีใคร
ได้เรียบเรียงขึ้นไว้ มีอยู่แต่ที่สมเด็จพระราชปิตุลา ฯ ทรงเรียบเรียง
ฉบับเดียวเท่านั้น รูปเรื่องที่ทรงแต่งคงพระหฤทัยจะให้ สันกระแสความที่
ฟังสืบสวนได้ จึงวางลำดับถึง ๓๐ หัวข้อทุกกล ก็ต้องเป็นหนังสือยาว
แถมแต่งยากด้วย เพราะเหตุดังกล่าวมาสมควรจะสรรเสริญพระวิริยะ
อุตสาหะซึ่งทรงพยายามมาหลายปีมิได้ทอดทิ้ง ข้อที่ทรงพระปรารภไว้ว่า
ถ้าภพพร่องข้าพเจ้าคงจะช่วยบูรณะเพื่อพิมพ์ในงานพระศพนั้น เมื่อตรว
ดูไม่เห็นมีเนื้อความข้อใดที่ข้าพเจ้าจะ สามารถแก้ไข มีแต่ยศศักดิ์ที่
เปลี่ยนแปลงต่อมาในชั้นหลังก็ยังพอรู้กันได้ ไม่จำเป็นต้องแก้ แต่โดย
เคารพต่อพระประสงค์ จึงได้ทำอธิบายหมายเลขเพิ่มเติมลงไว้บ้าง และให้
จัดการพิมพ์ให้ ทันในงานพระศพสมเด็จพระประสงค์

สารบัญ

ว่าด้วยสาขาราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ (ตามลำดับชั้น)

อธิบายเริ่มต้น

หน้า ๑

ชั้น ๑

บรรพชนทางพระชนกजन

๒

บรรพชนทางพระชนนีเพ่ง ฝ่ายชนก

๓

บรรพชนทางพระชนนีเพ่ง ฝ่ายชนนี

๕

ชั้น ๒

บุตรเสกิดาพระยาราชวงศ์ (หวัง) ที่เปนชั้น ๒

๖

ชั้น ๓

สายพระชนนีเพ่งที่เปน ร. ชั้น ๓

๗

สายพระชนกजनที่เปน ร. ชั้น ๓

๗

สายท่านปลัดอ้น้องนางพระชนนีของพระชนนีเพ่งที่เปน ร. ชั้น ๓

๗

สายพระยาพิฑลุ (ทองขาว) สามีท่านปลัดอ้นที่เปน อ. ชั้น ๒

สายเรย

๘

สายพระนมรอน้องนางร่วมชนนีของพระชนนีเพ่งที่เปน ร. ชั้น ๓

๑๐

สายนายน้อยน้องยาค่างชนนีของพระชนนีเพ่งที่เปน ร. ชั้น ๓

๑๐

สายท่านเสกิดน้องนางต่างชนนีของพระชนนีเพ่งที่เปน ร. ชั้น ๓

๑๓

(๒)

๕ ๕
ขนขน ๔

ถ่ายนายนาคน้องยาต่างชนนี้ของสมเด็จพระศรีสุราโดยที่ เป็น ร. ชั้น ๔	หน้า ๓๓
ถ่ายสมเด็จพระศรีสุราโดยที่ เป็น ร. ชั้น ๔	๓๒
ถ่ายท่านผ่องจิตาท่านปลั่ง ที่ เป็น ร. ชั้น ๔	๓๓
ถ่ายท้าวทรงกันดาล (ทองมอญ) มารดาหม่อมทับ ดามท่านผ่องที่ เป็น อ. ชั้น ๒ ถ่ายเรย	๓๔
ถ่ายพิทลุง น้องท่านผ่อง ที่ เป็น ร. ชั้น ๔	๓๕
ถ่ายพิทลุง ทางกรมหมื่นไกรสรวิชิต ที่ เป็น อ. ชั้น ๔ ถ่ายเรย	๓๗
ถ่ายพระศรีวิโรจน์ (หม่อมอ่อน) ที่ เป็น อ. ชั้น ๔ ถ่ายเรย	๓๘
ถ่ายพระอักษรสัมบัติ (หม่อมทับ) นอกจากถ่ายท่านผ่อง ที่ เป็น อ. ชั้น ๔ ถ่ายเรย	๓๐
ถ่ายพระนมรอดที่ เป็น ร. ชั้น ๔	๓๒
ถ่ายนายน้อย ที่ เป็น ร. ชั้น ๔	๓๒
ถ่ายท่านสาธิต ที่ เป็น ร. ชั้น ๔	๓๓

๕ ๕
ขนขน ๕

ถ่ายนายนาคน ที่ เป็น ร. ชั้น ๕	๓๔
ถ่ายเจ้าจอมมารดาทรัพย์ รัชกาลที่ ๓ ร. ชั้น ๕	๓๖
ถ่ายเจ้าจอมมารดาเอนน้อย รัชกาลที่ ๓ ร. ชั้น ๕	๓๘
ถ่ายเจ้าจอมมารดาจาด รัชกาลที่ ๓ ร. ชั้น ๕	๓๙
ถ่ายบุตรแต่จิตาท่านผ่อง ที่ เป็น ร. ชั้น ๕	๓๙

(๓)

ถ่ายที่พระยาเทพอรชุน (แสง) ดำทำนน้อยที่เปน อ. ชั้น ๕	หน้า ๓๓
ถ่ายพิฑูง น้อยทำนสอง ที่เปน ร. ชั้น ๕	,, ๓๒
ถ่ายพิฑูง ทางกรมหมื่นไกรสรวิชิต ที่เปน อ. ชั้น ๕ ถ่ายเรย	,, ๓๕
ถ่ายทองมอญ ที่เปน อ. ชั้น ๕ ถ่ายเรย	,, ๓๗
ถ่ายพระนมรอด ที่เปน ร. ชั้น ๕	,, ๓๗
ถ่ายนายน้อย ที่เปน ร. ชั้น ๕	,, ๓๗
ถ่ายท่านดำด ที่เปน ร. ชั้น ๕	,, ๔๐
๕ ๒ ขุนขัน ๖	,, ๔๓
ถ่ายนายนาค ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๔๓
ถ่ายกรมหมื่นมายุพิทักษ์ ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๔๕
ถ่ายกรมหมื่นภมรินทร์ภักดี ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๓
ถ่ายพระองค์เจ้าอนรท ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๒
ถ่ายท่านฉิมทวีรอด ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๔
ถ่ายนายสิน ที่เปน อ. ชั้น ๖ ถ่ายเรย	,, ๕๔
ถ่ายจางวางพ่วง ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๔
ถ่ายพระยาพิพิธไธสริย์ (เนตร) ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๕
ถ่ายพระยาอาหาบวิรัช (ทิน) ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๖
ถ่ายพระยาเทพอรชุน (แสง) ที่เปน อ. ชั้น ๖ ถ่ายเรย	,, ๕๗
ถ่ายที่พระยาเทพอรชุน (แสง) ที่เปน อ. ชั้น ๖ ถ่ายเรย	,, ๕๗
ถ่ายพระครูมหิธร (อู่) ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๗
ถ่ายจางวางหนู ที่เปน ร. ชั้น ๖	,, ๕๗

(๔)

ถ่ายหลวงธรรมาธิบดี (เฮม) ที่เปน ร. ชั้น ๖	หน้า ๕๘
ถ่ายพิทักษ์ ที่เปน ร. ชั้น ๖	๖๘
ถ่ายพิทักษ์ทางกรมไกร ที่เปน อ. ชั้น ๖ ถ่ายเขย	๖๒
ถ่ายทองมอญ ที่เปน อ. ชั้น ๖ ถ่ายเขย	๖๔
ถ่ายพระนมมรดก ที่เปน ร. ชั้น ๖	๖๖
ถ่ายนายน้อย ที่เปน ร. ชั้น ๖	๖๗
ถ่ายท่านดำด ที่เปน ร. ชั้น ๖	๖๘
๕๕ ๕๕ ชนชั้น ๗	๗๓
ถ่ายท่านนาค ที่เปน ร. ชั้น ๗	๗๕
ถ่ายพระองค์เจ้ามงคลเดชะ ที่เปน ร. ชั้น ๗	๗๗
ถ่ายสมเด็จพระเทพกษิรินทรบรมราชินี ที่เปน ร. ชั้น ๗	๗๘
ถ่ายพระองค์เจ้าพรรณราย ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๕
ถ่ายพระราชโอรสแต่บิดาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เปน อ. ชั้น ๗ ถ่ายเขย	๘๖
ถ่ายกรมหมื่นนฤนาถมุนีมาศย์ ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๐
ถ่ายพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๓
ถ่ายท่านฉิมหรืออรอด ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๒
ถ่ายจางวางพ่วง ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๕
ถ่ายพระยาพิพิธไธสรัย ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๖
ถ่ายพระยาอาหารบริรักษ์ (ทิน) ที่เปน ร. ชั้น ๗	๘๗
ถ่ายพระยาเทพอรชุน (แสง) ที่เปน อ. ชั้น ๗ ถ่ายเขย	๘๘

(๕)

ถ่ายพระบรมทิวร (คู่) ที่แปล ร. ชั้น ๘	หน้า ๘๘
ถ่ายพระยาไชยสุนทร (เจียม) ที่แปล อ. ชั้น ๘ ถ่ายเรียบ	,, ๘๘
ถ่ายจากวงหนู แด่หลวงอรรคนาวี (เฮม) ที่แปล อ. ชั้น ๘	,, ๙๐๒
ถ่ายพิทลุง ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๐๓
ถ่ายพิทลุง ทางกรมไกร ที่แปล อ. ชั้น ๘ ถ่ายเรียบ	,, ๙๐๓
ถ่ายทองมอญ ที่แปล อ. ชั้น ๘ ถ่ายเรียบ	,, ๙๐๔
ถ่ายพระนมรอด ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๐๖
ถ่ายนายน้อย ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๐๗
ถ่ายท่านดำด ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๐๘
ขุนชน ๘	,, ๙๑๐
ถ่ายนายนาท ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๑๓
ถ่ายพระยาไชยสุนทร (หม่อมราชวงศ์เทวะหนึ่ง) ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๑๕
ถ่ายหม่อมนาขิราช (ซิด) ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๑๕
ถ่ายสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๕ ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๑๖
ถ่ายสมเด็จพระมาตุลาเจ้าสุนันทากุมารีวัชรินในรัชกาลที่ ๕ ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๑๗
ถ่ายสมเด็จพระมาตุลาเจ้าสว่างวัฒนาในรัชกาลที่ ๕ ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๑๗
ถ่ายพระนางเจ้าสุวัทนาหมารศรีในรัชกาลที่ ๕ ที่แปล ร. ชั้น ๘	,, ๙๒๐

ถ่ายพระอรรคชายาเธอทั้ง ๓ พระองค์ ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	หน้า ๓๒๒
ถ่ายพระราชชายาเจ้าดารารัศมีในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๒๔
ถ่ายเจ้าคุณจอมมารดาแพ ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๒๖
ถ่ายเจ้าจอมมารดาอ่อนในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๒๘
ถ่ายเจ้าจอมมารดาทับทิมในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๒๙
ถ่ายเจ้าจอมมารดาโหม่งในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๐
ถ่ายเจ้าจอมมารดาหวดในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๓
ถ่ายเจ้าจอมมารดาหมอกในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๓
ถ่ายหม่อมราชวงศ์ดั่งในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ที่เปนร. ชัน ๘	๓๓๒
ถ่ายหม่อมทับทิมในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๔
ถ่ายหม่อมผาดในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๔
ถ่ายหม่อมแน่นในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๕
ถ่ายหม่อมเต็มในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๗
ถ่ายหม่อมเล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ที่เปน ร. ชัน ๘	๓๓๗

(๗)

ถ่ายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ที่เปน ร. ชั้น ๑ หน้า	๓๓๘
ถ่ายกรมพระเทวะวงศ์วโรปการ ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน อ. ชั้น ๑	
ถ่ายเรียบ	๓๓๘
ถ่ายกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน อ. ชั้น ๑	
ถ่ายเรียบ	๓๔๒
ถ่ายกรมพระดำรงราชานุภาพ ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน อ. ชั้น ๑	
ถ่ายเรียบ	๓๔๒
ถ่ายกรมพระนเรศวรฤทธิ์ ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน อ. ชั้น ๑ ถ่ายเรียบ	๓๔๓
ถ่ายกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ในรัชกาลที่ ๕ ที่เปน อ. ชั้น ๑	
ถ่ายเรียบ	๓๔๓
ถ่ายกรมหมื่นนฤเบศรมหาไวย ที่เปน ร. ชั้น ๑	๓๔๕
ถ่ายพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ที่เปน ร. ชั้น ๑	๓๔๖
ถ่ายท่านนิมหิธรอด ที่เปน ร. ชั้น ๑	๓๔๗
ถ่ายจางวางพ่วง ที่เปน ร. ชั้น ๑	๓๔๘
ถ่ายพระยาเทพอรชุน (แสง) ที่เปน อ. ชั้น ๑ ถ่ายเรียบ	๓๕๐
ถ่ายพระครูมหิธร (อู่) ที่เปน ร. ชั้น ๑	๓๕๓
ถ่ายพระยาไชยสุนทร (เจียม) ที่เปน อ. ชั้น ๑ ถ่ายเรียบ	๓๕๓
ถ่ายจางวางหนู ที่เปน ร. ชั้น ๑	๓๕๔
ถ่ายพิทักษ์ ร. ชั้น ๑ แลถ่ายกรมไกร อ. ชั้น ๑	๓๕๔
ถ่ายทองมอญ ที่เปน อ. ชั้น ๑ ถ่ายเรียบ	๓๕๕

(๔)

ฉายพระนมรอก ที่แปล ร. ชั้น ๘	หน้า ๓๕๖
ฉายนายน้อย ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๕๗
ฉายท่านดำด ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๕๘
๕ ชนชั้น ๘	
ฉายนายนาค ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๕๘
ฉายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลก ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๓
ฉายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๓
ฉายสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๒
ฉายกรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๓
ฉายกรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๓
ฉายกรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกร ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๔
ฉายกรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๔
ฉายกรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๕
ฉายกรมหมื่นกำแพงเพชรอัครโยธิน ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๕
ฉายกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๖
ฉายกรมหมื่นอนุพงษ์จักรพรรดิ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๖
ฉายพระองค์เจ้าอดิศานุทิศ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๗
ฉายหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๖๘
ฉายพระครูมหิธร (อู่) ที่แปล ร. ชั้น ๘	๓๗๐

(๘)

ถ่ายพิทักษ์ ถ่ายพระนมรอด แถ่นายน้อย ท่านเจ้าตมไม่ต้องกล่าว
ใน ร. ชั้น ๘ หรือ อ. ชั้น ๘ ถ่ายอีก หน้า ๑๗๑
ชั้น ๕
ชั้น ๑๐

ถ่ายหม่อมเจ้ากมลปราโมทย์ พระจิตาภกรมหลวงจันทบุรีมัยยู่แต่ถ่าย
เดียว ที่แปล ร. ชั้น ๑๐ ๖๖ ๑๗๒

แผนถ่ายราชินิกุล รัชกาลที่ ๓ เทียบ ๑๐ ชั้นเป็นตัวอย่าง ๖๖ ๑๗๔

ว่าด้วยบุรพชน (ตามลำดับเรื่อง)

บุรพชนราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้นต้น	หน้า ๓
บุรพชนทางพระชนกजन	,, ๒
บุรพชนทางพระชนนีเพียง	,, ๕
บุรพชนของพระยาพิฑู (ทองขาว) ดำมีท่านปลัดยัง น้อยนาง ร่วมชนนีของพระชนนีเพียง ว่าด้วยดังกุดแขกชาติต้นพิฑู	,, ๘
บุรพชนพระอักษรมนต์ (หม่อมทับ) ดำมีท่านปลัด ว่าด้วย ราชตระกูลกรุงเก่า แด่ดังกุดมัญญ์ สัมพันธ์กัน	,, ๑๔
บุรพชนของกรมหมื่นไกรสรวิจิตร ว่าด้วยทางเจ้าจอมมารดา สาย เชยพิฑู	,, ๑๗
บุรพชนของพระยาจุฬาราชมนตรี (แก้ว) ดำมีท่านเดิม ว่าด้วย ดังกุดแขกหมัด แด่แขกชาติเปื้อนชัย	,, ๒๒
บุรพชนของหม่อมกิม หม่อมมารดาพระองค์เจ้าพรรณราย ว่า ด้วยดังกุดจีนแซ่	,, ๕๐
พระบุรพชนของกรมพระราชวังหลังกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ว่าด้วย พระบรมราชวงศ์จักรี แยกสายจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา เทพสุดาวดี	หน้า ๗๐
พระบุรพชนในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าด้วยพระ บรมราชวงศ์จักรี แยกสายจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์ แด่ดังกุดชนกเงิน คือ ราชินิกุลรัชกาลที่ ๔ สัมพันธ์กัน	,, ๘๒

บุรพชนของพระโอยิกาเมียม พระชนนีในสมเด็จพระศรีพัชรินทรา
บรมราชินี ว่าด้วยสกุล คือ ราชินิกุลรัชกาลที่ ๖ ,, ๘๘

บุรพชนของพระยาไชยสุรินทร์ (จ๋ยม) ว่าด้วยพระบรมราชวงศ์
จักรี แยกสายจากสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีแต่ราชินิกุล
รัชกาลที่ ๕ ,, ๘๙

พระบุรพชนของพระนางเจ้าอุบลมาตมารศรี ว่าด้วยทางเจ้าคุณ
จอมมารดาดี สกุลบางช้าง คือ ราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ แด
สกุลขุนนาค สัมพันธ์กัน ,, ๙๐

พระบุรพชนของพระอัครชายาเธอ ว่าด้วยสกุลเจ้าจอมมารดาจัน
แต่เจ้าจอมมารดาเอนน้อย ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี รัชกาลที่ ๓ ,, ๙๑

บุรพชนของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ว่าด้วยสกุลนครเชียงใหม่ ,, ๙๒

บุรพชนของเจ้าคุณจอมมารดาแพ ในรัชกาลที่ ๕ ว่าด้วยสกุล
บางช้าง คือ ราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ แยกจากสมเด็จพระยา
องค์ใหญ่แดงคั่นน้อย สกุลขุนนาค ,, ๙๓

บุรพชนของหม่อมเล็ก ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุ
วงศ์วรเดช ว่าด้วย สกุลขงไฉยทอ หน้า ๙๓

บุรพชนของหม่อมละม้าย ในกรมพระเทวะวงศ์ ว่าด้วยสกุลสุโข
บางช้าง คือ ราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ ,, ๙๔

บุรพชนของหม่อมเจ้าสุรางค์ภัคตรี ในกรมหมื่นมหิศร ว่าด้วย
พระบรมราชวงศ์จักรี ทางพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า แดกรม
พระเทเวศ์ ,, ๙๕

บุรพชนของพระองค์เจ้าไชยวัตรโนภาส ว่าด้วยราชตระกูลกรมพระ
ราชวังบวรวิไชยชาญ

,, ๓๕๕

บุรพชนของหม่อมหลวงพัฑฒันุ หตถนพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์
ว่าด้วยวงศ์พระเจ้ายกฐนบุรี แด่สัมพันธกันกับสกุลอื่นหลายฝ่าย ,, ๓๕๖

บุรพชนของหลวงฤทธิชัยเวร (พุด) แด่เถื่อนภรรยา ว่าด้วย
สกุลสัมพันธกันหลายฝ่าย

,, ๓๕๓

ว่าด้วยประวัติบุคคลที่กล่าวไว้มากๆ (ตามลำดับเรื่อง)

ประวัติพระชนกเจ้าน คือ พระยานนทบุรี	หน้า ๒
ประวัติพระยาราชวังสัน (หวัง) ชนของพระชนนีเพ็ง	,, ๓
ประวัติท่านชู ชนของพระชนนีเพ็ง	,, ๕
พระประวัติสมเด็จพระศรีสุราโดย	,, ๗
ประวัติพระยาพัทลุง (ทองขาว) ดำรงท่านปลัด	,, ๗
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	,, ๓๒
พระประวัติกรมหมื่นไกรสรวิชิต	,, ๓๗
ประวัติคุณอมพวัน โอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี แด่ท่านแจ่ม ธิดาหม่อมทับ	,, ๒๐
ประวัติหม่อมทิม ธิดาเจ้ากรุงธนบุรี	,, ๒๓
ประวัติหม่อม (หญิง) ธิดาเจ้ากรุงธนบุรี	,, ๒๓
พระประวัติกรมหมื่นมาตยาพิทักษ์	,, ๒๗
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์นครราชสีมา	,, ๒๗
พระประวัติกรมหมื่นนันทนทรภักดี	,, ๒๗
พระประวัติพระองค์เจ้าอนรท	,, ๒๗
ประวัติเจ้าพระยาวิชิตวงศ์ (หม่อมราชวงศ์คัล)	,, ๓๖
ประวัติเจ้าพระยาอภัยราชา (หม่อมราชวงศ์ตบ)	,, ๓๖
ประวัติพระยาจักรีวงศ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร)	,, ๓๖

ประวัติพระยาสุรินทราชา (หม่อมราชวงศ์สีหิ)	หน้า ๓๖
ประวัติพระยาวิเศษด้งจาดดา (โต)	„ ๓๗
ประวัติพระยานรรัตนราชมานิต (โต)	„ ๓๗
ประวัติหม่อมแดง นางห้ามในกรมพระพิทักษ์เทเวศร์	„ ๓๗
ประวัติพระยาธโมธรรพการ	„ ๔๐
พระประวัติพระองค์เจ้ามงคลเด็ก	„ ๔๕
พระประวัติสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี	„ ๔๖
พระประวัติพระองค์เจ้าพรรณราย	„ ๔๗
พระประวัติกรมหมื่นนฤบาลมุนาตย์	„ ๔๗
พระประวัติพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์	„ ๔๘
ประวัติเจ้าจอมมารดาจัน นางห้ามกรมหมื่นภูมินทร์	„ ๕๓
พระประวัติพระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค	„ ๕๓
พระประวัติพระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์	„ ๕๒
พระประวัติพระองค์เจ้าสายเสาวดีภิรมย์	„ ๕๒
ประวัติพระยาเทพอรชุน (แดง) ดำมัทนน้อย	„ ๕๗
ประวัติหม่อมราชวงศ์ยุพา ภรรยาพระยาสุรินทราชา	„ ๖๔
ประวัติพระยาไชยมันทน (เชย)	„ ๖๕
ประวัติเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์	„ ๖๕
ประวัติพระยาดำรงกิจประมวญ	„ ๖๘
ประวัติหม่อมพัน นางห้ามกรมขุนวรจักรธรานุภาพ	„ ๗๓

พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	หน้า ๗๖
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงวิสุทธิโกศล	๗๐
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์	๗๐
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช	๗๓
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๗๔
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนวิชัยกัญญา	๗๕
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	๗๕
พระประวัติกรมพระเทวะวงศ์วโรปการ	๗๗
พระประวัติสมเด็จพระมยุรดาเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์	๗๗
พระประวัติสมเด็จพระมยุรดาเจ้าสว่างวัฒนา	๗๗
พระประวัติสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ	๗๗
พระประวัติกรมหลวงอดิศวดินทนีธร	๗๗
ประวัติเจ้าคุณจอมมารคณา	๗๗
พระประวัติพระนางเจ้าสุวัทนาหมารศรี	๗๗
พระประวัติกรมพระนเรศวรฤทธิ์	๗๗
พระประวัติกรมพระดำรงราชานุภาพ	๗๐
พระประวัติกรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา	๗๐
พระประวัติกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย	๗๐
ประวัติหม่อมเจ้าสนิท นางห้ามพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์	๗๒
ประวัติเสนาบดีกรมมหรสพ	๗๒
ประวัติพระนมธมมฤทธิ์	๗๓

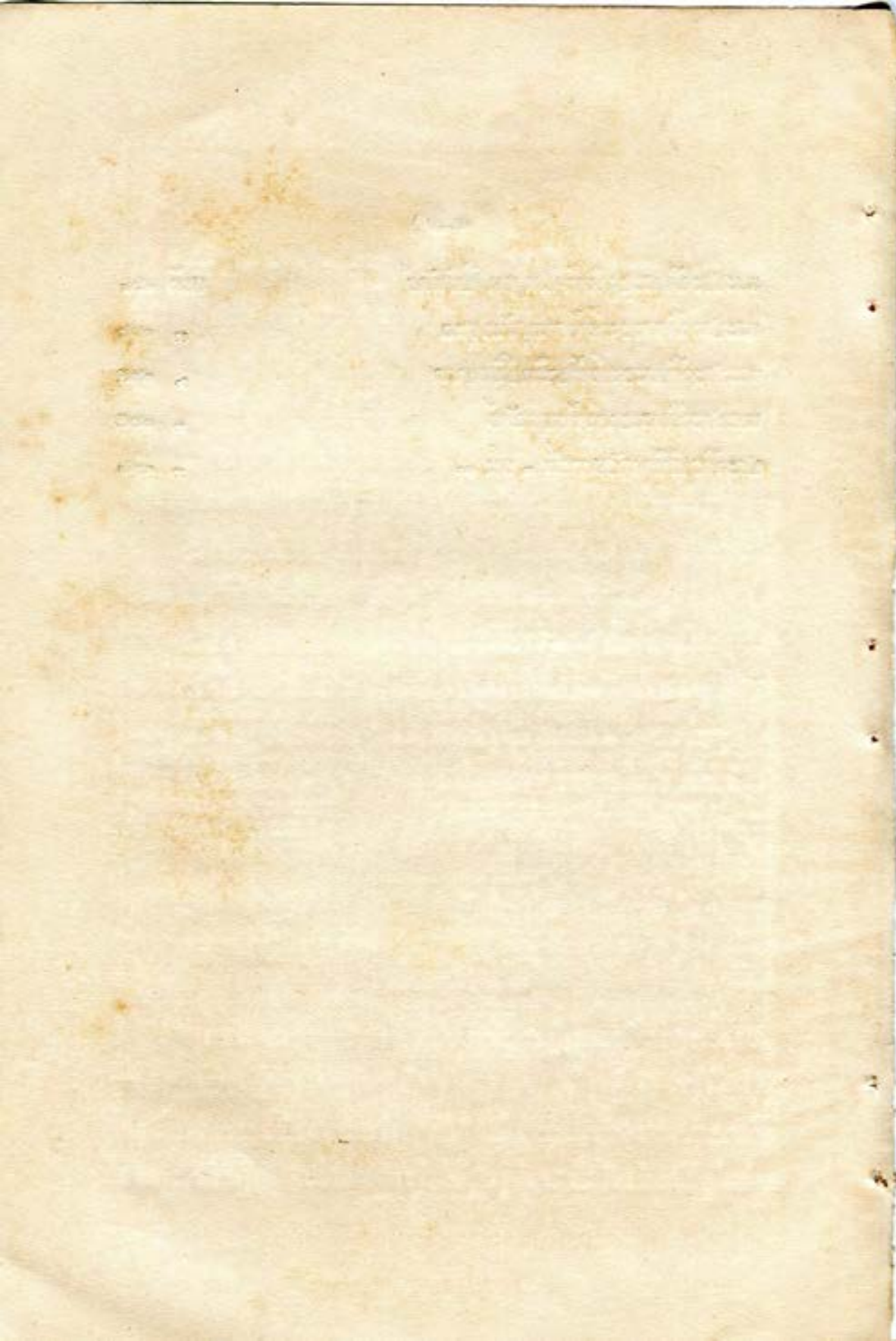
ประวัติพระพี่เลี้ยงผู้ แดพระยาพิไชยสงคราม (ข้า)	หน้า ๘๓
ประวัติท้าวสุภักดีการภักดี (ปริก)	๘๔
ประวัติพระนมบาง	๘๕
ประวัติหลวงฤทธิชัยเวร (พุด)	๘๘
ประวัติพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (ฉันทน์)	๙๐๓
ประวัติหม่อมหลวงโต จิตาเจ้าพระยาวิจิตวงศ์	๙๐๓
ประวัติหม่อมหลวงเถื่อน จิตาเจ้าพระยาวิจิตวงศ์	๙๐๓
ประวัติหม่อมหลวงวาด จิตาเจ้าพระยาวิจิตวงศ์	๙๐๔
ประวัติบุตรพระยาไชนันท์ (เขย)	๙๐๔
ประวัติพระยาศรีกฤดากร (หม่อมหลวงวรภั)	๙๐๕
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระเทพนารีรัตน์	๙๑๖
พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว	๙๑๖
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลก	๙๑๗
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา	๙๑๗
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์	๙๑๘
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย	๙๑๘
พระประวัติสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรมนทิศร์	๙๑๘
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนศรีธรรมราช	๙๑๘
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเพชรบุรี	๙๑๘
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์	๙๒๐

พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร	หน้า ๑๒๐
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์	„ ๑๒๐
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสรวงโลก	„ ๑๒๒
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนพิศุภมิตรเจษฎ์จันทร์	„ ๑๒๒
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์	„ ๑๒๓
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้านภาจรจรัสศรี	„ ๑๒๓
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้ามอญนันทรา	„ ๑๒๓
พระประวัติสมเด็จพระเจ้าฟ้านันทรา	„ ๑๒๓
พระประวัติกรมขุนสุพรรณภาควดี	„ ๑๒๕
พระประวัติพระองค์เจ้าสุวภักติกวิไลยพรรณ	„ ๑๒๖
พระประวัติพระองค์เจ้ามณฑิราวรรณวโรภาส	„ ๑๒๖
ประวัติเจ้าคุณจอมมารดาแพ แลอธิบายคำสระไก่หลวง ด้วย	„ ๑๒๗
พระประวัติกรมหลวงจันทบุรี	„ ๑๒๘
พระประวัติกรมหลวงนครไชยศรี	„ ๑๒๘
พระประวัติพระองค์เจ้าประเวศวรธมย์	„ ๑๒๘
พระประวัติกรมขุนสิงหวิกรม	„ ๑๒๘
ประวัติเจ้าจอมมารดาโหมด	„ ๑๓๐
พระประวัติกรมหมื่นสุนทร	„ ๑๓๐
พระประวัติกรมหมื่นไธยา	„ ๑๓๐
พระประวัติกรมหมื่นกำแพงเพชร	„ ๑๓๑
พระประวัติกรมหมื่นพิไชย	„ ๑๓๑

พระประวัติกรมหมื่นอนุพงษ์จักรพรรดิ	หน้า ๓๓๒
พระประวัติพระองค์เจ้าอดิศำรันทิ	๓๓๒
พระประวัติพระองค์เจ้าประภาวดีทิ	๓๓๓
ประวัติหม่อมราชวงศ์สว่าง ชายาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์	๓๓๓
พระประวัติพระองค์เจ้านิพัชพิธิษฐพงษ์	๓๓๔
ประวัติหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์	๓๓๔
พระประวัติพระองค์เจ้านิพนธ์ภาณุพงษ์	๓๓๕
พระประวัติพระองค์เจ้าศิริวงศ์วัฒนเดช	๓๓๕
พระประวัติพระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล	๓๓๖
ประวัติหม่อมแม่ ชายาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช	๓๓๖
ประวัติหม่อมเจ้าทิพสัมพันธุ์	๓๓๗
ประวัติหม่อมราชวงศ์ปลื้ม ชายาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์	๓๓๗
ประวัติหม่อมใหญ่ ชายากรมพระเทวะวงศ์	๓๓๗
ประวัติหม่อมเจ้าไตรทศประพันธ์	๓๔๐
พระประวัติพระองค์เจ้าอรุณศักดิ์กฤดากร	๓๔๓
ประวัติพระยาศรีกฤดากร (หม่อมหลวงวรภั)	๓๔๖
ประวัติหม่อมกัทริน ชายาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิชิตนุก	
กับพระโอรส	๓๖๑

(๓๘)

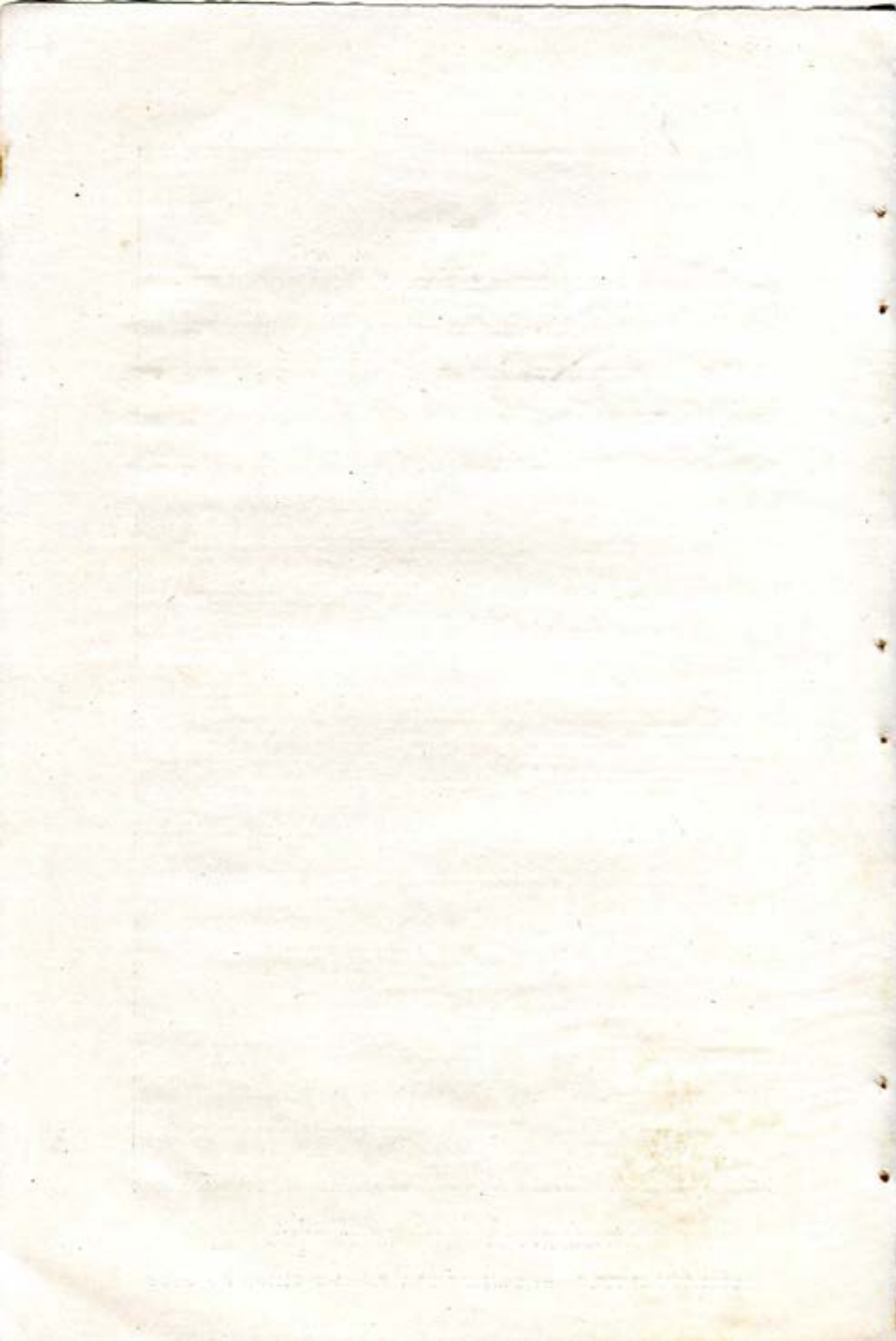
พระประวัติพระองค์เจ้าชุมพลวงศ์บริพัตร	หน้า ๓๖๓
พระประวัติพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล	” ๓๖๒
พระประวัติพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา	” ๓๖๔
พระประวัติพระองค์เจ้ายมจินต์	” ๓๖๕
ประวัติราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้น ๓๐	” ๓๗๒

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บรมราชสมภพ พ.ศ. ๒๓๓๐ บรมราชาภิเษก พ.ศ. ๒๓๖๗ สวรรคต พ.ศ. ๒๓๙๔

ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓

คำว่า “ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓” นั้น คือเชื้อสายอันเป็นพระวงศ์
ของสมเด็จพระศรีสุริเยศ โดย พระบรมราชชนนีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นี้
มี ๒ ทาง คือ ฝ่ายพระชนกทาง ๑ ฝ่ายพระชนนีทาง ๑

ทางฝ่ายพระชนก บุรพชนชั้นแรก (ทราบว่า) เป็นไทย สกุล
ชาวบางเข็อกหน้ จังหวัดธนบุรีได้ สืบสายค่อมาถึงชนกและชนนี
ของพระชนก ซึ่งจะนับว่าเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้นที่ ๑ และ
องค์พระชนกนั้นจะนับว่าเป็นราชินิกุลชั้นที่ ๒

ทางฝ่ายพระชนนี บุรพชนชั้นแรกฝ่ายชนก (ทราบว่า) เป็น
สกุลแรกชั้น สัมพันธ์กับไทยสกุลใดไม่ปรากฏ ฝ่ายชนนีเป็นไทย
สกุลชาวสวนวัดหน้ สืบสายค่อมาถึงชนกและชนนีของพระชนนี ซึ่ง
จักนับว่าเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้นที่ ๑ และองค์พระชนนีนั้นก็ค่อนับว่า
เป็นราชินิกุลชั้นที่ ๒ เหมือนกัน

เหตุฉะนั้นสมเด็จพระศรีสุริเยศ ซึ่งเป็นต้นแห่งราชินิกุลรัชกาลที่ ๓
นั้น ถ้าจะนับตามลำดับชนราชินิกุลด้วยแล้วไซ้ ก็ค่อนเป็นชั้นที่ ๑ อันได้
สืบสายมาแต่สกุลไทยชาวบางเข็อกหน้ และสกุลแรกชั้นกับสกุลไทย
ชาวสวนวัดหน้ สัมพันธ์กันมาแต่ชั้นต้นจนมีก่งกานดำราชสืบค่อลงมา
แล้วมีสกุลอื่น ๆ เข้าสัมพันธ์กันอีกเล่า จึงแยกย้ายออกเป็นหลายสกุล
หลายสาย ถึงจะปรากฏค่อไปตามลำดับ

ก่อนที่จะกล่าวถึงนามบุคคลทั้งหลายต่อไปนี้ บางแห่งบางคนสมควรจักให้ทราบว่าเป็นผู้ชายหรือผู้หญิง และระบุชั้นราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ว่าเป็นชั้นใด ๆ ทั้งว่าเป็นเรยหรือเป็นสะใภ้ของราชินิกุล หรือเป็นสกุลอื่นชั้นใด ๆ (ที่เกี่ยวข้อง) นำหน้าหรือต่อท้ายนามบุคคลนั้น ๆ ด้วย จึงจะทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งขึ้น การที่จักเขียนไปเต็มตามคำเช่นนั้นก็มากมายนัก จึงจำกัดแต่เป็นอักษรร้อยคั้ง

- ช. แปลว่าเป็น “ผู้ชาย”
- ญ. แปลว่าเป็น “ผู้หญิง”
- ร. ชั้น แปลว่าเป็น “ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓” ชั้นนั้น ๆ
- ร. ชั้น แปลว่าเป็น “เรยราชินิกุลรัชกาลที่ ๓” ชั้นนั้น ๆ
- ส. ชั้น แปลว่าเป็น “สะใภ้ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓” ชั้นนั้น ๆ
- อ. ชั้น แปลว่าเป็น “สกุลอื่น สายของเรยหรือสะใภ้ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓” ชั้นนั้น ๆ

ราชินิกุลชั้น ๑

บุรพชนทางพระชนก ชนกและชนนีขององค์พระชนกซึ่งเป็น
 ร. ชั้น ๑ นั้น ไม่ได้ความว่าเป็นใครและนามใด มีบุตร (ทราบได้แต่)
 องค์พระชนกองค์เดียว นามว่า “จัน” มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยานนทบุรี
 เป็น ร. ชั้น ๒ เมื่อพระชนกจันได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนทบุรีแล้ว

ไปตั้งเคหะสถานอยู่ณะจังหวัดนั้น ดับธกุตต่อมาฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ธกุตเมืองนนท์” ภายหลังในคำบทนั้นพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างพระอารามถวายสมเด็จพระศรีสุราโดย พระบรมราชชนนี อันมีนามปรากฏว่า “วัดเฉลิมพระเกียรติ” ซึ่งเป็นเครื่องหมายสำคัญอยู่ในทุกวันนี้

บุรพชนทางพระชนนีฝ่ายชนก ซึ่งเป็นเชื้อสายแซกสู่นั้น กล่าวกันว่ามีมาแต่ธกุตเจ้าพระยาจักรี ครั้นกรุงธนบุรี (ทราบว่าชื่อ “หมุด”) ซึ่งเดิมเป็นหลวงศักดินายเวรมหาดเล็ก ครั้นกรุงศรีอยุธยา ก็คือผู้ที่ปรากฏชื่อในพระราชพงศาวดารว่า “เจ้าพระยาจักรีแรก” นั้น เจ้าพระยาจักรี (แรก) มีบุตรที่ควรกล่าว ๒ คน คน ๑ ทราบว่าชื่อ “หมัด” เดิมได้เป็นพระยาวราชบังสัน แล้วเลื่อนที่เป็นพระยายมราช สมญาปรากฏว่า “พระยายมราช แรก” อีกคน ๑ ชื่อใดไม่ปรากฏ เข้าใจว่าชื่อ “หวง” เดิมได้เป็นพระชลบุรียูก่อน ครั้นถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ แรกได้ถึงถว้ยราชสมบัติ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาวราชวังสัน เข้ามารับราชการอยู่ในกรุง

ในกาลนั้นผู้เขียนเรื่องนี้ จักขออธิบายตามความเห็นแรกในเรื่องนามบรรดาศักดิ์พระยาวราชบังสัน และพระยาวราชวังสันซึ่งบุตรเจ้าพระยาจักรี (แรก) ได้เป็นนั้น ที่เขียนไว้ผิดกันเพราะเหตุใด คำว่า “ราช” เป็นศัพท์มงคล แปลว่า “ผู้เป็นใหญ่” ตรงกับคำว่า “หลวง” ในที่นี้หมายความว่า “ของหลวง” ย่อมเข้าใจกันอยู่แล้ว การที่บุตรเจ้าพระยาจักรี (แรก) ผู้มีนามเป็น “พระยาวราชบังสัน” จะเป็น

เพราะคำว่า “มัง” เป็นคุณศัพท์ภาษาแขก แปลว่า “พี่ชาย” เช่น
 แขกเรียกว่า “อะมัง” คำว่า “ตัน” เป็นนามศัพท์แขก คือนามสกุล
 จะมาแต่ “หะตัน” ครั้นเมื่อจะตั้งบุตรเจ้าพระยาจักรี (แขก) ผู้นั้น
 มีนามอย่างเดียวกัน ก็ระผิดความหมายในคำ “มัง” ซึ่งแปลว่าพี่ชายนั้น
 จึงเปลี่ยนนามเป็น “พระยาราชวงศ์ตัน” คำว่า “วงศ์” ก็เป็นนามศัพท์แขก
 อัน ๓ คือ “หวัง” ไม่ใช่คุณศัพท์เช่น “มัง” เช่นคำว่า “ตัน”
 เป็นนามศัพท์แขกอัน ๓ ดังกล่าวแล้ว จึงได้เปลี่ยนคำว่า “มัง” เป็น “วงศ์”
 หรือ “หวัง” ให้เป็นนามกลางใช้ได้ทั่วไปในเชื้อสายแขกต้นสกุลหวังหะตัน
 นั้น ภายหลังนามบรรดาศักดิ์ “พระยาราชวงศ์ตัน” ถึงแม้ว่าจะเป็นสกุลอื่น
 ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลง จึงเป็นนามเช่นนั้นสืบต่อมา การที่เขียนนาม
 พระยาราชมังหรือวงศ์ตันเช่นเก่า ๆ เป็นพระยาราชวงศ์หรือวงศ์วร เห็นจะ
 แก้ไขภายหลัง บางทีจะเป็นเพราะผู้รับนามเช่นนั้นถึงแม้ว่าเป็นแขก
 ก็เป็นสกุลอื่น ไม่ใช่สกุลหรือเชื้อสายหวังหะตัน หรือผู้เป็นไม่มีเชื้อ
 สายแขกก็ดี จึงหมายความว่า “วงศ์” เป็นคุณศัพท์ไทย แปลว่า “เป็น
 ที่อยู่ของผู้เป็นใหญ่” และเปลี่ยน “ตัน” เป็น “สุวรรณ” แปลว่า
 “สุวรรณ” อันใดต่อไป อย่างไรก็ดี บุตรเจ้าพระยาจักรี (แขก)
 ๒ คน ผู้พี่คือพระยาอมราช (แขก) ซึ่งเดิมเคยเป็นบรรดาศักดิ์นี้ คงมี
 นามว่า “พระยาราชมังตัน” ผู้น้องคงเป็น “พระยาราชวงศ์ตัน” ถ้าจะ
 ให้เข้าใจชัดเจน ก็คือแปลว่า “พระยาราช (สกุลมาแต่) หวังหะตัน”
 พระยาราชวงศ์ตันผู้นี้ ตั้งเคหะสถานอยู่ที่ริมวัดหงส์รัตนาราม ในคลอง
 บางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรีได้ และเคหะสถานนั้นจะตั้งใหม่หรือจะเป็น

สถานที่เดิมของสถูปแต่ครั้งเจ้าพระยาจักรี (แขก) ผู้บิดาก็เป็นได้
เมื่อนามเดิมของพระยาราชวังสันผู้^{นี้}ไม่ทราบแน่ จึงแปลแต่เรียกว่า
“พระยาราชวังสัน บ้านริมวัดหงส์” เพราะฉะนั้นก่อน^{นี้}ไปจึงเรียกว่า
“พระยาราชวังสัน” (หวัง) ท่านผู้^{นี้}นับว่าเป็น ร.ชั้น ๓ เพราะเป็นชนก
ของพระชนนีในสมเด็จพระศรีสุลาไลย อนึ่งการที่พระยาราชวังสัน (หวัง)
ไม่มีสมญาว่า “แขก” ค่อนข้าง เช่นเจ้าพระยาจักรี (แขก) และ
พระยายมราช (แขก) นั้น เพราะว่าผู้^{นี้}มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาราชวัง
หรือวังสันแต่ก่อนๆ ย่อมเป็นเชื้อสายแขกอยู่แล้ว เช่นพระยายมราช
(แขก) เมื่อเป็นพระยาราชวังสัน ก็ห้ามสมญาต่อท้ายว่า “แขก” ไม่
ควรเมื่อเป็นพระยายมราชซึ่งเป็นนามบรรดาศักดิ์สำหรับเชื้อสายไทย จึงได้
สมญาว่า “พระยายมราช (แขก)” เช่นเดียวกับนามบรรดาศักดิ์
เจ้าพระยาจักรีซึ่งสำหรับเชื้อสายไทย แต่ผู้^{นี้}เป็นเชื้อสายแขก ก็ต้อง
เติมสมญาว่า “แขก” ต่อท้ายเหมือนกัน ส่วนนามเดิมนั้นจึงไม่สนใจ
ที่จะกล่าวถึง.

ฝ่ายชนนีของพระชนนี ซึ่งเป็นไทยสกุลชาวสวนวัดหนัง
ผู้เป็นภรรยาพระยาราชวังสัน (หวัง) ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น มีนามว่า
“ฮู” นับว่าเป็น ร.ชั้น ๓ เหมือนกัน เดิมก็ย่อมอยู่ณะเคหะสถานแห่ง
บุรพชนในสกุลชาวสวนวัดหนัง ถึงแม้ว่าภายหลังจักต้องย้ายสถานใหม่
มาอยู่กับสำนักนี้ สถานที่เดิมของบุรพชนยังมีสำคัญอยู่ คือต่อมา
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดหนังในคลอง

บางขุนเทียน จังหวัดธนบุรีได้ เป็นเครื่องหมายสำหรับ สังกัดชาวสวน
วัดหนึ่ง อันเป็นบุรพชนของพระชนนีฝ่ายชนนี ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

ราชินิกุลชั้น ๒

พระยาราชวังสัน (หวัง) ผู้เป็นชนกของพระชนนี กับท่านชู้
ผู้เป็นชนนีของพระชนนี ทั้ง ๒ อันนับว่าเป็น ร. ชั้น ๓ นั้น มีธิดา ๓ คน
ร่วมชนนีเดียวกัน นับว่าเป็น ร. ชั้น ๒ คือ

ที่ ๑ ญ. นามว่า “เพ็ง” คือองค์พระชนนีของสมเด็จพระศรีสุริยาไทย

ที่ ๒ ญ. นามว่า “ปลั่ง” ผู้แรกสมพันธกับสีกุลแขกสุนัขอพยัคฆ์

ที่ ๓ ญ. นามว่า “รอด” ภายหลังเป็นพระนมในพระบาทสมเด็จพระ

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

และพระยาราชวังสัน (หวัง) ร. ชั้น ๓ นั้น มีภรรยาสกุลอื่นๆ อีก
(ตามที่ได้ทราบมา) ๒ คน (ไม่ทราบชื่อ) นับเป็น อ. ชั้น ๓ ทั้ง ๒ คน
ต่างมีบุตรและธิดา คือ

ที่ ๑ ช. นามว่า “น้อย”

ที่ ๒ ญ. นามว่า “สาดี”

ทั้ง ๒ คนนี้ก็นับว่าเป็น ร. ชั้น ๒ เหมือนกัน ถึงแม้ว่ามารดา
จะเป็น อ. ชั้น ๓ ก็ได้ แต่ก็เป็นบุตรและธิดาพระยาราชวังสัน (หวัง) ร. ชั้น ๓
ซึ่งนับว่าเป็นน้องต่างชนนีของพระชนนี

ราชินิกุลชั้น ๓

พระชนน^๔เพ็ง เป็นชายาของพระชนก^๕จัน ผู้เป็นพระยานทมน^๖ร.
 ร.ชั้น ๒ ทั้ง ๒ นั้นมีธิดาคือ สมเด็จพระศรีสุราโดย ทรงพระนามว่า
 “เรียม” นับตามลำดับชั้นเป็น ร.ชั้น ๓ เติมเป็นพระดนมเอกใน
 รัชกาลที่ ๒ ภายหลังมีพระอิสริยยศักดิ์เป็นสมเด็จพระบรมราชชนนี พระ
 พินัย^๗หลวงในรัชกาลที่ ๓ ตามพระนามที่กล่าวแล้ว

และพระชนก^๕จัน ร.ชั้น ๒ นั้น มีบุตรด้วยภรรยาสกุลอื่นอีก (ตาม
 ที่ทราบได้) ผู้ ๓ คือ

๑. นามว่า “นาค” คือต้นสายสกุลของพระยารัตนธำภรณ์ (แดง)
 และนายนาคน^๘ นถง^๙เมื่อนำมารดาจะเป็น อ.ชั้น ๓ ก็ต้องนับว่าเป็น ร.ชั้น ๓
 เพราะเป็นบุตรของพระชนก^๕จัน ร.ชั้น ๒ และนับว่าเป็นพี่ยาต่างชนนี
 ของสมเด็จพระศรีสุราโดย

ท่านปล้อง ร.ชั้น ๒ เป็นน้องนางร่วมชนนีของพระชนน^๔เพ็ง เป็น
 ภรรยาพระยาพัฑู (ทองขาว) สกุลแรกดังนี้พัฑู ซึ่งนับเป็น ร.ชั้น ๒
 มีบุตรและธิดา ๘ คน คือ

ที่ ๑ ณ. ชื่อ “ผ่อง” อยู่กับสามีในกรุงเทพฯ

ที่ ๒ ข. ชื่อ “นก” ได้เป็นหลวงสำเร็จจากักดี เจ้ากรมเกณฑ^{๑๐}บุญ
 บ้านอยู่ด่านมคควาย^(๑) ในกรุงเทพฯ

(๑) สถานที่ของที่พักคนางเล้งในปัจจุบันนี้.

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พัง” เดิมเป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๒ ภายหลังได้เป็นท้าวสมศักดิ์ อยู่ในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “น้อย” เดิมเป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๒ ภายหลังเป็นพนักงานในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๕ ข. ชื่อ “ทัม” เดิมเป็นหลวงรองราชมนตรี แล้วเป็นหลวงเทพภักดี ยกระบัตรพิทักษ์ ภายหลังเป็นพระยาอภัยมริวัณห์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง (เรียกกันว่าพระยาพิทักษ์ ทัม)

ที่ ๖ ญ. ชื่อ “พัก” อยู่กับสามีจังหวัดพัทลุง

ที่ ๗ ข. ชื่อ “หงส์” อยู่จังหวัดพัทลุงไม่ได้ทำราชการ

ที่ ๘ ข. ชื่อ “นิ่ม” เดิมเป็นหมื่นสนธิภริมย์ ปลัดกรมในกรมหมื่นไกรสรวิชิต อยู่ณกรุงเทพฯ ภายหลังเป็นหลวงเทพภักดี ยกระบัตรจังหวัดพัทลุง

ที่ ๙ ข. ชื่อ “สุก” เดิมเป็นหลวงรองราชมนตรี ภายหลังเป็นพระทิพกำแหงสงคราม ปลัดจังหวัดพัทลุง

บุตรและธิดาท่านปลัดองค์พระยาพิทักษ์ (ทองขาว) ทั้ง ๔ คนนี้ นับว่าเป็น ร.ชั้น ๓ เพราะเป็นบุตรและธิดาของน้องนางพระชนนี

บุพชนของท่านปลัดองค์ ร.ชั้น ๒ ได้กล่าวไว้แล้ว บิดันจักกล่าวถึงบุพชนของพระยาพิทักษ์ (ทองขาว) ข.ชั้น ๒ ได้เสียด้วย คือต้นสายสกุลแรกสืบพัทลุงมาแต่พระยาแก้วเถรว นามเดิมไม่ปรากฏ เป็นแขกสุนักรังกรุงศรีอยุธยา ได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ครั้งเมือง

อยู่ที่เขาไชยบุรี ชาวเมืองนับถือยกย่องสมญาว่าเป็น “มระห์ม” แปลว่า
เป็นผู้ใหญ่ในสกุลผู้หนึ่ง อันเนื่องมาจากพระผู้เป็นเจ้าของศาสนาอิสลาม
พระยาพัทลุง (มระห์ม) มีบุตรผู้ ๓ ชื่อ “ตะดา” ได้เป็นพระยาราชบัลลังก์
(ไม่ใช่พระยาราชบัลลังก์บุตรเจ้าพระยาจักรี (แขก) ที่กล่าวแต่ก่อนนั้น)
ภายหลังได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุงเช่นบิดา พระยาพัทลุง (ตะดา)
มีบุตรผู้ ๓ นามว่า “ขุน” เป็นมหาเด็กข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๓
ภายหลังได้เป็นพระยาแก้วเก้าพรพิไชย ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง มีสมญา
ชาวเมืองนิยมเรียกกันว่า “พระยา कांगเหล็ก” และพระยาพัทลุง (ขุน
“ कांगเหล็ก ”) ผู้ซึ่งกันนับว่าเป็น อ. ชั้น ๓ (เทียบตามลำดับชั้นที่กล่าวถึง
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ อยู่บัดนี้) ท่านผู้ ๓ นี้มีภรรยาชื่อ “แม่น” ดังกล่าวนั้น
เป็นภริยา อันจะนับว่าเป็น อ. ชั้น ๓ เหมือนกัน และดังกล่าวนั้น
นั้นเกี่ยวแก่สกุลทองมอญซึ่งจะได้กล่าวต่อไปด้วย

พระยาพัทลุง (ขุน “ कांगเหล็ก ”) กับท่านแม่น ทั้ง ๒ ที่เป็น
อ. ชั้น ๓ นั้น มีบุตรและธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ทองขาว” เดิมเป็นมหาเด็กข้าหลวงเดิมใน
รัชกาลที่ ๓ เหมือนบิดา แล้วเป็นหลวงศักดิ์นายเวรมหาเด็ก ภายหลัง
ได้เป็นพระยาแก้วเก้าพรพิไชย ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง ตั้งเมืองอยู่
ตำบลลำปำฝั่งเหนือจังหวัดพัทลุง ท่านผู้ ๓ นี้คือสามีท่านแปดอง

ที่ ๒ พญ. ชื่อ “นาง” เป็นภริยานายด่อน หลานเจ้าพระยานคร
ศรีธรรมราช

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “กตั้น” เป็นเจ้าจอมมารดาพระสนมเอกใน
รัชกาลที่ ๑

ที่ ๔ ข. ชื่อ “กล่อม” ได้เป็นพระภิกษุแห่งสงคราม ปลัด
จังหวัดพัทลุง

ที่ ๕ ญ. ชื่อ “ฉิม” เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๑

ทั้ง ๕ คนนี้เป็น อ. ชั้น ๒ เว้นแต่พระยาพัทลุง (ทองขาว) นับว่า
เป็น ข. ชั้น ๒ เพราะเป็นสามีท่านปลัด ข. ชั้น ๒

พระนมรอด ร. ชั้น ๒ ซึ่งเป็นน้องนางร่วมชนนีของพระสนมนี้เพิ่ง
ออกสู่ ๓ นั้น เป็นภรรยาพระยาศรีสงคราม (เงิน) ดังกล่าวนั้น อันนับว่าเป็น
ข. ชั้น ๒ ตามลำดับเหมือนกัน มีบุตรและธิดา (ตามที่ทราบได้)
๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “บุญมี” เป็นมหาดเล็กหลวง

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ถ่ม” ได้เป็นท้าวศรีสุจุจา

บุตรและธิดาของพระนมรอดนี้เป็น ร. ชั้น ๑ เพราะเป็นบุตรและธิดา
ของน้องนางพระสนมนี้

นายน้อย ร. ชั้น ๒ ซึ่งเป็นน้องชายต่างชนนีของพระสนมนี้เพิ่ง
มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ค. ชั้น ๒ มีธิดาคน ๑ คือ

ญ. ชื่อ “เส่ม” เป็น ร. ชั้น ๑ เพราะเป็นธิดาน้องชายของพระสนมนี้
แต่ต่างชนนีนั่น

ท่านสาต ร.ชั้น ๒ น้องนางต่างชั้นนี้ของพระชนนีเพ็ง เป็นภรรยา
นายเนียม ร.ชั้น ๒ บ้านตำบลด้าเพ็ง จังหวัดพระนคร มีบุตรสาวได้
๓ คน คือ

๑. ชื่อ “ม่วง” เป็นพระนันทบุรี ผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรี
เป็น ร.ชั้น ๓ เพราะเป็นบุตรน้องนางของพระชนนี แต่ต่างชนนีกัน

ราชินิกุลชั้น ๔

บัณฑิตกถาดำรง ร.ชั้น ๔ ดับไป คือ

ทางพระชนกชั้น นายนาค ร.ชั้น ๓ พี่ยาต่างชั้นนี้ของสมเด็จพระศรีสุราโดย มีภรรยาเป็นหม่อมราชวงศ์ (ไม่ทราบชื่อ) บิดาเป็น
หม่อมเจ้าราชตระกูลครั้งกรุงเก่า มารดาเป็นสามัญ อันนับตามลำดับชั้น
เป็น อ.ชั้น ๓ ซึ่งจะได้อีกด้าวในสกุลทองมอญต่อไป

นายนาค มีบุตรและธิดากับภรรยาหลวง ๓ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “แดง” ได้เป็นพระยารัตนฮาภรณ์

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “บุญมี”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “ขุนทอง”

นายนาคมีภรรยาน้อยอีกคน ๑ ไม่ทราบชื่อ มีบุตรธิดา

๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “บี”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “เทค์”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “ทองดี”

บรรดาบุตรและธิดานายนาคนี้ นับว่าเป็น ร.ชั้น ๔ เพราะนายนาค
เป็นบุตรพระชนกชั้น ร.ชั้น ๒

ทางพระชนกและพระชนนีร่วมกัน คือ

สมเด็จพระศรีสุริยาโลย อันจัดไว้ตามลำดับว่าเป็น ร.ชั้น ๓ นั้น
เป็นพระธิดาเอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบรม
ราชวงศ์จักรี จัดตามลำดับทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นับว่าเป็น ร.ชั้น ๓
มีพระราชโอรสและธิดา ๓ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ข. คือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เติมทรงพระนาม
ว่า “พระองค์เจ้าทัม” แต่ก่อนนั้นมีพระอิสริยยศกักตเป็นหม่อมเจ้า
ในรัชกาลที่ ๑ แล้วเป็นพระองค์เจ้าฝ่ายพระราชวังบวร ครั้นถึง
รัชกาลที่ ๒ เป็นพระเจ้าลูกยาเธอในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาได้ทรงกรม
เป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เติมเสด็จประทับอยู่กับสมเด็จพระบรม
ชนกนาถ ณ พระราชวังเดิมกรุงธนบุรี ซึ่งบัดนี้เป็นโรงเรียนนายเรือ
ราชนาว จังหวัดธนบุรีได้ ถึงรัชกาลที่ ๒ ประทับณวังท่าพระ จังหวัด
พระนคร ตลอดถึงได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ จึงเสด็จเข้าไป
ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าหม่อม”

ที่ ๓ ข. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าหนูคำ”

ทั้ง ๓ พระองค์ นับตามลำดับเป็น ร.ชั้น ๔ เพราะเป็นพระราชโอรส
และธิดาของสมเด็จพระศรีสุริยาโดย ร.ชั้น ๓

ทางพระชนนีเพ็ง

ท่านผู้หญิง ร.ชั้น ๓ ซึ่งเป็นธิดาที่ ๓ ของท่านปลัดอ้นน้องนาง
พระชนนีเพ็ง กับพระยาพิทักษ์ (ทองขาว) นั้น เป็นภรรยาพระอภัยมณี
ชื่อว่า “หม่อมทับ” (กล่าวกันว่า) เป็นบุตรหม่อมเจ้าในราชตระกูลกรุงเก่า
องค์ ๑ นามไม่ปรากฏ กับท้าวทรงกันดาล (ทองมอญ) ธิดุรามาญ
ท่านผู้หญิงมีบุตรและธิดา ๖ คน คือ

ที่ ๑ น. ชื่อ “บ่อม” เดิมอยู่ยังเคหะสถานของบิดามารดา
ภายหลังได้เข้ามาอยู่ในพระบรมมหาราชวัง รับอภิเษกสมรสกับเจ้าฟ้า
จาตุรนต์วัชรวิกรมพระจักรพรรดิพงศ์

ที่ ๒ น. ชื่อ “ฉิม” ภายหลังเปลี่ยนเป็นชื่อ “รอด”

ที่ ๓ น. ชื่อ “ทวี” เป็นเจ้าจอมมารดา^(๑) ในรัชกาลที่ ๓

ที่ ๔ น. ชื่อ “น้อย”

ที่ ๕ ข. ชื่อ “แขก”

ที่ ๖ ข. ชื่อ “ฝรั่ง”

ทั้ง ๖ คนนี้เป็น ร.ชั้น ๔ เพราะเป็นบุตรและธิดาของธิดาน้องนาง
พระชนนี

(๑) เจ้าจอมมารดาของกรมหมื่นมณฑลพิทักษ์ และสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศา
ราชบุตร

บุรพชนของท่านต้องได้กล่าวมาแล้ว บัดนี้จักกล่าวถึงบุรพชนของ
พระอักษรธมมบดี (หม่อมทับ) ผู้เป็น อ.ชั้น ๓ ไว้ด้วย บุรพชนทางบิดา
ที่ว่าเป็นราชตระกูลกรุงทวารวดี (กรุงเก่า) นั้น ค้นด้ายมาแต่พระเจ้า
แผ่นดินพระองค์ใดไม่ทราบแน่ ซึ่งมีพระราชโอรสต้องเป็นพระองค์เจ้า
ต่างกรม หรือไม่ได้ทรงกรมองค์ใดองค์หนึ่ง จะเป็นใครและพระนาม
อะไรทราบไม่ได้เหมือนกัน พระองค์เจ้าองค์นั้นมีพระโอรสเป็นหม่อมเจ้า
(ไม่ทราบนาม) จัดตามลำดับเป็น อ.ชั้น ๑ หม่อมเจ้าองค์นี้ ต่อมา
ตั้งเคหะสถานอยู่ณะท่าสิบเบี้ย จังหวัดกรุงเก่า ทางมารดาเป็นสกุลรามัญ
ค้นด้ายจะเป็นใครก็ไม่ทราบ แต่เป็นมอญผู้หนึ่ง มีบุตรและธิดา ๓ คน
ร่วมมารดากัน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ชวน” เป็นเจ้าพระยารามจักรวงศ์ ครั้นกรุงธนบุรี
เป็นบิดาท่านทองซอน มารดาพระยาศรีวัดเทพ (ทองเพ็ง)

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ทองคำ” ได้มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวทรงกันดาล
และมีสมญาปรากฏว่า “ทองมอญ” คำว่า “ทอง” ก็หมายความว่า “ทองคำ”
นั่นเอง แต่คัดคำว่า “คำ” พยางค์ท้ายออกเสีย เดิมคำว่า “มอญ”
เข้าแซกท้าย เพื่อให้ทราบว่า เป็นมอญ

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “แหม่น” เป็นภรรยาพระยาพัทลุง (ขุน “กางเข็ดก”) ^๕
ทั้ง ๓ คนนั้นนับว่าเป็น อ.ชั้น ๑

ท่านทองคำ คือท้าวทรงกันดาล (ทองมอญ) นั้น เป็นภรรยา
หม่อมเจ้าองค์ ๑ ในราชตระกูลกรุงศรีอยุธยาตามที่กล่าวมาแล้ว มีบุตร
และธิดาด้วยกัน ๔ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หม่อมอ่อน” ได้เป็นพระศรีวิโรจน์ เจ้าจันทวน
อาภรรยานั้นในกรมพระคลังมหาสมบัติ

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมทับ” ได้เป็นพระยักษรสมบัติ เสมียนตรา
กรมพระคลังมหาสมบัติ คือดำมีท่านเมือง ร.ชั้น ๓ ดังกล่าวมาแล้ว

ที่ ๓ พ. ชื่อ “หม่อมทิม” เดิมมีศักดิ์เป็นเจ้าจอมมารดาวรรณาสภา
กรุงธนบุรี

ที่ ๔ พ. หม่อม (อะไรไม่ทราบชื่อ) ที่เป็นภรรยานายนาคนบุตร
พระชนกจันทก่ดมาแล้ว

ทั้ง ๔ คนนั้นว่าเป็น อ.ชั้น ๒ แต่หม่อมทับเป็น ข.ชั้น ๓ ด้วย
ภรรยานายนาคก็เป็น อ.ชั้น ๓ ด้วยเหมือนกัน

มีคนถึงคราวที่จักต้องกล่าวถึงบุตรและธิดาท่านปด้อย น้องนางพระ
ชนนึ่งเพ็ง กับพระยาพัทลุง (ทองขาว) สกตแซกชั้นพัทลุง ซึ่งเป็นน้อง
ท่านเมือง ร.ชั้น ๓ ส่วนท่านเมืองซึ่งเป็นธิดาที่ ๑ ได้กล่าวแล้ว จะต้อง
กล่าวอีกแต่ ๘ คน คือ

(๑) หลวงสัจจาภักดี (นก) ร.ชั้น ๓ มีภรรยาเป็น อ.ชั้น ๓
มีบุตร (ตามที่ทราบ) ๓ คน คือ

ข. ชื่อ “คึก” เป็นหลวงมหาดไทยจังหวัดพัทลุง เป็น ร.ชั้น ๔

(๒) ท้าวสมศักดิ์ (เพ็ง) ร.ชั้น ๓ (ไม่มีบุตร)

(๓) ท่านน้อย ร.ชั้น ๓ (ไม่มีบุตร)

(๔) พระยาพัทลุง (ทับ) ร.ชั้น ๓ มีภรรยาเป็น อ.ชั้น ๓
มีบุตรและธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “หนูขาว”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “หนูดำ”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “คล้าย” เป็นหลวงเทพภักดี ขกกรมบัตรจังหวัด

พัทลุง

ที่ ๔ ข. ชื่อ “ขาว” เป็นพระปริยัติกรมเกษตรกรรม เจ้าเมือง
ปะเหลียน ขึ้นจังหวัดพัทลุง

ที่ ๕ ข. ชื่อ “นพ” เป็นหลวงวิมลยวัณห์ จังหวัดพัทลุง
บรรดามุตรและธิดาพระยาพัทลุง (ทบ) ทั้งปวงเป็น ร.ชั้น ๔ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา ร.ชั้น ๓

(๕) ท่านพิทักษ์ ร.ชั้น ๓ เป็นภรรยาพระพลสงคราม (บัว) น้อง
พระยาพัทลุง (ขุน “กางเขน”) เป็น ข.ชั้น ๓ แต่มาได้กับท่านพิทักษ์
ร.ชั้น ๓ จึงเป็น ข.ชั้น ๓ ด้วย ทั้ง ๒ นี้มีบุตรและธิดา คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “พุ่ม” เป็นพระพลสงครามจังหวัดพัทลุง

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “นุ้ม”

บุตรและธิดาท่านพิทักษ์ทั้ง ๒ คนเป็น ร.ชั้น ๔

(๖) นายหงส์ ร.ชั้น ๓ มีภรรยาเป็น ต.ชั้น ๓ มีบุตร
๑ คน คือ

ข. ชื่อ “คล้าย” เป็นหลวงเขตรขันธภักดี ปลัดจังหวัดปะเหลียน
เป็น ร.ชั้น ๔

(๗) หลวงเทพภักดี (นัม) ร.ชั้น ๓ มีภรรยา ต.ชั้น ๓
มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ตาบ”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “สว่าง” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวง แล้วเป็น
หลวงรามบริรักษ์ และหลวงบุรีบริบาล ผู้ช่วยราชการจังหวัดพัทลุง
ภายหลังเป็นผู้พิพากษาจังหวัดชุมพร

บรรดาบุตรและธิดาหลวงเทพภักดี (นี้) ทั้งปวงนี้เป็น ร.ชั้น ๔
เพราะเป็นบุตรและธิดา ร.ชั้น ๓

(๘) พระทิพกำแหงสงคราม (สุก) ร.ชั้น ๓ มีภรรยา ๔ คน
มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “จำ” เดิมเป็นพนักงานมโหรีข้างใน.

ที่ ๒ ช. ชื่อ “กลิ่น”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “ใจ”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “แย้ม”

ทั้ง ๔ คนนี้หรือผู้อื่นชั้นเดียวกันเป็น ร.ชั้น ๔

เมื่อได้กล่าวถึงสกุลพัทลุงถึงขั้นที่ ๔ ดังนี้ และบุตรชนก็ได้กล่าวไว้
แล้วด้วย ยังไม่ได้กล่าวถึงสายทางน้องพระยาพัทลุง (ทองขาว) ที่เป็น
อ.ชั้น ๒ ให้ตลอดลงมา ถ้าจะละเอียดเสีย ชั้นต่อ ๆ ลงมาจะไม่ทราบ
ว่าเกี่ยวข้องกับเจ้าชินกุลรัชกาลที่ ๓ อย่างไร สืบมาจะต้องกล่าวในลำดับนี้
จักยกขึ้นกล่าวพอเป็นตัวอย่างแต่สายกรมหมื่นไกรสรวิชิตสายเดียว คือ
เจ้าจอมมารดากลิ่น อ.ชั้น ๒ ผู้เป็นธิดาพระยาพัทลุง (ขุน “คางเหล็ก”)
น้องพระยาพัทลุง (ทองขาว) ดำรงตำแหน่งนี้ น้องนางพระชนนีนั้น

เจ้าจอมมารตากตั้งเป็นพระสนมเอก ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งนับเป็น อ. ชั้น ๒ เหมือนกัน มีพระเจ้าลูกเธอทรงพระนามว่า “สุทัศน์” ได้เป็นกรมหมื่นไกรสรวิชิต เป็น อ. ชั้น ๓

กรมหมื่นไกรสรวิชิต มีนางห้ามหลายคน ต่างมีพระโอรสและธิดามากด้วยกัน จะยกขึ้นกล่าวได้แต่ ๒ คน คือ หม่อมน้อยและหม่อมอิม และหม่อมเจ้าใน ๒ หม่อมนี้จะยกขึ้นกล่าวแต่หม่อมละของคพอเป็นตัวอย่างที่สืบสายต่อไป นางห้ามกรมหมื่นไกรสรวิชิตนี้ก็นับว่าเป็น อ. ชั้น ๓ เหมือนกัน

(๑) หม่อมน้อย มีหม่อมเจ้าองค์ที่ ๒ เป็นชาย นามว่า “หม่อมเจ้าจินดา” (๑)

(๒) หม่อมอิม มีหม่อมเจ้าองค์ที่ ๔ เป็นชาย นามว่า “หม่อมเจ้าอลองกรณ์” (๒)

หม่อมเจ้าทั้ง ๒ นี้ และหม่อมเจ้าอื่นๆ ในกรมหมื่นไกรสรวิชิตทุกองค์ก็นับว่าเป็น อ. ชั้น ๔ เพราะว่าถึงพระบิดาจะเกี่ยวข้องกับราชินิกุลก็ดี แต่ก็ยังเป็นสายเขย

บัดนี้จักกล่าวถึงสกุลทั่วทรงกันดาล (ทองมอญ) อ. ชั้น ๔ ต่อไปตามลำดับ บุรพชนในสกุลนี้ได้กล่าวไว้แล้ว และสายหม่อมทับตำมท่านผ่องก็ได้กล่าวแล้วเหมือนกัน จักกล่าวแต่ทางหม่อมทับ ซึ่งเป็น อ. ชั้น ๒ นั้น คือ

(๑) บิดาเจ้าพระยาวิชิตวงศุฒิไกร (กลั) และเจ้าพระยาอภัยราชา (ถบ)

(๒) บิดาพระยาสุรวิวงศ (จิตร) แลพระยาวิชิตวงศุฒิไกร (สทธิ)

(๑) พระศรีวิโรจน์ (หม่อมอ่อน) อ.ชั้น ๒ มีภรรยา
(แต่ที่ทราบ) ๓ คน (ชื่อใดๆ ไม่ทราบ) เป็น อ.ชั้น ๒ ทั้ง ๓ คน คน ๑
มีบุตร ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “เพชร” เป็นมหาดเล็กหลวง

ที่ ๒ ข. ชื่อ “พ่าย”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “บัว”

ภรรยาหม่อมอ่อนอีกคน ๑ มีธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ดิน”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “สวน”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “สวน”

ภรรยาอีกคน ๑ มีธิดา (ตามที่ทราบ) ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “ปราง” มีบรรดาศักดิ์ปรากฏว่า “ท้าวขมณเฑียร”
เป็นท้าววิเศษปากบาศร เรียกกันแต่ว่า “ท้าวปราง”

บรรดาบุตรและธิดาหม่อมอ่อนทั้งปวงเป็น อ.ชั้น ๓ เพราะเป็น
ฝ่ายเข

นายเพชร อ.ชั้น ๓ เป็นสามีท่านดิน น้องต่างมารดา อ.ชั้น ๓
ด้วยกัน มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “กุดอม”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “โนรี” เป็นพระยาสุรบกินทร์ ผู้ว่าราชการจังหวัด
ไชยนาท

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ฉิม”

ท้าวปราง อ. ชั้น ๓ เป็นภรรยาหลวงพลสงคราม (ถัน)
 เป็น อ. ชั้น ๓ มีบุตรและธิดา (เท่าใดไม่ทราบ) จักกล่าวแต่คนเดียว คือ
 ข. ชื่อ “น้อยแดง” (มีคำกล่าวกันว่าเป็นแต่บุตรเพียง)
 บรรดาหลานพระศรีวิโรจน์ (อ่อน) ทุกคนเป็น อ. ชั้น ๔ เพราะว่า
 ถึงบิดามารดาจะเกี่ยวข้องกับราชินิกุลก็ แต่ต้องนับว่าเป็นฝ่ายเขย

(๒) พระอภัยรสมบัติ (หม่อมทัม) อ. ชั้น ๒ แต่มาเป็น
 ดำมีท่านผ่อง ร. ชั้น ๓ จึงนับเป็น ข. ชั้น ๓ ด้วย บุตรและธิดาทาง ร. ชั้น ๓
 ได้กล่าวแล้ว จักกล่าวในที่นี้แต่ทาง อ. ชั้น ๒ คือหม่อมทัม มีภรรยา
 (ตามที่ทราบ) อีกคนหนึ่งเป็น อ. ชั้น ๒. (ไม่ทราบชื่อ) มีธิดาคน ๓
 ชื่อ “แจ่ม” เป็น อ. ชั้น ๓. ท่านแจ่มเป็นภรรยาขุนอัมพวัน (ซึ่ง
 เรียกกันแต่เพียงว่า “ขุนวัน”) เป็นโอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี

อนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างท่านผ่อง ร. ชั้น ๓ ซึ่งเป็นภรรยา
 หม่อมทัมนั้น ย่อมโยงความสนิทถึงหม่อมทัมซึ่งเป็นน้องนางหม่อมทัม
 และเป็นมารดาขุนอัมพวัน โอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี บรรดาพวกพระเจ้า
 กรุงธนบุรีโดยมากย่อมฝากใฝ่อยู่ในราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ เช่นท่านถัน
 หลานขุนอัมพวัน ได้เป็นพระพี่เลี้ยงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์
 เป็นต้น เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วเป็นพระพี่เลี้ยงสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
 ภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชสืบต่อมา ทั้งคู่ได้ให้ธิดาของโอรสพระเจ้ากรุงธนบุรี

ผู้อื่น เช่นพระพวงศันรินทร์เป็นคนเข้าฝากใ้ด้วย คือคุณปลัดเสงี่ยม
ได้มีหน้าที่เป็นผู้อุปการธมเจ้าพระเจ้าสุทธยาเธอในธมเจ้าพระเทพศิรินทร์
บรมราชินทั้ง ๔ พระองค์ และท่านจันชิตาพระพวงศันรินทร์อีกผู้ ๑ ได้เป็น
พระนมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีผู้อื่นอีกหลายคน
ไม่จำเป็นต้องกล่าวล้วนเป็นสกุลอื่นสายเขย เมื่อกล่าวตามลำดับชั้น
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นี้ จัดว่าคุณฮัมพวันเป็น ข. ชั้น ๓ ท่านแจ่ม
กับคุณฮัมพวันทั้ง ๒ นมชิตา ๓ คน (ตามที่ทราบ) คือ

ชื่อ “แสง” เป็นหม่อมท้าวเจ้าต่างกรม ^(๑) หม่อมแสงนั้นนับว่า
เป็น ข. ชั้น ๔ เพราะถึงว่ามารดาจะเกี่ยวข้องกับราชินิกุลก็ดี แต่ต้อง
นับว่าเป็นสายเขยและสายสะใ้ค้ต่อมา

(๓) หม่อมทิม ข. ชั้น ๒ เป็นธนมพระเจ้ากรุงธนบุรี (สิน)
มีโอรสคือ คุณฮัมพวัน ข. ชั้น ๓ ที่เป็นธามี่ท่านแจ่ม ข. ชั้น ๓ ชิตา
หม่อมทิมนั้น ทั้ง ๒ ชิตาก็คือ ญ. หม่อมแสง ข. ชั้น ๔ คนเดียวกัน
กับที่ได้กล่าวมาแล้ว และเหตุผลที่ต้องนับว่าเป็น ข. ชั้น ๔ ก็เช่น
เดียวกัน

(๔) หม่อม (อะไรไม่ทราบชื่อดังกล่าแล้ว) เป็นชิตา
ท้าวทรงกันดาล (ทองมอญ) คนที่คู่ต ซึ่งเป็น ข. ชั้น ๒ และเป็น ธ.
ชั้น ๓ เพราะเป็นภรรยาหนานาค ร. ชั้น ๓ นั้น มีบุตรและชิตาได้กล่าว

(๑) เป็นหม่อมท้าวในกรมพระพิทักษ์เทเวศร เป็นหม่อมมารดาพระองค์เจ้า
สิงหนาทราชครูรังคฤทธิ พระบิดาเจ้าพระยาเทเวศรวงศวิวัฒน์ (หลาน)

นามมาแล้ว ในตอนบุตรและธิดานายนาค มีพระยารัตนอาภรณ์ (แดง)
เป็นต้น บรรดาบุตรและธิดาหม่อม (ที่ไม่ทราบชื่อ) นั้นนับเป็น อ. ชั้น ๓
แต่เมื่อนับทางบิดา คือ นายนาค ร. ชั้น ๓ นั้นเป็น ร. ชั้น ๔ ตามเหตุผล
ที่ได้กล่าวแล้วในตอนบุตรและธิดานายนาค ร. ชั้น ๓ นั้น

บัดนี้ จึงได้กล่าวถึงสายบุตรและธิดาพระนมรอนงค์นางพระชนนี
เพ็ง คือไปตามลำดับ

(๑) นายบุญมี มหาตเล็ก ร. ชั้น ๓ (มีภรรยาไม่ทราบชื่อ)
เป็น อ. ชั้น ๓ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “บุญมาก” ไม่มีสามี เป็นพนักงานเผ้าหอพระธาตุ
มณฑลในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๒ ช. ชื่อ “ดี”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “ดัง”

(๒) ท้าวศรีธำมา (ถม) ร. ชั้น ๓ มีสามีชื่อนายปานเป็น
ร. ชั้น ๓ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “กัลป์” เป็นท้าวทองกัมม

ที่ ๒ ช. ชื่อ “พัน”

บรรดาบุตรและธิดาของนายบุญมีและท้าวศรีธำมา (ถม) นั้นเป็น
ร. ชั้น ๔ เพราะเป็นบุตรและธิดาของบุตรและธิดาน้องนางพระชนนี

ส่วนสายธิดาของนายน้อย น้องยาพระชนนี เพ็ง ต่างชนนี คือ

ท่านเสม ร. ชั้น ๓ นั้นเป็นภรรยาพระยาจุฬาราชมนตรี (แก้ว)
ที่ถูกถอดหมัด เป็นแขกซาคีเปอเซียครั้งกรุงศรีอยุธยา จึงไม่กล่าวถึง

บุรพบุรุษในสกุลนั้นในลำดับนี้ และสกุลเอกอหมันนั้นเป็นสกุลเดียวกันกับ
 ฝ่ายพระยาจุฬาราชมนตรีกรุงเก่า กับฝ่ายเจ้าพระยาอัครมหาเสนา
 (ขุนนาค) ตามเจ้าคุณพระราชพัชนี ๑ (นวด) พระน้องนางสมเด็จพระ
 พระอมรินทรบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ ของกรุงรัตนโกสินทร์ ท่านเดิม
 ร. ชั้น ๓ กับพระยาจุฬา (แก้ว) ผู้ที่จัดลำดับว่าเป็น ร. ชั้น ๓ ทั้ง ๒ คนนี้
 มีบิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “แจ่ม”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “นก”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “หงส์” เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๑ ทั้ง ๓ คนนี้
 นับเป็น ร. ชั้น ๔ เพราะเป็นบิดาท่านเดิม ร. ชั้น ๓ อันเป็นบิดาของ
 น้องยาพระชนนีแต่ต่างชนนี

ส่วนฝ่ายบุตรีท่านเจ้าคุณน้องนางพระชนนีแต่ต่างชนนี คือ

พระนันทบุรี (ม่วง) ร. ชั้น ๓ มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) มีบุตร
 (ตามที่ทราบได้) ๑ คน คือ

ช. ชื่อ สองเมือง ได้เป็นพระยาไกรโกษา ตำแหน่งพระคลัง
 ฝ่ายพระราชวังบวร

พระยาไกรโกษา (สองเมือง) หรือบุตรและบิดาพระนันทบุรี
 (ม่วง) ผู้ซึ่งนับเป็น ร. ชั้น ๔ เพราะเป็นบุตรและบิดาของ ร. ชั้น ๓
 อันเป็นบุตรน้องนางพระชนนีแต่ต่างชนนี

ราชินิกุลชั้น ๕

บัดนี้ จักกล่าวถึงราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้น ๕ สืบไป

ทางพระชนกชั้น

(๑) พระยารัตนอาภรณ์ (แดง) ร. ชั้น ๔ (บุตรนายนาค)
มีภรรยาชื่อจัน (สกุลใดไม่ทราบ) เป็น ธ. ชั้น ๔ มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑. ญ. ชื่อ “แจ่ม”

ที่ ๒. ช. ชื่อ “เนตร”

ที่ ๓. ญ. ชื่อ “เกด”

มีภรรยาน้อยตามทีทราบบอก ๒ คน ๆ ๑ ชื่อ. เอี่ยม เป็น ธ. ชั้น ๔
มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ ส้มบุญ (ใหญ่) อยู่กับสมเด็จพระยาสุรรัตนราชประชานุ
ภรรยาน้อยอีก ๑ คน ชื่อ “พุด” เป็น ธ. ชั้น ๔. มีบุตร ๑ คน คือ
ช. ชื่อ เตียบ

บรรดาบุตรและธิดาพระยารัตนอาภรณ์ (แดง) ทุกคนนับเป็น
ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

(๒) ท่านบุญมี ร. ชั้น ๔ (ชื่อนายนาค) เป็นภรรยาพระนอโชติ
ราชเศรษฐี (รอด) เป็น ช. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑. ญ. ชื่อ “ทองสุก” เป็น ร. ชั้น ๕

ที่ ๒. ญ. ชื่อ “เนย”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “พัก”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “หุ่น”

บรรดาบุตรและธิดาท่านบุญมี เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตร
และธิดา ร. ชั้น ๔

(๓) นายขุนทอง ร. ชั้น ๔ (บุตรนายนาค) มีภรรยา ๒ คน ๆ ๑
ชื่อ “เหม็น” เป็น ธ. ชั้น ๔ มีธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “เปรม”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “โค”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ดลย์”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “นกเขียง”

ภรรยาอีก ๑ คน ชื่อ “จับ” เป็น ธ. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “เหม”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ดี”

บรรดาบุตรและธิดาท่านบุญมีและนายขุนทองทั้งปวง เป็น ร. ชั้น ๕
เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔ ทางพระชนก

(๑) ญ. ปี่ ร. ชั้น ๔ (ธิดานายนาคอันเกิดแต่ภรรยาน้อย) เป็น
ภรรยานายแก้ว ข. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “จิ้ง”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ยม”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พัน”

(๒) ญ. เทศ ร. ชัน & (จิตานายนาคภรรยา) เป็นภรรยา
ใครไม่ทราบ มีจิตา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “เสม”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “อัม”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เฮม”

(๓) ช. ทองดี ร. ชัน & (บุตรนายนาคภรรยา) มีภรรยา
ชื่อ “เงิน” มีบุตรตามที่ทราบ ๓ คน คือ

ช. ชื่อ “โพ” มีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงมหาโยธี

บรรดาหลานนายนาค อันเกิดแต่ภรรยาชื่อเงิน เหล่านี้ เป็น ร. ชัน &
เพราะเป็นบุตรและจิตา ร. ชัน &

บัดนี้จักกล่าวถึงทางพระชนกและชนนีร่วมกัน คือ พระราชโอรส
และพระจิตาสมเด็จพระศรีสุริยาโดย คือ

(๑) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับว่าเป็น
ร. ชัน & มีพระส่นมมากหลาย นับว่าเป็น ส. ชัน & มีพระราชโอรส
และจิตาต่างเจ้าจอมมารตากันอีกมาก นับว่าเป็น ร. ชัน & ทุกพระองค์
จักกล่าวนามและพระนามแต่ที่เป็นพิเศษ และมีเหตุเกี่ยวข้องกับราชินิกุล
รัชกาลที่ ๓ ในทางอื่น ๆ ด้วย คือ

เจ้าจอมมารดาทรัพย์ ร. ชัน & อันเป็นจิตาท่านผ่อง ร. ชัน ๓
(จิตาน้องนางพระชนนีแห่ง) ที่สมพันธ์ ในราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ เป็น ๒ ชัน
มีพระองค์เจ้า ๒ พระองค์ คือ

ที่ ๓ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าศิริวงศ์” เดิมเมื่อพระราชบิดายังไม่ได้เถลิงถวัลยราชสมบัติ มีพระอิสริยยศกิตติมหม่อมเจ้าแล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระองค์เจ้าขึ้นตามพระราชประเพณี เมื่อเป็นพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงกรมเป็นกรมหมื่นมาศยาพิทักษ์ ในรัชกาลที่ ๕ เพิ่มพระอิสริยยศกิตติม คำนำหน้าพระนามกรมว่า สมเด็จพระราชมาตามหัยิกาเธอ เมื่อรัชกาลที่ ๒ ประทับอยู่วังพระราชบิดา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ประทับอยู่วังณะตำบลซึ่งเป็น โรงเรียนราชินีอยู่นั้น (เดิมสมญาว่า “สุนันทย”) ตลอดจนถึงกาลสิ้นพระชนม์ ในรัชกาลที่ ๓ นั้น

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าถ่มม่อม” เดิมมีพระอิสริยยศกิตติมหม่อมเจ้า แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระองค์เจ้าเช่นพระเชษฐา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงกรมเป็นกรมพระสุทธรัตนราชประยูร มีพระอิสริยยศกิตติม คำนำหน้าพระนามกรมว่า พระเจ้ามโหัยิกาเธอ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมสมเด็จพระเจ้ามโหัยิกาเธอ ซึ่งภายหลังเปลี่ยนพระนามเป็น สมเด็จพระเจ้ามโหัยิกาเธอ กรมพระยาสุทธรัตนราชประยูร เดิมประทับอยู่วังพระราชบิดา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ ประทับอยู่ณะตำหนักคึกกัมกับสมเด็จพระศรีสุริยาโดยในพระบรมมหาราชวัง และในรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ณะพระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งบัดนี้เป็นสถานที่อยู่ของกรมทหารบกที่ ๓ (มหาดเล็กรักษาพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) แห่ง ๓ แต่ก่อนกาลเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น ได้เสด็จออกมาประทับอภิบาลสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธออยู่ ณ ที่นั้น ทั้งได้เสด็จไปประทับอยู่ชั่วคราวณวังนั้นทุกอุทยาน ซึ่งมีคน

อยู่ในสถานบริเวณราชนาถ ในกาลประสูติกรมขุนสุพรรณภาควดีเมื่อ
ก่อนเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติอันที่จักปรากฏต่อไป

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เสด็จประทับ ณ พระตำหนักคึกคักตามเดิม ต่อมา
เมื่อจักสถาปนาพระที่นั่งใหม่ในหมู่พระตำหนักคึกคักนั้น จึงได้เสด็จย้ายสถาน
ไปประทับอยู่ ณ พระที่นั่งพิมานรัตยา ในหมู่พระที่นั่งสุตดิสมหาปราสาท
เหตุนี้ จึงมีสมญากันว่า “ทูลกระหม่อมปราสาท” ด้วย ต่อมาเมื่อไม่ได้
เสด็จอยู่ที่นั่นแล้ว เรียกกันว่า ทูลกระหม่อมแก้ว ภายหลังมีพระตำหนัก
เป็นที่ประทับใหม่อันสร้างขึ้นสำหรับพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวิภาวดี
ของกรมหมื่นอมรรตยาเทพ (พระองค์เจ้าวิภาวดี) พระราชธิดาองค์ใหญ่
ในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ต่อไปหลังบริเวณพระที่นั่งพิมานรัตยาทางทิศใต้
ประทับอยู่ตลอดมาจนถึงกาลเสด็จสวรรคต

พระราชโอรสและธิดาในเจ้าจอมมารดาพรหมทัต ๒ พระองค์นี้ นับ
เป็น ร. ชั้น ๕ อันสนิท ๒ ชั้น

เจ้าจอมมารดาหม่อม (น้อย) อีกผู้ ๓ เป็น ร. ชั้น ๔ ดังต่อไปนี้ มี
พระองค์เจ้าคือ

ข. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าดัดดาวัล” เดิมมีพระอิสริยยศศักดิ์
เป็นลำดับมา เช่น สมเด็จพระหมื่นมาดยาพิทักษ์ขณะนั้น แต่พระนามกรม
เป็นกรมหมื่นภูมินทรภักดี มีพระอิสริยยศศักดิ์ คำนำหน้าเป็น พระเจ้า
ราชวรวงศ์เธอ เพราะทรงกรมต่อเมื่อรัชกาลที่ ๔ และภายหลังเมื่อ
เปลี่ยนพระอิสริยยศศักดิ์ พระบรมวงศานุวงศ์อย่างใหม่ในรัชกาลที่ ๖ นี้ จึง
เป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (ชั้น ๓) สถานที่ประทับอยู่ ณ วังในพระนคร

ใกล้ วัดพระเชตุพนทึศได้ ริมกำแพงเมือง กรมหมื่นภูมินทรภักดีนั้น ถึง
แม้ว่าเจ้าจอมมารดาเป็น ด. ชัน & กี้ดี แต่พระองค์ของพระองค์เจ้า
ต้องเป็น ร. ชัน & เหตุว่าพระราชบิดาเป็น ร. ชัน & โดยตรง และ
การที่ยกเอาเจ้าจอมมารดาเอมน้อย และกรมหมื่นภูมินทรภักดีมากด่า
ไว้ด้วยนี้ จะได้เป็นตัวอย่างของเจ้าจอมมารดาอื่น ๆ ในรัชกาลที่ ๓ ที่เป็น
ด. ชัน & และพระองค์เจ้าต้องเป็น ร. ชัน & เหมือนกันทั่วไป ทั้งกรมหมื่น
ภูมินทร^๕ เป็นพระบิดาของพระอัครชายาเธอในรัชกาลที่ ๕ ซึ่งจะได้กล่าว
ต่อไปด้วย

เจ้าจอมมารดาจากอีกผู้หนึ่ง ดังกล่าวนั้น เป็น ด. ชัน & เหมือนกัน
มีพระราชโอรส คือ

เป็น ข. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจอนทร” เดิมก็มีพระ
อิสริยยศศักดิ์เช่นกรมหมื่นภูมินทรภักดี แต่ไม่ได้ทรงกรม คงเป็น
พระองค์เจ้าและมีพระนามตามเดิม ว่างอยู่ใกล้ กับวังกรมหมื่นภูมินทร^๕
แต่อยู่มาข้างซักคว้นออกกรมถนนสนามไชย พระองค์เจ้าจอนทร^๕นับเป็น
ร. ชัน & เหมือนกัน การที่เขายกขึ้นมากด่าไว้ด้วยนี้ เพราะจะกล่าว
ถึงสายทางนางห้ามสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระวิศรานุวัดติวงศ์ต่อไป

พระราชบิดาของสมเด็จพระวิศรานุวัดติวงศ์^๕โดยอีก ๒ พระองค์ ซึ่งเป็น ร.
ชัน & นั้น ไม่ต้องกล่าวอีก เพราะไม่มีสายสืบ

มีคนจะได้กล่าวถึง ร. ชัน & ทางพระชนนีเพ็ง ต่อไปในสายท่านน้อง
ร. ชัน ๓ คือ

(๑) ท่านบ้อม ร. ชั้น ๕ (จิตาท่านม่อง) ไม่มีสายสืบ

(๒) ท่านฉิมหรือรอด ร. ชั้น ๕ (จิตาท่านม่อง) เป็นภรรยา
พระเทพเพชรรัตน (นาค) อ. ชั้น ๕ ราชินิกุล รัชกาลที่ ๕ มีบุตร
และธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ขุนแผนน้อย” เป็นพระยาอภัยวานภาพ

ที่ ๒ บุญ ชื่อ “แสง” เดิมเป็นเจ้าของในรัชกาลที่ ๒ ครั้น
ถึงรัชกาลที่ ๓ พระราชทานหม่อมไกรสร ซึ่งเดิมเป็นกรมหลวง
รักษารณเรศ (พระเจ้าลูกเธอรัชกาลที่ ๑)

ทั้ง ๒ คนนับเป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

อนึ่ง พระเทพเพชรรัตน (นาค) อ. ชั้น ๕ ดำรงท่านฉิม
ร. ชั้น ๕ นั้น (ตามที่ทราบ) มีภรรยาอีกคน ๑ (ไม่ทราบชื่อ) เป็น
อ. ชั้น ๕ มีบุตรคน ๑ คือ

ข. ชื่อ “สิน” นับเป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

(๓) เจ้าจอมมารดาทรัพย์ ร. ชั้น ๕ (จิตาท่านม่อง) เป็น
พระสนมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ร. ชั้น ๕ มีพระราชโอรส
และธิดา ๒ องค์ ก็เป็น ร. ชั้น ๕ ได้กล่าวในทางสายสมเด็จพระศรี
สุวาโดยแล้ว

(๔) ท่านน้อย ร. ชั้น ๕ (จิตาท่านม่อง) เป็นภรรยาพระยา
เทพอรชุน (แสง) อ. ชั้น ๕ ดังกล่าวนั้น มีบุตร ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “พ่วง” เป็นจางวางในสมเด็จพระที่นั่งมณเฑียรราช
ผู้ซึ่งได้สร้างวัดเรียกกันว่า “วัดจางวางพ่วง” ภายหลังพระราชทาน
นามว่า “วัดเทพธัญญะ” ชยธรรมาสน์วรจักร จังหวัดพระนคร

ที่ ๒ ข. ชื่อ “เนตร” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวง และต่อมาเป็น
พระพิบูลย์ไวยวรยศ ภายหลังเป็นพระยาพิพิธไวยวรยศกรมช่างที่

ที่ ๓ ข. ชื่อ “ทิน” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวง แล้วได้เป็นนายของชั้น
และนายชั้นหุ้มแพรมหาดเล็ก ภายหลังเป็นพระยาอาหารบริรักษ์ กรมนา
ทั้ง ๓ คนนั้น เป็น ร. ชั้นที่ ๕ เพราะเป็นบุตร ร. ชั้น ๔

อนึ่ง พระยาเทพอรชุน (แสง) ดำรงตำแหน่งนั้น มีพี่ร่วม
บิดามารดากับคน ๓ ชื่อ “แสง” นับเป็น อ. ชั้น ๔ เพราะเป็นชายเขย

(๕) นายแขก ร. ชั้น ๔ (บุตรท่านผ่อง) มีภรรยาชื่อ “มิ่ง”
ถึงลูกเป็น ๔. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “อู” เป็นพระครูมหิธร (ลูกขุน)

ที่ ๒ ข. ชื่อ “นาค” เป็นท้าวสุภักดีการภักดี

ที่ ๓ ข. ชื่อ “หนู” เป็นจางวางในสมเด็จพระมหามหาชาติพิทักษ์
ทั้ง ๓ คนนั้นเป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

(๖) นายฝรั่ง ร. ชั้น ๔. (บุตรท่านผ่อง) มีภรรยาชื่อ “สาย”
ถึงลูกเป็น ๔. ชั้น ๔ มีบุตร (ตามที่ทราบ) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “เฮม” เดิมเป็นพระพิพัฒน์ในรัชกาลที่ ๕ ภายหลัง
เป็นหลวงอัครนารีรัตนมาศย์ ปลัดกรมในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรม
ราชินี

ที่ ๒ ข. ชื่อ “เจริญ” เป็นมหาดเล็กหลวง

ทั้ง ๒ คนนั้นเป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตร ร. ชั้น ๔

บัดนี้จะต้องกลับกล่าวถึงสายพัสดุ อันเป็นน้องของท่านน้อง ร.
 ชั้น ๓ ตามลำดับชั้นที่ ๕ ต่อไป คือ

หลวงมหาศไทย (ศึก) ร. ชั้น ๔ บุตรหลวงสังฆาภักดี (นท)
 มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ๑. ชั้น ๔ มีธิดา (ตามที่ทราบ) ๑ คน คือ
 ญ. ชื่อ “จิม” เป็นภรรยาหลวงบุรีบริบาล (สว่าง) ร. ชั้น ๔
 นับว่าเป็น ๑. ชั้น ๔ แต่ในลำดับชั้นเป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นธิดา ร. ชั้น ๔

(๑) ญ. หนูขาว ร. ชั้น ๔ ธิดาพระยาพัสดุ (ทัม) เป็น
 ภรรยาพระยาวุฒิวิชัย (น้อย) ร. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ
 ที่ ๑ ญ. ชื่อ “พัน”

ที่ ๒ ร. ชื่อ “เนตร” เป็นหลวงจักษุวิจิตร แล้วเป็นพระยา
 อภัยบริรักษ์ผู้ว่าราชการจังหวัดพัสดุ ผู้ช่วยจังหวัดพัสดุ ทั้ง ๒ นั้นเป็น
 ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตร ร. ชั้น ๔

(๒) ญ. หนูดำ ร. ชั้น ๔ ธิดาพระยาพัสดุ (ทัม) เป็น
 ภริยานายกัย ร. ชั้น ๔ เป็นบุตรพระเทพคำแหงสงคราม (บุญคง)
 ปลัดจังหวัดพัสดุ ดูก่อน หนูดำ มีบุตร ๑ คน คือ

ร. ชื่อ “โค” ได้เป็นพระยาภิรมทรเทพธัมพันธเป็น ร. ชั้น ๕
 เพราะเป็นบุตร ร. ชั้น ๔

(๓) หลวงเทพภักดี (กล้าย) ยกกระบัตรจังหวัดพัสดุ
 ร. ชั้น ๔ บุตรพระยาพัสดุ (ทัม) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ๑.
 ชั้น ๔ (ตามที่ทราบ) มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “พร้อม” เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นธิดา ร. ชั้น ๔

(๔) พระปริยัตน (ขาว) ร. ชั้น ๔ บุตรพระยาพัทลุง (ทับ)
มัทธยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ธ. ชั้น ๔ (ตามที่ทราบ) มีบุตร
และธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ถนอม”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “เรือง”

ทั้ง ๒ นี้เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

(๕) หลวงวิบูลย์บุรุษ (นบ) ร. ชั้น ๔ บุตรพระยาพัทลุง
(ทับ) มัทธยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ธ. ชั้น ๔ (ตามที่ทราบ) มีบุตร
๑ คน คือ

ข. ชื่อ “ทับ” เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตร ร. ชั้น ๔

(๑) พระพลสงคราม (พุ่ม) ร. ชั้น ๔ (บุตรท่านพัก) มี
ภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ธ. ชั้น ๔ (ตามที่ทราบ) มีบุตรและธิดา
๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “กมยา”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ถัน” เป็นหลวงนิคม

ทั้ง ๒ นี้เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

(๒) ญ. นุ่ม ร. ชั้น ๔ (ธิดาท่านพัก) เป็นภรรยาพระยา
วรภูมิวิชัย (น้อย) ข. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “นันท” เป็นหลวงยกกระบัตรพัทลุง

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ช่วง”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “พิน” เป็นหลวงจักษุรักษ์ ผู้ช่วยราชการ
จังหวัดพัทลุง

ที่ ๔ ณ. ชื่อ “แช” เป็นภรรยาพระยาเพชรภูมิบาล (พ่วง
ณสงขตา) เจ้าเมืองหนองจิก

ทั้ง ๔ คนนี้เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

หลวงเขตรขันธภักดี (คล้าย) ร. ชั้น ๔ (บุตรนายหงส์)
มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ธ. ชั้น ๔ มีธิดา ๓ คน คือ

ณ. ชื่อ “ชม” เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นธิดา ร. ชั้น ๔

หลวงบุบผวิบาล (สว่าง) ร. ชั้น ๔ บุตรหลวงเทพภักดี (นัม)
มีภรรยาชื่อ “ถวิล” บุตรีพระยาธรรมจรรยาอนุกรมมนตรี (เจริญ) ๕ กุด
อื่นเป็น ธ. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๘ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “พูนเพิ่ม” เป็นหลวงบรรณานิกมพิทักษ์ นาย
อำเภอจังหวัดเทพา

ที่ ๒ ณ. ชื่อ “ยงค์”

ที่ ๓ ณ. ชื่อ “อุบล”

ที่ ๔ ณ. ชื่อ “ปรนปรัง”

ที่ ๕ ช. ชื่อ “ชะเอม”

ที่ ๖ ช. ชื่อ “ดออัน”

ที่ ๗ ช. ชื่อ “แสงวง”

ทั้ง ๗ คนนี้เป็น ร. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

ญ. ข้า (มโหรี) ร. ชั้น ๔ ขิดาพระทิพคำแหง (สุก) เปน
ภรรยา (ใครไม่ทราบ) ข. ชั้น ๔ มีบุตร ๑ คน คือ

ข. ชื่อ “เจริญ” เปน ร. ชั้น ๕ เพราะเปนบุตร ร. ชั้น ๔
นายกฉิน ร. ชั้น ๔ บุตรพระทิพคำแหง (สุก) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ)

ด. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “แหม่ม”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “อิน”

ทั้ง ๒ นั้น เปน ร. ชั้น ๕ เพราะเปนบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

นายใจ ร. ชั้น ๔ บุตรพระทิพคำแหง (สุก) มีภรรยาชื่อถ่ม

ด. ชั้น ๔ มีธิดา (ที่ทราบ) ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “เพ็ญ” เปน ร. ชั้น ๕ เพราะเปนธิดา ร. ชั้น ๔

ญ. ชื่อ “แย้ม” ร. ชั้น ๔ ขิดาพระทิพคำแหง (สุก) เปน
ภรรยาหลวงจักกรานุชิต (พิน) ร. ชั้น ๕ และเปน ข. ชั้น ๔ ด้วย มีธิดา
๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “ตอชง” เปน ร. ชั้น ๕ เพราะเปนธิดา ร. ชั้น ๔

ส่วนสายกรรมหมั้นไกรสรวิชีวิตทางสายพัสดุ อันเปนสายเขย ตาม
ลำดับชั้นที่ ๕ คือไปเหมือนกัน คือ

(๑) หม่อมเจ้าจินดา อ. ชั้น ๔ ในกรรมหมั้นไกรสรวิชีวิต มีนาง
ห้ามชื่อ “อ่วม” อ. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดาหลายคน จักกล่าวแต่
๒ คน คือ

ที่ ๓ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ศักดิ์” เดิมเป็นพระอุฎฐิการบดี
กรมวังมหาราช ต่อมาเป็นพระยาไพนามนั้น ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยา
วิษยวงศ์วุฒิไกร เสนาบดีกระทรวงธรรมการ

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ถนอม” เดิมเป็นนายชั้นหุ้มแพร
มหาดเล็ก ต่อมาเป็นพระประสาธกิจกิจวิจารณ์ และพระยาอินทราธิบดี
สังหารของเมือง กระทรวงเมือง ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยาอภัยวราชมหา
ยุคศิริธรรม เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ทั้ง ๒ คนนี้เป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

(๒) หม่อมเจ้าอลองกรณ์ อ. ชั้น ๔ (พระโอรสกรมหมื่น
ไกรสรวิเชียร) มีนางหุ้ม คือ หม่อมเจ้ามรกต อ. ชั้น ๔ (พระธิดา
กรมหมื่นอลงกฎกิจปรีชา รัชกาลที่ ๒) มีบุตร (ที่จกัยกันกล่าว)
๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์จิตร” เดิมเป็นหม่อมอนุวัตรวงศ์
เป็นนามบรรดาศักดิ์หม่อมราชนิภูต ต่อมาเป็นเจ้าหมื่นศรีวิธรักษ์ หัวหมื่น
กรมมหาดเล็ก ภายหลังได้เป็นพระยาศรีวิธวงศ์ กรมราชเลขาการ

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ดิถี” เดิมเป็นหม่อมมนเรทราชา เป็น
นามบรรดาศักดิ์หม่อมราชนิภูต ต่อมาเป็นพระยาพิไชยสงคราม กระทรวง
กระต๊ากใหม่ ภายหลังเป็นพระยาสุนทรราชสมุทรเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต

ทั้ง ๒ คนนี้เป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

มัตถ์ กิ่งคราวต้องกล่าวสายทองมอญ อันเป็นสายเขยดำมีท่าน
ผ่อง ร. ชั้น ๓ ตามลำดับชั้น ๕ มีอยู่มาก จักกล่าวแต่พอเป็นตัวอย่างเช่น

พระบาทสรุบทินทร (โนรี) อ. ชั้น ๔ หลานพระศรีวิโรจน์
(ช่อน) มีภรรยาชื่อพักทอง ราชันบุตรรัชกาลที่ ๕ เป็น อ. ชั้น ๔ มี
บุตร คือ

ช. ชื่อ “ โด ” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวงแล้วได้เป็นนายพันจันทุมเพร
และนายจ้ายวดในกรมมหาดเล็ก ต่อมาเป็นจันทุม (ก่อน) รักษาองค์ซ้าย
(หลัง) ภักดีองค์ขวาทั้ง ๒ ตำแหน่ง แล้วเป็นพระยาบำเรอภักดี เหล่า
ในกระทรวงวัง ภายหลังจึงเป็นพระยาวิเศษสังฆราชา (กำกับถือน้ำ)
กระทรวงกระต๊อไหม

นายน้อยแดง อ. ชั้น ๔ หลานพระศรีวิโรจน์ (ช่อน) มีภรรยา
ชื่อ “ เจียก ” เป็น อ. ชั้น ๔ มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “ โด ” เป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๕ เดิมเป็น
นายพันยราชกิจ แล้วเป็นนายจ่าเรศและหลวงศักดิ์นายเวรและเจ้าหมื่น
ดรรเพ็ชรภักดีและพระยานรรัตนราชมานิตจางวางในกรมมหาดเล็กเป็น
ลำดับมา ในที่สุดได้เป็นเจ้าพระยานรรัตนราชมานิต เป็นมหาดเล็กที่
โปรดปรานมากผู้ ๑ ในรัชกาลที่ ๕ นั้น

ทั้ง ๒ คน เช่นพระยาวิเศษสังฆราชา (โด) และเจ้าพระยานรรัตน
(โด) นั้นเป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

หม่อมแสง อ. ชั้น ๔ (วิชาท่านแจ่มหรือหลานหม่อมทับ) เป็น
นางห้ามกรมพระพิทักษ์เทเวศร์ (พระองค์เจ้าบุญพร รัชกาลที่ ๒ ใน

เจ้าจอมมารดาภิเษก (บ. ชัน ๔ มีพระโอรสที่จะยกขึ้นเกล้า
พระองค์ ๓ คือ

๑. พระนามว่า พระองค์เจ้าสิงหนาทราชครูวงศ์ฤทธิ นัมนะ อ.
ชัน ๕ เพราะเป็นฝ่ายเวทย์หรือสะกดด้วย

พระยารัตนอาภรณ์ (แดง) และน้องอีก ๒ คน ซึ่งเป็น ร.
ชัน ๔ (บุตรและธิดาหญิงไม่ทราบนาม ภรรยาหลายคน) มีบุตรและ
ธิดาเป็น ร. ชัน ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชัน ๔ เช่นได้กล่าวไว้ใน
ทางสายนาคนาคสำนันั้นแล้ว

มีบันทึกจากตำราถึงสายพระนมรอด น้องนางพระชนนีที่สืบต่อเป็น ร.
ชัน ๕ คือไป คือ

(๑) ท่านบุญมาก ร. ชัน ๔ (ธิดานายบุญมี) ไม่มีชายสืบ
(๒) นายสี ร. ชัน ๔ (บุตรนายบุญมี) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ)
เป็น ธ. ชัน ๔ มีธิดา (ที่ทราบ) คน ๓ คือ

ญ. ชื่อ “ คำ ” เป็นพนักงานเฝ้าหอพระเช่นเดียวกับท่านบุญมาก
ผู้เป็นบิดา

(๓) นายสังข์ ร. ชัน ๔ (บุตรนายบุญมี) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ)
เป็น ธ. ชัน ๔ มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. “ ส่วน ”

ที่ ๒ ญ. “ พัด ”

ท้าวทองกิมไม้ (กลีบ) ร. ชัน ๔ ธิดาท้าวศรีสุทนต์ (ต้น) มี
สามี ๒ คน ๆ แรกชื่อ นายนุช ร. ชัน ๔ มีบุตรและธิดาด้วยกัน ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หน่าย”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “เด็ก” เดิมเป็นเจ้าจอมรัชกาลที่ ๔ ภายหลังได้เป็น
ท้าวโสมนัส

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “กลั่น”

ตามท้าวทองกิมมำ (กลั่น) คนหลัง คือพระยาสุรเสนา (คง)
เป็น ข. ชั้น ๔ มีบุตร (ที่ทราบ) ๓ คน คือ

ข. ชื่อ “กลั่น” เป็นพระอนุรักษโยธา

บรรดาหลานนายบุญมีและท้าวศรีธวัช (ถ่ม) ทั้ง ๗ คนหรือ
ผู้อื่นในชั้นเดียวกันเป็น ข. ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ข. ชั้น ๔

บัดนี้ จักกล่าวถึงสายนาชน้อย นื่องพระชนนึ่งต่างชนนึ่งสืบ
ต่อในชั้นที่ ๕ ต่อไป คือ

(๑) ท่านแถม ข. ชั้น ๔ (ธิดาท่านแถม) เป็นภรรยาหลวงศรี
เนาวรัตน์ (สัง) ข. ชั้น ๔ (แรกด้วยกัน) มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ดีด” เป็นหลวงศรีเนาวรัตน์

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ทว่าง” เป็นหลวงศรียศ

(๒) ท่านนง ข. ชั้น ๔ (ธิดาท่านแถม) เป็นภรรยาพระยาสุหา
ราชมนตรี (เถื่อน) ข. ชั้น ๔ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “นาม” เป็นพระยาสุหาราชมนตรี

ที่ ๒ ข. ชื่อ “นิม” เป็นพระศรียศ

ที่ ๓ ข. ชื่อ “สุต”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “จิบ” เป็นเจ้าจอมรัชกาลที่ ๒

(๓) เจ้าจอมหงส์ ร. ชั้น ๔ เป็นเจ้าจอมรัชกาลที่ ๓ ไม่มีสาย
สืบ บรรดาหลานท่านเดิม ทั้ง ๖ คนนี้ หรือผู้อื่นในชั้นเดียวกัน เป็น ร.
ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

มี^๕คน จักกล่าวถึงสายท่านเจ้าคุณ นื่องนางพระชนนีแห่งต่างชนนที่สืบ
ต่อในชั้นที่ ๕ ต่อไป คือ

พระยาไกรโกษา (สองเมือง) ร. ชั้น ๔ มีภรรยา (ตามที่
ทราบ) ๓ คน ถ้วนเป็น ธ. ชั้น ๔ ภรรยาคน ๑ ชื่อ นิม. มีธิดา คือ
ญ. ชื่อ “ดัม”

ภรรยาคน ๑ ชื่อ โย มีบุตร คือ

ธ. ชื่อ “ทัก” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวง แล้วเป็นหลวงสโมส
รพการ กรมทหารมหาดเล็ก ต่อมาเป็นพระยาธโมสธรพการกระทรวง
โยธาธิการ ภายหลังย้ายมาอยู่ในกระทรวงกระต๊อใหม่ เป็นนายพลตรี
นามเดิม เป็นหมันไม่มีสายสืบต่อ

ภรรยาคน ๑ ชื่อ พัน เป็นพระนมในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ
ภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช มีบุตร คือ

ธ. ชื่อ “ดุด” เป็นมหาดเล็กในกรม ซึ่งมารดาเป็นพระนมใน
บรรดาหลานพระนันทบุรี (ม่อ) ทั้ง ๓ คนหรือผู้อื่นในชั้นเดียวกันเป็น ร.
ชั้น ๕ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๔

ราชินิกุลชั้น ๒

มี^๕คน จักกล่าวถึงราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้น ๒ ดังต่อไปนี้

ทางพระชนกจัน

ญ. “แจ่ม” ร. ชั้น ๕ (จิตาพระยารัตนอาภรณ์ แดง) เป็น
ภรรยานายเดือน เป็น ข. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑. ข. ชื่อ “สวัสดี”

ที่ ๒. ข. ชื่อ “สว่าง”

ที่ ๓. ญ. ชื่อ “งว”

ที่ ๔. ญ. ชื่อ “กล้าน”

บรรดาบุตรและธิดาพระยารัตนอาภรณ์ (แดง) นอกจากท่านแจ่ม
ทราบว่าไม่มีบุตรสืบสายอีกคนเดียวแต่มีนายเลียบ ร. ชั้น ๕ บุตรภรรยาน้อย
ที่ชื่อ “พุท” นายเลียบมีภรรยาชื่อ “ยม” เป็น ธ. ชั้น ๕ มีบุตร
คน ๑ คือ

ข. ชื่อ “หวาด”

บรรดาหลานพระยารัตนอาภรณ์ (แดง) เหล่านี้ นับเป็น ร. ชั้น ๖
เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

(๑) ญ. ทองสุก ร. ชั้น ๕ (จิตาท่านบุญมี) เป็นภรรยานายเสื่อ
มหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓ เป็น ข. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑. ญ. ชื่อ “พั่ง” อยู่กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาสุดรรชนีราชประยูร

ที่ ๒. ข. ชื่อ “พ่วง” เป็นมหาดเล็กรัชกาลที่ ๓

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พน” มีศักดิ์เป็นหม่อมห้ามเจ้าต่างกรม

(๒) ญ. “เนบ” ร. ชั้น ๕ (จิตาท่านบุญมี) เป็นภรรยานายจู้ยมหาตเด็กรัชกาลที่ ๓ เป็น ข. ชั้น ๕ มีบุตรและจิตา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ทักัน”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ทศ”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ทิพ”

(๓) ข. ฟัก ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านบุญมี) มีภรรยาชื่อเฮมเป็น
ด. ชั้น ๕ มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “โต”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “แสง”

บรรดาหลานท่านบุญมีทุกคนเป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและ
จิตา ร. ชั้น ๕

(๑) ญ. เปรม ร. ชั้น ๕ (จิตานายขุนทองกับเหม็น) เป็น
ภรรยานายน้อย ข. ชั้น ๕ มีบุตรและจิตา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “รับ”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ทับ”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “เวียน”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ทิม”

(๒) ญ. โต ร. ชั้น ๕ (จิตานายขุนทองกับเหม็น) เป็นภรรยา
นายสุร ข. ชั้น ๕ มีบุตร (ที่ทราบ) ๔ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ถัก”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “จัน”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เทก”

ที่ ๔ ช. ชื่อ “ทอง”

(๓) ญ. นกเอี้ยง ร. ชัน ๕ (จิตานายขุนทองกับเหมีน) เป็นภรรยานายค้าย ช. ชัน ๕ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ใหญ่”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ชุ่ม”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “แฉ”

ณ. เหม ร. ชัน ๕ จิตานายขุนทอง ร. ชัน ๔ ซึ่งเกิดแต่ภรรยาอีกคน ๑ ที่ชื่อจัม เป็นภรรยานายยมเป็น ช. ชัน ๕ มีบุตรและธิดา ๖ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “โต”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “นัม”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “ฟ้ง”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ปุย”

ที่ ๕ ญ. ชื่อ “ปุก”

ที่ ๖ ช. ชื่อ “ผ่อง”

บรรดาหลานนายขุนทองอันเป็นบุตรและธิดา เปรม และโตและนกเอี้ยงกับทั้งเหมีนด้วยนั้น เป็น ร. ชัน ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชัน ๕

หนึ่ง เมื่อจะกล่าวถึงทางจิตานายนาคร ร. ชัน ๓ อีก ๓ คนอันเกิดแต่ภรรยาน้อย ซึ่งเป็น ร. ชัน ๔ นั้น

(๑) ญ. ชั่ง ร. ชั่น ๕ (จิตา ญ. บี้) เปนภรรยานายช่อน ข. ชั่น ๕
มีบุตร ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “แต้ม”

(๒) ช. บีม ร. ชั่น ๕ (บุตร ญ. บี้) มีภรรยาชื่อ “เล็ก” ช.
ชั่น ๕ มีบุตร ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “นิค”

(๓) ญ. พัน ร. ชั่น ๕ (จิตา ญ. บี้) เปนภรรยานายจัน ข.
ชั่น ๕ มีจิตา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “จัท”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “เจียน”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เพียน”

(๑) ญ. เสม ร. ชั่น ๕ (จิตา ญ. เทศ) เปนภรรยานายคล้าย
ข. ชั่น ๕ มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “กช”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “คด้าม”

(๒) ญ. อิม ร. ชั่น ๕ (จิตา ญ. เทศ) เปนภรรยานายมา ข.
ชั่น ๕ มีบุตร ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “คั่น”

หลวงมหาโยธี (โพ) ร. ชั่น ๕ (บุตร ช. ทองดี) มีภรรยาชื่อ
วิศ ด. ชั่น ๕ มีบุตร ๓ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ปาน”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “เชียว”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “เชียม”

บรรดาเหล่านายนาคทางภรรยาน้อยเหล่านี้นั้น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็น บุตรและธิดา ร. ชั้น ๕ เหมือนกัน

ทางพระชนกและพระชนนีรวมกัน คือบรรดาพระราชโอรสของพระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็น ร. ชั้น ๕ ต่างมีนางห้ามเป็น ๕. ชั้น ๕ และมีพระโอรสเป็น ร. ชั้น ๖ ต่างมีนางห้ามอีกชั้น ๑ เท่าตัวเป็น ๕. ชั้น ๖ แต่บุตรและธิดา ๕. ชั้น ๖ นับเป็น ร. ชั้น ๗ จักต่างแต่ที่เป็น พิเศษเช่นข้างไว้แล้ว (เพราะเหตุที่เจ้าจอมมารดาเป็นราชินี) คือ

(๑) สมเด็จพระหมื่นมาตยาพิทักษ์ ร. ชั้น ๕ มีนางห้ามที่ มีพระโอรสและธิดามาก จักบรรยายนามและพระนามไว้ โดยละเอียดตาม ลำดับดังต่อไปนี้

หม่อมแพ ๕. ชั้น ๕ (ส่งภูโตไม่ทราบ) มีพระโอรส ๑ พระองค์ ที่ ๑ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้ามงคล” ได้เป็น “พระองค์เจ้า มงคลเลิศ” ในรัชกาลที่ ๕ ประทับอยู่ณวังของพระบิดาจนถึงสิ้น พระชนม์

พระชนนีน้อย ๕. ชั้น ๕ ส่งภูโตมาค้ำวามัญกับไทย ส่งภูขาวส่งวน บางเขน อันต่อมาทั้ง ๒ สายนี้สมญาว่าเป็นราชินีกุลตรัษกาลที่ ๕ มีพระ ธิดา ๑ องค์ คือ

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “หม่อมเจ้ารำเพย” อันสมเด็จพระ
 โยธาทิราชได้พระราชทานพระนามนี้ ในเมื่อเวลาถวายอยู่ยังแพต เมื่อ
 รัชกาลที่ ๔ พระราชทานสมณคยาภิเษกเป็นพระราชเทวี ทรงพระนามว่า
 “พระนางเธอ พระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์” ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ ทรง
 ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์ เป็นสมเด็จพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง มีพระ
 นามว่ากรมสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี กรมพระราชพระเพณีนี ภายหลัง
 เปลี่ยนเป็นสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระองค์ไว้พระชนกและ
 พระชนนีแต่เมื่อยังทรงพระเยาว์อยู่ในรัชกาลที่ ๓ ได้เสด็จเข้ามาประทับ
 อยู่ในพระบรมมหาราชวังกับพระปิตุจฉา คือสมเด็จพระมหาสุทนต์
 ราชประยูร ณ พระตำหนักคึก ซึ่งเดิมเป็นพระตำหนักของสมเด็จพระศรี
 สุธาโดย ต่อมาไปประทับอยู่กับกรมหลวงวรเสรฐสุดา ซึ่งเดิมทรง
 พระนามว่า “พระองค์เจ้าบุตรี” ในรัชกาลที่ ๓ เพื่อทรงศึกษาอักษรวิ
 และพระราชประเพณีและตำหนักคึกจำปี ในพระบรมมหาราชวังนั้นเอง
 ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ เสด็จมาประทับอยู่สำนักเดิมณพระตำหนักคึก ใน
 สมัยเมื่อสมเด็จพระอิสริยยศศักดิ์เป็นพระราชเทวีแล้ว มีที่ประทับพักเดิมอยู่ที่
 พักพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในหมู่พระราชมณเฑียรเก่า ต่อมาณพระที่นั่ง
 จันทรทิพโยภาสในหมู่พระราชมณเฑียรใหม่ส่วนขวา ซึ่งมีนามว่าพระ
 ออกเนาวนิเวศน์ ภายหลังโปรดให้สร้างที่ประทับในหมู่พระตำหนักคึกหลัง ๑
 เรียกว่า “พระตำหนักหอ” แลต่ออีกหลังเดิมอีกหลัง ๑ เรียกว่า
 พระที่นั่งคีตภิรมย์ ในบริเวณนั้น เป็นที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับอยู่ได้ และมีที่เสด็จออกข้างหน้าได้ ด้วย และ

พระที่นั่งคีตลาภิรมย์ทั้งพระตำหนักหอแก้ว ตำหนักอื่น ๆ ในหมู่พระตำหนัก
คึกคักเต็มแน่นกึก ตั้งอยู่ณสถานซึ่งเป็นหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาททุกวันนี้
สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ประทับอยู่ณพระตำหนักหอแก้ว จน
ถึงกาลเสด็จสวรรคตในรัชกาลที่ ๕ นั้นเอง

หม่อมจ้าว ส. ชั้น ๕ (สกุลโตไม่ทราบ) มีพระธิดา ๑ องค์ คือ
ที่ ๓ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าชมชื่น” ในรัชกาลที่ ๕ ได้
เป็นพระองค์เจ้าทรงนามตามเดิม ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังกับ
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หม่อมจาด ส. ชั้น ๕ (สกุลโตไม่ทราบ) มีพระธิดา ๑ องค์ คือ
ที่ ๔ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าพันพงศ์” ในรัชกาลที่ ๕
ได้เป็นพระองค์เจ้าพันพงศ์ประยูรวงศ์สนิท ประทับอยู่กับสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
สุทธาวังค์เหมือนกัน

หม่อมแสง ส. ชั้น ๕ (สกุลโตไม่ทราบ) มีพระธิดา ๑ องค์ คือ
ที่ ๕ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าประดงศ์ฉันท” คงมี
อิสริยยศศักดิ์ตามเดิม ประทับอยู่กับสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเหมือนกัน
หม่อมกิม ส. ชั้น ๕ บุรพชนมาแต่จีนแซ่ตั้ง มีพระธิดา
๑ องค์ คือ

ที่ ๖ ญ. ทรงพระนามว่า “หม่อมเจ้าพรรณราย” แต่แรก
สมญาว่า “แฉ่” ในรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นพระองค์เจ้าทรงนามตามเดิม

เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระเจ้ากรมพระยาสุรสีห์วชิราภินันท์ เหมือนกัน ครั้นถึงรัชกาล
ที่ ๕ เมื่อเป็นพระราชชายาแล้ว^(๑) มีกำหนดต่างหากเป็นที่ประทับ

หม่อมเรย ด. ชัน ๕ (ตฤโตไม้ทราบ) มีพระโอรส ๑ องค์ คือ
ที่ ๗ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าฉายฉินฉิน” ในรัชกาลที่ ๕ ได้
เป็นพระองค์เจ้าทรงนามตามเดิม ภายหลังเดือนขึ้นเป็น กรมหมื่น
นฤบาลมุขมาตย์ ประทับอยู่วังมุ่มแยกถนนสนามไชย เติร์มข้างใน
กำแพงเมือง จังหวัดพระนคร

หม่อมน้อย ด. ชัน ๕ ชิดาพระยาราชมนตรี (ภู) (ตฤโตไม้
ทราบ) มีพระโอรสและธิดา ๒ องค์ คือ

ที่ ๘ ณ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าสารพัดเพ็ชร” คงมีอิสริยยศกิต
ตามเดิม

ที่ ๙ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์” ในรัชกาลที่ ๕
ได้เป็นพระองค์เจ้าทรงนามตามเดิม

ทั้ง ๒ องค์นี้ ประทับอยู่ณวังท่าพระริมแม่น้ำ จังหวัดพระนคร
บ้านเดิมเป็นบ้านพระยาราชมนตรีผู้เป็นตานัน คดออกมาจนถึงต้นพระชนม์

บรรดาพระโอรสและธิดา สมเด็จพระเจ้ากรมหมื่นมณฑลยาพิทักษ์ทั้ง ๘
พระองค์นี้ เป็น ร. ชัน ๖ เพราะเป็นพระโอรสและธิดาของ ร. ชัน ๕

พระบรมพูน ของสมเด็จพระเจ้ากรมหมื่นมณฑลยาพิทักษ์ ทางพระชนกเป็น
พระบรมราชวงศ์จักรี ทางพระชนนี เป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ได้ก่ต่าง

(๑) พระชนนีของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนชัชวาลย์ และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
นิธินาถศิริวงศ์

ไว้แล้ว เมื่อได้กล่าวนามถึงพระชนนี “น้อย” ในลำดับนี้ ก็สมควร
จะกล่าวถึงบุพพชนของพระชนนีน้อย ซึ่งปรากฏในเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๕
ไว้พอเป็นสังเขป^(๑) ไม่ให้ ผิดระเบียบเช่นได้กล่าวมาแล้วในสกุลอื่น ๆ อัน
บุพพชนของพระชนนีน้อยนั้น บุพพชนทางชนกของพระชนนีเป็นอันไม่ต้อง
กล่าว เพราะไม่ทราบเค้าเงื่อนว่ามาแต่ทางใด ทราบแต่ว่าเป็นชาวบางเขน
ลงมาถึงนายบุญ ผู้เป็นชนกของพระชนนี จักกล่าวแต่ทางบุพพชนฝ่าย
ชนนีของพระชนนี บุพพชนฝ่ายชนนีของพระชนนีน้อย ได้กล่าวไว้ว่าเป็น
สกุลรามัญ ต้นสายมาแต่ชวมาศย์รามัญสืบต่อมาถึงที่ทราบชื่อได้ คือ
พระยารัตนจักร (หงส์ทอง) เจ้ากรมอาทมาตในกองมอญอาสา ๖ เหล่า
อันจะนับว่าเป็น อ. ชั้น ๒ มีภรรยาไม่ปรากฏนามบุพพชน เป็นไทยสงวน
บางเขนจังหวัดพระนคร นับว่าเป็น อ. ชั้น ๒ เหมือนกัน ทั้ง ๒ นี้มีบุตร
และธิดามากด้วยกัน ในที่นี้จักกล่าวแต่ธิดาผู้เดียวชื่อว่า “ม่วง” มีสามี
(ไม่ทราบนาม) ทั้ง ๒ นี้ นับว่าเป็น อ. ชั้น ๓ ท่านม่วง มีธิดา
(ตามที่ทราบ) ๑ คนชื่อว่า “แจ่ม” (คือชนนีของพระชนนี) สามีชื่อ
“บุญ” สกุลบางเขน คือ ชนกของพระชนนี อันไม่ปรากฏนามบุพพชน
ดังกล่าวแล้ว ทั้ง ๒ นี้ นับว่าเป็น อ. ชั้น ๔ มีธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ท่านอ้อม ไม่มีสายสืบ

ที่ ๒ ท่านแอม ซึ่งเป็นมารดาพระเทพศิรินทราวาศ (พัน) และ

ท้าวภักดีสารนุรักษ์ (ทับทิม) เป็นต้น

(๑) สมเด็จพระราชปิตุลา ๑ ได้ทรงเรียบเรียงเรื่องราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ไว้อีก
เรื่อง ๑ ดังหาก

ที่ ๓ คือองค์พระชนนีนามว่า “น้อย” ทั้ง ๓ นั้นเป็น อ. ชัน ๕
แต่พระชนนีน้อยเป็น ส. ชัน ๕ ด้วย เพราะเป็นนางห้ามของสมเด็จพระมหัน
มายุยาพิทักษ์ ว. ชัน ๕

อนึ่งผู้ที่เป้นพระญาติและสัมพันธ์ทางพระชนนีน้อยมีอีกมาก แจ่ง
อยู่ในเรื่องสายราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ โดยละเอียดอีกแผนกหนึ่ง ถึงกระนั้น
ก็ดี โดยมากก็มาเกี่ยวข้องอยู่ในทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นี้ เหตุว่า
ราชินิกุลทั้ง ๒ ทางนี้ ใกล้ชิดสนิทกันมาก ก็ย่อมมีการสัมพันธ์เกี่ยว
ซึ่งกันและกันหลายฝ่าย ในที่นี้มุ่งหมายจักกล่าวแต่ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓
เป็นหลักเท่านั้น

อนึ่ง ในที่นี้ควรจักกล่าวถึงบุรพชนของหม่อมมารดาพระโอรสและ
ธิดาองค์อื่น ๆ ในสมเด็จพระมหันมายุยาพิทักษ์ด้วย แต่ทว่าไม่มีใครได้
จึงจักขอกกล่าวไว้แต่บุรพชนของหม่อมกัมผู้เป็นหม่อมมารดาของพระองค์
เจ้าพระวรนาย อนึ่งสายสืบที่เป็นสำคัญอีกองค์ ๓ คั่นสายสกุลหม่อมกัม
มาแต่จันสืบสายต้องมาถึงบุรุษ แลผู้หนึ่ง (ไม่ทราบนาม) ท่านผู้นี้
นับเป็น อ. ชัน ๓ มีบุตรและธิดา ๘ คน ต่างแยกสายสืบต่อกันออกไป
อีกมาก ในที่นี้จักกล่าวแต่ธิดาจันแลผู้ ๓ ชื่อ “แดง” เปนภรรยา
จันทวง แลเจ้า ทั้ง ๒ นั้นเป็น อ. ชัน ๕ มีธิดา ๓ คน ที่ ๑ ชื่อ “กัม”
คือ หม่อมกัม หม่อมมารดาพระองค์เจ้าพระวรนายนั้น ที่ ๒ ชื่อ “นัม”
เปนภรรยาหลวงไมตรีวานิช (ซึ่งเกียด) ที่ ๓ ชื่อ “เอี่ยม” เปนภรรยา
จันผู้แต่เจ้า นึ่งพระยาพิสดมภ์มณฑลบริบูรณ์ (ยม) เจ้าวิภา
กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ หม่อมกัมและชันเดียวกันนั้นเป็น อ. ชัน ๕ แต่

หม่อมกัมเปน ๕. ๕. ๕ ด้วย เพราะเป็นนางห้ามสมเด็จพระมหันมาดยา
พิทักษ์ ร. ๕. ๕

บัดนี้ จักกล่าวถึงพระจิตาของพระราชโอรส ในพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวองค์อื่นที่กล่าวได้เป็นพิเศษแล้วนั้น ตามลำดับชั้น
ที่ควรกล่าวในคราว ร. ๕. ๖ นี้ คือ

กรมหมื่นภูมินทรภักดี ร. ๕. ๕ มีนางห้ามที่พระโอรสและจิตา
มาก จักยกขึ้นกล่าวแต่พอเป็นตัวอย่าง ทั้งเป็นพิเศษที่ได้สัมผัส
สืบต่อไป คือ นางห้ามผู้หนึ่ง นามว่า “จัน” บุรพชนมาแต่จัน เปน
๕. ๕. ๕ เดิมมีฐานันดรศักดิ์เป็นหม่อมห้ามพระองค์เจ้าทรงกรม ภายหลัง
เมื่อเป็นเจ้ารวัยยาเจ้าฟ้าแล้ว เลื่อนศักดิ์ขึ้นเป็น “เจ้าจอมมารดา”
กรมหมื่นภูมินทรภักดีมีพระจิตากับเจ้าจอมมารดาจัน ๓ องค์ คือ

ที่ ๑. ญ. ทรงพระนามว่า “หม่อมเจ้าบัว” ครั้นเมื่อเป็นพระ
ราชชายาในรัชกาลที่ ๕ มีพระอิสริยยศักดิ์เป็น “พระอัครชายาเธอ
พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค” ภายหลังทรงกรมเป็น “กรมขุนอัคร
วรราชกัญญา” (แต่เมื่อกล่าวถึงพระนามไม่ได้ใช้นามกรมเหมือน
พระองค์เจ้าทรงกรมอื่น ๆ) เดิมเมื่อยังทรงพระเยาว์ประทับอยู่ ณ พระ
บิดา ถึงรัชกาลที่ ๕ เสด็จเข้ามาประทับอยู่ ณ พระตำหนักใหม่ของสมเด็จพระ
กรมพระยาสุรสีห์ ได้ทรงอภิเษก เมื่อทรงมีพระอิสริยยศักดิ์ เป็นพระ
อัครชายาเธอแล้ว จึงเสด็จประทับ ณ พระตำหนักใหม่ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เคียง
กันนั้นตลอดมาจนถึงพระชนม์

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “หม่อมเจ้าปวิ” ครั้นเมื่อเป็นพระราช
ชายาในรัชกาลที่ ๕ มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็น “พระอัครชายาเธอ พระองค์
เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์” สถานะที่ประทับก็เช่นเดียวกับพระเชษฐภคินี
เพราะเป็นผู้ที่สมเด็จพระยาดุสดารัตน์ ได้ทรงอภิบาลเหมือนกัน

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “หม่อมเจ้าสาย” ครั้นเมื่อเป็นพระ
ราชชายาในรัชกาลที่ ๕ มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็น “พระอัครชายาเธอ
พระองค์เจ้าสายเสาวดีภิรมย์ ภายหลังทรงกรมเป็น “กรมขุนสุทธาสินีนาฏ”
(แต่เมื่อกล่าวถึงพระนามไม่ได้ใช้นามกรมเหมือนกัน) สถานะที่ประทับ
และเป็นผู้ที่สมเด็จพระยาดุสดารัตน์ ได้ทรงอภิบาล ก็เช่นเดียวกันกับ
พระเชษฐภคินีทั้ง ๒ องค์นั้น แต่พระองค์นี้เป็นพิเศษ และเหตุที่ยังทรง
พระชนม์อยู่ต่อมา เมื่อมีพระราชวงศ์ผู้ขึ้นในภายหลังแล้ว จึงได้เสด็จ
ประทับอยู่ณสถาน ๓ ในหมู่พระที่นั่งอัมพรสถาน และต่อมาไปประทับ
ณพระตำหนักสวนบัวในพระราชวังดุสิตนั้น ภายหลังเสด็จออกประทับ
อยู่ที่วังพระราชโอรส คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ในบริเวณ
สวนดุสิต จนถึงทุกวันนี้^(๑)

ทั้ง ๓ พระองค์นี้เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นพระธิดาของกรมหมื่น
ภูมินทรภักดี ร. ชั้น ๕

พระองค์เจ้าอนรท ร. ชั้น ๕ มีนางห้ามและพระโอรสธิดา
ย่อมหลายคนและหลายองค์ จักยกขึ้นกล่าวเป็นตัวอย่างทั้งเป็นพิเศษ

(๑) สมเด็จพระราชปิตุลา ๗ ทรงแต่งเมื่อราว พ.ศ. ๒๔๕๘

ที่สัมพันธ์สืบต่อไป คือ นางห้ามผู้^๑ ชื่อ “รอด” (สกุลไม้ทราบ)
เป็น ต. ชั้น ๕ มีพระโอรส (ที่จกกล่าว) คือ

ข. นามว่า “หม่อมเจ้าชายแดง” ผู้ได้รับราชอภัยทานในรัชกาล
ที่ ๔ และที่ ๕ ตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ นั้น นับเป็น ร. ชั้น ๖ เหมือนกัน
เพราะเป็นพระโอรส ร. ชั้น ๕

บัดนี้ จกกล่าวถึง ร. ชั้น ๖ ทางพระชนนีพึงต่อไป ในสาย
ท่านนิม หรือ รอด ร. ชั้น ๔ คือ

(๑) พระยาอิสราณภาพ (ขุนแผนน้อย) ร. ชั้น ๕ (บุคร
ท่านนิม) และเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ด้วย มีภรรยาชื่อ “ข้า” (สกุล
โตไม้ทราบ) เป็น ต. ชั้น ๕ มีบุตรแต่ธิดามาก จกกล่าวไว้แต่พอเป็น
ตัวอย่าง คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ปริก” เป็นพระนม^(๑) ในรัชกาลที่ ๕

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ฉันทฤทธิ” เป็นพระนมในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
ภานุพันธุ์วงศ์วรเดช

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พู่” เป็นพระพี่เลี้ยงในสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวง
วิสุทธิกระษัตริ์

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ทิม” เป็นพระพี่เลี้ยงในรัชกาลที่ ๕

ที่ ๕ ข. ชื่อ “เฮม” เป็นพระพี่เลี้ยงในรัชกาลที่ ๕

(๑) เป็นชวรายาของกรมหลวงกำแพงเพชรอัครโยธิน

บรรดาบุตรและธิดาพระยาศรีธรรมาภรณ์ (ขุนแผนน้อย) ทั้ง ๕ ท
กล่าวมาแล้วและอื่น ๆ เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

(๒) ท่านแสง ร. ชั้น ๕ (ธิดาท่านนิม) และท่านแสงนั้น
เป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ด้วย เป็นนางห้ามหม่อมไกรสร (หรือซึ่ง
เดิมเป็นกรมหลวงวรวงศ์รณเรศนั่นเอง) ในรัชกาลที่ ๑ เป็น ร. ชั้น ๕ มี
ธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “บุญบงส์” เดิมเป็นหม่อมเจ้า ต้องลดศักดิ์ภายหลัง
บรรดาบุตรและธิดาท่านแสง เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและ
ธิดา ร. ชั้น ๕

นายสิน อ. ชั้น ๕ (บุตรพระเทพเพ็ชรวิรัตน์ ดำมีท่านนิม) เป็น
อ. ชั้น ๕ เพราะไม่ได้เป็นบุตรท่านนิม เป็นแค่เกี่ยวข้องกัน (ที่จดลงไว้
ในที่นี้ด้วยเพื่อจะได้เป็นตัวอย่าง)

บัดนี้ ถึงลำดับสายเจ้าจอมมารดาทรัพย์ ร. ชั้น ๕ คือ กรมหมื่น
มาตยาพิทักษ์ ร. ชั้น ๕ มีพระโอรสและธิดาได้กล่าวมาแล้ว จักกล่าว
แต่ที่ยังไม่ได้กล่าวคือไม่ในสายท่านน้อย ร. ชั้น ๕ คือ

(๑) จางวางพ่วง ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านน้อย) มีภรรยา ๒ คน
คน ๑ ชื่อ “นิน” (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น อ. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา
หลายคน จักยกขึ้นกล่าวแต่คน ๑ คือ

ร. ชื่อ “เล็ก” เป็นจางวางในรัชกาลที่ ๕ แต่เมื่อยังไม่ได้เสด็จ
เถลิงถวัลยราชสมบัติ

ภรรยาจางวางฟ่องอีกคน ๑ ชื่อ “จัน” เป็นราชินีบุตรรัชกาลที่ ๕
มีบุตรและธิดา (ตามที่ทราบ) ๕ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “พุ่ม” เดิมเป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในรัชกาล
ที่ ๕ ต่อมาได้เป็นพระพิบูลย์ไศศุวริย กรมชางที่ ภายหลังเป็นพระยา
พิทักษ์ภูบาล กรมรักษาพระองค์

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “บาง” เป็นพระนมในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
ภาณุพันธุวงศ์วรเดช

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เจิม” เป็นคนเชิญพระกตติในสมเด็จพระเทพ
ศิรินทราบรมราชินี

ที่ ๔ ช. ชื่อ “อ่อน” เดิมเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕ ภายหลัง
เป็นพระพิบูลย์ไศศุวริย กรมชางที่

ที่ ๕ ช. ชื่อ “เชียม” เป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิม ในรัชกาลที่ ๕
บรรดาศักดิ์และธิดาจางวางฟ่องทั้งปวงนี้ เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

(๒) พระยาพิพิธไศศุริย์ (เนตร์) ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านน้อย)
มีภรรยา ๓ คนต่างสกุลกัน (ไม่ทราบ) เป็น ธ. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา
หลายคน (ตามที่ทราบ)

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “แะ” มีบุตรคือ

ช. ชื่อ “บึง” เป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๕

ภรรยาคน ๓ ชื่อ “จำ” มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ น. ชื่อ “วอน”

ที่ ๒ น. ชื่อ “ฉัณฐิ”

ภรรยาคน ๓ ชื่อ “อัม” มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “เงิน” เดิมเป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิม ในรัชกาลที่ ๕
แล้วเป็นพระพิบูลย์ไฮศวริย กรมชาวที่

บรรดาศักดิ์และจิตาพระยาพิพิธไศศุรย์ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๖ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

(๓) พระยาอาหารบริรักษ์ (ทิน) ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านน้อย)
มีภรรยาที่มีบุตรและธิดามาก จักกล่าวแต่ภรรยาเพียง ๕ คน ย่อมต่าง
สกุลกัน นับว่าเป็น ๕. ชั้น ๕

ภรรยาคน ๓ ชื่อ “ม่วง” มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ น. ชื่อ “พดาย”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “เกลี้ยง” เป็นมหาดเล็กหลวง

ที่ ๓ ช. ชื่อ “อรุณ” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวง แล้วได้เป็น

นายราชาภักดีหุ้มแพรกรมมหาดเล็ก

ที่ ๔ น. ชื่อ “ฉัณฐิ”

ภรรยาคน ๓ ชื่อ “บุษย์” เป็นน้องม่วง มีบุตรและธิดา (ตาม
ที่ทราบ) บุตร ๓ คน คือ

ข. ชื่อ “อู่” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวง แล้วได้เป็นนายบำรุง
หุ้มแพร แล้วเลื่อนขึ้นเป็นนายจ่ารงค์ กรมมหาดเล็กนั้น

ภรรยาคน ๓ ชื่อ “นัม” มีบุตรและธิดาหลายคน (ตามที่ทราบ)

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “จัน”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “อิน” เป็นพระนมในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์
อินทราไชย

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เพิม”

ที่ ๔ ข. ชื่อ “เจริญ”

บรรดาบุตรและธิดาพระยาอาหารบริรักษ์ (ทิน) ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๖
เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

อนึ่ง พระยาเทพอรชุน (แสง) ดำรงตำแหน่ง ร. ชั้น ๕ นั้น
(ตามที่ทราบว่า) มีภรรยาอีกคน ๓ ชื่อว่า “พึงระยา” (ดังกล่า
ไม่ทราบ) เป็น อ. ชั้น ๕ มีธิดา ๓ คน ชื่อ “จาด” เป็นภรรยา
นายทับ วงศ์พระเจ้ากรุงธนบุรี เป็น อ. ชั้น ๕ ทั้ง ๒ คนมีบุตรและธิดา
(ไม่ทราบนาม)

นายแสง อ. ชั้น ๕ ที่พระยาเทพอรชุน (แสง) ที่กล่าวไว้แล้ว
มีบุตรและธิดา ๒ คน บุตรชื่อ “พู่” เป็นผู้บวชเมื่อแก่แล้วไม่สึก เรียกว่า
“หลวงตา” ธิดาชื่อ “จัน” อยู่กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีราชประยูร
ทั้ง ๕ คนนั้นเป็น อ. ชั้น ๕ ด้วย และหลวงตาพู่ นั้น เมื่อก่อนอุปสมบท
มีบุตรคน ๓ คือ

ช. ชื่อ “วัน” อยู่กับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์
นับเป็น อ. ชั้น ๖ ด้วย

มีคนถึงลำดับชั้นนายเอก ร. ชั้น ๔ คือ

(๑) พระครูมหาริธ (อู) ร. ชั้น ๕ (บุตรนายเอก) มีภรรยา คือ
ท่านฉวน ร. ชั้น ๕ (ชื่อนายตั้งชัย ด้วยพระนามรอด) ชั้นเดียวกันเป็น
อ. ชั้น ๕ ด้วย มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ น. ชื่อ “คาด”

ที่ ๒ น. ชื่อ “คาม”

(๒) จางวางหนู ร. ชั้น ๕ (บุตรนายเอก) มีภรรยาชื่อแดง
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ เป็น อ. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดาจะยกขึ้นกล่าว แต่บุตร
และธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “บัว” ไม่มีสายต่อ

ที่ ๒ น. ชื่อ “พริ้ง”

ที่ ๓ น. ชื่อ “เลื่อน” เป็นผู้รับฯ ตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง
ไม่มีสายต่อ

ที่ ๔ ช. ชื่อ “เบื้อ” เดิมเป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในรัชกาล
ที่ ๕ แล้วเป็นจมนิจจรจันงค์ ภายหลังได้เป็นพระรักษาเทพ กรม
พระตำรวจ

บรรดาหลานนายเอก ร. ชั้น ๔ ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตร
และบุตร ร. ชั้น ๕

บัดนี้ ถึงลำดับสายนายฝรั่ง ร. ชั้น ๔ คือ

(๑) หลวงอรรถนาวี (เอม) ร. ชั้น ๕ (บุตรนายฝรั่ง) มีภรรยาชื่อ “ปริก” (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ส. ชั้น ๕ มีบุตร (ทั้งหมด) ๒ คน

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ต้ม”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “เล็ก”

(๒) นายเจริญ ร. ชั้น ๕ (บุตรนายฝรั่ง) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ส. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา (ใครบ้างไม่ทราบเหมือนกัน)

บรรดาหลานนายฝรั่ง ร. ชั้น ๔ ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

บัดนี้ จักต้องกล่าวถึงสายพัสดุตามลำดับชั้นที่ ๖ ต่อไปคือ

ญ. จีบ ร. ชั้น ๕ (ธิดาหลวงมหาดไทย คือก) เป็นภรรยาหลวงบุรีบริบาล (สว่าง) ร. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดากว่าเจ็ดในตอนที่กล่าวถึงบุตรและธิดาของหลวงบุรีบริบาลแล้ว บุตรและธิดาจับในพื้นเป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

พระบาทหลวง (เนตร์) ร. ชั้น ๕ (บุตรหนุขาว) มีภรรยาชื่อพร้อม ร. ชั้น ๕ (บุตรหลวงเทพภักดี กตัญญู) มีบุตรและธิดา (จักกล่าวแต่บุตร ๑ คน) คือ

ช. ชื่อ “สาย”

บุตร์และธิดาพระยาพัทลุง (เนตร์) ร. ชั้น ๕ เกิดแต่ภรรยาอื่นอีก
จักกล่าวแต่คนเดียว คือ ข. ชื่อ “เล็ก” เปน ร. ชั้น ๖ เหมือนกัน เพราะ
เปนบุตร์ ร. ชั้น ๕

พระยาสิรินทรราชสัมพันธ์ (โต) ร. ชั้น ๕ (บุตร์หนุ่คำ)
มีภรรยาชื่อ “ถมยา” ร. ชั้น ๕ (ธิดาพระพลสงคราม พุ่ม) มีบุตร์
และธิดา (จักกล่าวแต่บุตร์ ๒ คน) คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “เพิ่ม” เปนขุนพลสงคราม จังหวัดพัทลุง

ที่ ๒ ข. ชื่อ “สมบุญ” เปนนายจำของราชสำนัก กรมราช
เลขาธิการ

ญ. พร้อม ร. ชั้น ๕ (ธิดาหลวงเทพภักดี คล้าย) เปนภรรยา
พระยาพัทลุง (เนตร์) ร. ชั้น ๕ ด้วยกัน มีบุตร์และธิดาได้กล่าวใน
ตอนด้ามีแล้ว

นายเรือง ร. ชั้น ๕ (บุตร์พระปะเหลียน ชาว) มีภรรยา (ไม่
ทราบชื่อ) มีบุตร์ ๓ คน คือ ข. ชื่อ “เฒ่า” เปนขุนด่านรักษา

ญ. ถมยา ร. ชั้น ๕ (ธิดาพระพลสงคราม พุ่ม) เปนภรรยา
พระยาสิรินทร (โต) ร. ชั้น ๕ ด้วยกัน มีบุตร์และธิดาได้กล่าวใน
ตอนด้ามีแล้ว

หลวงนิคม (ถัน) ร. ชั้น ๕ (บุตร์พระพลสงคราม พุ่ม) มี
ภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) มีบุตร์ ๓ คน คือ ข. ชื่อ “มงคล”

หลวงยกกระบัตร (นันท) ร. ชั้น ๕ (บุตร์นุ่น) มีภรรยา
(ไม่ทราบชื่อ) มีบุตร์ ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “อัฐ” เป็นขุนอัฐวิบูลย์

ที่ ๒ ข. ชื่อ “สวัสด์”

นายช่วง ร. ชั้น ๕ (บุตรนุ้ม) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) มีบุตร
ตามที่ทราบ) ๓ คน คือ ข. ชื่อ “ขาม”

หลวงจักรานุกิต (พิณ) ร. ชั้น ๕ (บุตรนุ้ม) มีภรรยาชื่อ
แย้ม ร. ชั้น ๕ (บิดาพระพิทักษ์แห่ง ดูก) ร. ชั้น ๓ ในที่นี้ “แย้ม”
ต้องเป็น ด. ชั้น ๕ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “ถของ”

ภรรยาอีกคน ๑ (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ด. ชั้น ๕ มีธิดาอีก ๑ คน
ญ. ชื่อ “ละเมียด”

ญ. แข ร. ชั้น ๕ (ธิดานุ้ม) เป็นภรรยาพระยาเพชรวาภิบาล (พ่อ)
ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองจิก ด้กุด ณ สงขลา เป็น ข. ชั้น ๕ มีบุตร
(ตามที่ทราบ) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “เจริญ”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “สว่าง” เป็นนายรองตำรวจวิไลย กรมมหาดเล็ก

ญ. ขม ร. ชั้น ๕ (ธิดาหลวงเขตต์ขันธุ์ คล้าย) เป็นภรรยา
หลวงวิบูลย์ขันธุ์ (นบ) ข. ชั้น ๕ มีบุตร ๑ คน คือ

ข. ชื่อ “นัค”

(๑) หลวงบัณฑิตนิคมพิทักษ์ (พูนเพิ่ม) ร. ชั้น ๕ (บุตร
หลวงบุรี สว่าง) ภรรยา (ไม่ทราบชื่อ)

(๒) ญ. ยินดี ร. ชั้น ๕ (ธิดาหลวงบุรี สว่าง) เป็นภรรยา
นายเพียร ร. ชั้น ๕ (หลานหลวงเจ้าจา นก)

(๓) ญ. อุบล ร. ชั้น ๕ (ธิดาหลวงบุรี สว่าง) เป็นภรรยา
ขุนพลสงคราม (เพิ่ม) ร. ชั้น ๖ (บุตรพระยาจักรินทร์ โต) ในพื้น
อุบลเป็น ส. ชั้น ๖ ด้วย

(๔) ปรมปรง ร. ชั้น ๕ (ธิดาหลวงบุรี สว่าง) เป็นภรรยา
หลวงนทพภักดี ปลัดจังหวัดตะกั่วป่า (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น
ร. ชั้น ๕

(๕) นายชะเอม และ (๖) นายสออัน ร. ชั้น ๕ ยัง
ไม่มีภรรยา

บุตรและธิดาหลวงบุรีที่กล่าวว่ามีสามีหรือมีภรรยาแล้วนั้น จะมี
บุตรและธิดาอย่างใดอีกไม่ทราบ

ญ. เพิ่ม ร. ชั้น ๕ (ธิดาмайใจ) เป็นภรรยาพระยาพัทลุง
(เนตร) ร. ชั้น ๕ ด้วยกัน มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ร. ชื่อ “เด็ก”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ศิริ”

บรรดาบุตรและธิดาสายพัทลุง ร. ชั้น ๕ ที่กล่าวมาแล้วทั้งปวงนั้น
เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

เมื่อจกกล่าวถึงสายกรมหมื่นไกรสรวิชิต อันเป็นสายพัทลุงทางเข
ชั้น ๖ ตามลำดับ ก็คือ

เจ้าพระยาวิชิตวงศ์ (หม่อมราชวงศ์กล) อ. ชั้น ๕ (บุตรี
หม่อมเจ้าจินดา) มีภรรยาอีกต่างแต่ ๒ คน คือ

ที่ ๓ หม่อมราชวงศ์ถอย ราชตระกูลด้ายกรมหมื่นไกรสรวิชิต
ร่วมกันเป็น อ. ชั้น ๕ มีธิดา (ที่ทราบ) คือ

ญ. “หม่อมหลวง โต”

ที่ ๒ ท่านเผื่อน (สกุลโตไม่ทราบ) ภายหลังได้เป็นท่านผู้หญิง
เป็น อ. ชั้น ๕ เหมือนกัน มีธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๓ ญ. “หม่อมหลวง พรหม”

ที่ ๒ ญ. “หม่อมหลวง เตือน”

ที่ ๓ ญ. “หม่อมหลวง วาด”

ทั้ง ๔ คนนี้ และบรรดาบุตรและธิดาเจ้าพระยาวิชิต ทั้งปวงเป็น อ.
ชั้น ๖ เว้นไว้แต่หม่อมหลวงเตือนคนเดียวที่เป็น อ. ชั้น ๕ ด้วยคงที่จะได้
กล่าวข้างหน้าต่อไป

เจ้าพระยาอภัยราชา (หม่อมราชวงศ์ถลบ) อ. ชั้น ๕ (บุตรี
หม่อมเจ้าจินดา) มีภรรยาของท่านผู้หญิงเอี่ยม เป็น อ. ชั้น ๕ ไม่มีบุตร
และธิดาสืบสายต่อ

พระยาศิวรังสี (หม่อมราชวงศ์จิตร) อ. ชั้น ๕ (บุตรี
หม่อมเจ้าอลองกรณ์) มีภรรยาชื่อ “เวก” เป็น อ. ชั้น ๕ มีบุตรและ
ธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “หม่อมหลวง อนุจักร” เป็นหลวงศรีสุทัศน์

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “หม่อมหลวง ศรีธัมจักร”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “หม่อมหลวง พัฒนาจักร”

พระยาสุรินทราชา (หม่อมราชวงศ์สิทธิ) อ. ชั้น ๕ (บุตร
หม่อมเจ้าอลองคมนตรี) มีภรรยาชื่อ “หม่อมราชวงศ์ยุพา” ธิดาหม่อมเจ้า
วชิรนาถ ในกรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ (พระองค์เจ้าสิงหราช)
รัชกาลที่ ๓ ในชั้นหม่อมราชวงศ์ยุพา เป็น อ. ชั้น ๕ แต่เป็น ร. ชั้น ๘
เพราะเป็นธิดาหม่อมเจ้าวชิรนาถ ร. ชั้น ๖ และถ้านับทางนั้น พระยาสุรินท
ราชา (สิทธิ) จักต้องเป็น อ. ชั้น ๘ ด้วย ทั้ง ๒ มีบุตรและธิดาด้วยกัน
(ตามที่ทราบ) คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “หม่อมหลวงคำวัน”

หม่อมหลวงคำวันนั้น และทุกคนที่เป็นบุตรและธิดา พระยาสุริน
ทราชา (สิทธิ) นั้นเป็น อ. ชั้น ๖ แต่ที่เป็นบุตรและธิดาร่วมกับหม่อม
ราชวงศ์ยุพานั้น เป็น ร. ชั้น ๘

บรรดาบุตรและบุตรสาวกรมหมื่นไกรสรวิชิต อ. ชั้น ๕ ที่กล่าว
มาแล้วทั้งปวงนั้น เป็น อ. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา อ. ชั้น ๕
เว้นไว้แต่ที่สัมพันธ์กันอีกชั้น ๑ เช่นบุตรและธิดาพระยาสุรินทราชา (สิทธิ)
อันเกิดร่วมแต่หม่อมราชวงศ์ยุพา ดังกล่าวแล้ว

ลำดับนี้ จักกล่าวถึงสายของมอญอันเป็นสายเลขชั้นที่ ๖ เหมือนกัน
เพราะเท่าที่ได้ระบุชื่อชั้นที่ ๕ ไว้แล้ว คือ

พระยาวิเศษสังฆาตา (โต) อ. ชั้น ๕ (บุตร์พระยาสุรบดีรินทร์)
(โนรี) มีภรรยาชื่อ “อ้อม” ธิดาพระพิทักษ์เทพธานี (นาค) อ. ชั้น ๕
มีบุตร์และธิดาหลายคน จะยกชนกต่างเป็นตัวอย่างแต่คนเดียว คือ

ช. ชื่อ “เชย” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวงในรัชกาลที่ ๕ ได้เป็น
นายพันจันทุมพรี แล้วเลื่อนเป็นนายจ่าขย ค่อยมาเป็นพระเทพรัตนานุศิษฏ
และพระยาบริหารราชมานพ ภายหลังเลื่อนเป็นพระยาไชยนิทนนท์พิทธพงศ์
ทุกตำแหน่งในกรมมหาดเล็ก

เจ้าพระยานรรัตน (โต) อ. ชั้น ๕ (บุตร์นายน้อยแดง) มีภรรยา
ชื่อ “จัม” (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น อ. ชั้น ๕ มีบุตร์มากหลาย จะ
ยกชนกต่างพอเป็นตัวอย่างแต่คนเดียว คือ

ช. ชื่อ “ศรีภัก” เดิมเป็นมหาดเล็กหลวงและมีบรรดาศักดิ์ ตาม
ลำดับถึงหลวงมหาไภยศักดิ์ ตำแหน่งนายเวรมหาดเล็กฝ่ายพระราชวังบวร

บรรดาสายพระศรีวิโรจน์ (หม่อมอ่อน) บุตร์และธิดา อ. ชั้น ๕
เลื่อนเป็น อ. ชั้น ๖ เพราะเป็นสายเรย

พระองค์เจ้าสิงหนาท อ. ชั้น ๕ (โอรสหม่อมแดง) มีนางห้าม
ชื่อ “หม่อมดุด” อ. ชั้น ๕ มีบุตร์ ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์หลาน” ได้เป็นนายกองดหุ้มแพร กรม
มหาดเล็ก เลื่อนขึ้นต่อไปตามลำดับ คือ นายจ่าขย หลวงฤทธิชัยเวร
เจ้าหมื่นสรรเพชญ์ภักดีหัวหมื่น และพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์จางวาง

ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยานามตามเดิม เสด็จมาตั้งกระทรวงเกษตราธิการ
นับเป็น อ. ชั้น ๖ เพราะเป็นสายเขย

บรรดาบุตรและธิดาในสาย หม่อม (ที่ไม่ทราบชื่อ) อันเป็นน้อง
หม่อมทัฬหีสามีท้าวผ่อง แต่หม่อมคนนั้นเป็นภรรยาของนายนาค น้องยา
พระชนนีแห่งต่างชนนี้ บุตรและธิดาเหล่านั้นจึงเป็น ร. ชั้น ๕ ซึ่งได้กล่าว
ไว้แล้วในทางนายนาค เช่นนายสวัสดิ์และนายสว่าง ร. ชั้น ๖ เป็นต้น

บัดนี้ จักกล่าวถึงสายพระนมมรดก น้องนางพระชนนี ที่สืบคือ
เป็น ร. ชั้น ๖ ต่อไป คือ

ญ. สวณ ร. ชั้น ๕ (ธิดาของสังข์) เป็นภรรยาพระครูมหิธร (อู)
ร. ชั้น ๕ (บุตรนายแขก) มีบุตรและธิดาเป็น ร. ชั้น ๖ ดังได้กล่าวมาแล้ว
ทางพระครูมหิธร (อู) ผู้ดำนั้น

นายหน้า ร. ชั้น ๕ (บุตรท้าวทองกับม้า กลั้ม) มีภรรยาชื่อ
“หนู” เป็น ธ. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ (โตไม่ทราบ) เป็นขุนนางโยธา

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ห้วง”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “โย”

ที่ ๔ ช. ชื่อ “ห้อย”

ญ. กลั่น ร. ชั้น ๕ (ธิดาท้าวทองกับม้า กลั้ม) เป็นภรรยา
พระอนุรักษภูเบศร์ (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ร. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ชิต”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “ขัน”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เชือก”

ที่ ๔ ช. ชื่อ “ชาย”

พระอนุรักษโยธา (ถิ่น) ร. ชั้น ๕ (บุตรท้าวทองกัมมัท ถิ่น)
มีภรรยา ๒ คนเป็นพี่น้องกัน (สงกุดโตไม่ทราบ) เป็น ด. ชั้น ๕ มีบุตร
และธิดาค่างมารดาทั้ง (ตามที่ได้ทราบ)

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “เกิด” มีธิดา ๑ คน (แต่ที่ทราบ) คือ
ญ. ชื่อ “ช่วง”

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “กิ่ง” มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “สงวน” เป็นหลวงเสวกวิจิตร

ที่ ๒ ช. ชื่อ “ทอง” เป็นพันจ่ากรมทหารเรือ

บรรดาบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕ ฝ่ายท้าวทองกัมมัท (ถิ่น) ทั้งปวง
เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕

บัดนี้ ถึงฝ่ายนายน้อย น้องพระชนนีต่างชนนีสืบไปในชั้นที่ ๖ คือ

(๑) หลวงศรีเนาวรัตน์ (สิด) ร. ชั้น ๕ (บุตรแจ่ม) มี
ภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ด. ชั้น ๕ มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “แก้ว”

(๒) หลวงศรียศ (หว่า) ร. ชั้น ๕ (บุตรแจ่ม) มีภรรยา
(ไม่ทราบชื่อ) เป็น ด. ชั้น ๕ มีธิดา คือ

ญ. ชื่อ “เมือง”

พระยาจุฬาราชมนตรี (นาม) ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านนง) มีภรรยา
๕ คน (ตงกุดไผ่ทราบ) เปน ๕. ชั้น ๕ มีบุตรธิดาต่างมารดากัน
(ตามที่ใดทราบ)

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “ม่วง” มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “ฟู่”

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “พักทอง” มีบุตร ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “ด้วง” เปนพระราชเษภริยา

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “จัน” มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “นาก”

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “กดิน” (เปนราชินีบุตรรัชกาลที่ ๕ ด้วย) มีบุตร
๑ คน คือ

ช. ชื่อ “สิน” เดิมเปนหลวงราชเษภริยา ภายหลังได้เปนพระยา
จุฬาราชมนตรีสืบมิตา

พระศรียศ (ฉิม) ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านนง) มีภรรยาชื่อ “ปราง”
เปน ๕. ชั้น ๕ (ตามที่ทราบ) มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “แย้ม” เปนหลวงนนทเขต

ที่ ๒ ช. ชื่อ “ยม” เปนพระศรียศ

นายสุต ร. ชั้น ๕ (บุตรท่านนง) มีภรรยาชื่อ ยี่ เปน ๕. ชั้น ๕
มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “แก้ว” เปนหลวงสุนทร

บรรดาบุรุษและธิดาของ ร. ชั้น ๕ ในสำนายน้อย นั้ยังยาพระ
ชนันเพ่งต่างชนัน ที่สัมพันธ์ทางแรกสุดอื่น ๆ เหล่านั้นนับว่าเป็น ร. ชั้น ๖
เพราะเป็นบุรุษและธิดาของ ร. ชั้น ๕

บัดนี้ถึงสายท่านดำด นั้ยังนางพระชนัน เพ่ง ต่างชนันสืบไปใน
ชั้นที่ ๖ คือ

ญ. สัม ร. ชั้น ๕ (ธิดาพระยาไกรโกษา สองเมือง) เป็นภรรยา
หม่อมราชวงศ์ดำเนินราชตระกูลเสน่วงศ์ทางกรมพระราชวังหลัง กรุงรัตน
โกสินทร์ เป็น ธ. ชั้น ๕ (ตามที่ทราบ) มีบุรุษ ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หม่อมหลวงปลัด” เดิมเป็นท้าวหมหาดเล็กใน
รัชกาลที่ ๕ ภายหลังได้เป็นหลวงวิจิตรชาญศึก กรมทหารบกมื่นใหญ่ที่ ๑

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมหลวงเปต” เดิมเป็นท้าวหมหาดเล็ก
เช่นเดียวกัน ภายหลังได้เป็นหลวงดำกตกิจประมวญ กรมแผนที่ และ
เลื่อนศักดิ์เป็นพระและพระยา มีตำแหน่งในกระทรวงกระตาคม

พระยาสมิสรสรพการ (ทัต) ร. ชั้น ๕ (บุรุษพระยาไกรโกษา
สองเมือง) มีภรรยาชื่อเจิมเป็นหม่อมหลวง เป็น ธ. ชั้น ๕ ไม่มีสาย
สืบต่อ เพราะพระยาสมิสร (ทัต) เป็นหมัน

นายสุต ร. ชั้น ๕ (บุรุษพระยาไกรโกษา สองเมือง) มีภรรยา
ชื่อ “เหมื่อน” เป็น ธ. ชั้น ๕ มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “โสม”

บรรดาบุตรและธิดา ร. ชั้น ๕ ในสายท่านลำดับน้องนางพระชนนีเพิ่ง
ต่างชนันต์เหล่านี้นั้น เป็น ร. ชั้น ๖ เพราะเป็นบุตรและธิดาของ ร. ชั้น ๕

กาตณพิงได้กล่าวถึงราชตระกูลทางกรมพระราชวังหลัง ในนามของ
หม่อมราชวงศ์ดำเนินงามท่านเดิม ร. ชั้น ๕ นั้น สัมควรกับบรรยาย
บุรพชนในทางนั้นพอทราบเค้าไว้ สำหรับสายอื่น ๆ ที่ได้นำสืบพันธุ ใน
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นั้น จะได้เหมือนทางอื่นทั่วไป พระบุรพชนของกรม
พระราชวังหลังกรุงรัตนโกสินทร์นี้ เดิมมาแต่พระบรมบุรพชนในพระบรม
ราชวงศ์จักรี ตามที่กล่าวไว้แล้ว ทางนี้มาแยกสายจากสมเด็จพระเจ้า
กรมพระยาเทพสุดาวดี มีพระนามเดิมว่า “สา” อันเป็นพระบรมเชษฐาภคินี
ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทั้ง ๒ พระองค์นับว่าเป็น
อ. ชั้น ๒ สมเด็จพระเจ้ากรมพระยาเทพสุดาวดี มีพระภักดีดา คือ พระ
อินทรรักษา ครั้นรัชกาลกรุงธนบุรี มีนามเดิมว่า “เดิม” ทั้ง ๒ นี้
มีพระโอรสในทันทีจากแต่พระองค์เดียว คือ กรมพระราชวังหลัง ทรง
พระนามว่า “ทองอิน” เดิมมีฐานันดรศักดิ์เป็นพระยาสุริยอภัย ผู้สำเร็จ
ราชการจังหวัดนครราชสีมา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์
มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอนุรักษ์
เทเวศร์ ภายหลังได้เป็นกรมพระราชวังบวรสถานพิมุขฝ่ายหลัง นับว่า
เป็น อ. ชั้น ๓ และกรมพระราชวังหลังนั้นมันางสนมเป็นอันมาก นับว่า
เป็น อ. ชั้น ๓ เหมือนกัน พระโอรสและธิดาในพระอัครชายาคือหม่อม
ทองอยู่ ที่เรียกกันว่า “ท่านช้างใน” นั้นมี ๕ องค์ พระโอรสได้ทรงกรม

เป็นกรมหมื่น ๓ องค์เรียกกันว่า “เจ้า ๓ กรม” คือ พระองค์เจ้าปาด
เป็นกรมหมื่นนราเทเวศร์ ๑ พระองค์เจ้ามัว เป็นกรมหมื่นนเรศวรโยธี
เป็นหมื่น ๑ พระองค์เจ้าแดง เป็นกรมหมื่นแสนบริรักษ์ ภายหลังเป็น
กรมหลวง ๑ โอรสและธิดาของพระองค์เจ้า ๓ กรมนี้เป็นหม่อมเจ้า และ
สืบบุตรและธิดาเลื่อนศักดิ์ขึ้นไปอีกชั้น ๑ ตามลำดับ ส่วนโอรสและธิดา
กรมพระราชวังหลังในนางห้ามอื่น ๆ มีศักดิ์เป็นแต่เพียงหม่อมเจ้า และ
หม่อมเจ้าเหล่านั้นมีบุตรและธิดาสืบมากเป็นแต่หม่อมราชวงศ์ หม่อม
ราชวงศ์ดำเนินงามท่านดำ ว. ชั้น ๕ ดังกล่าวแล้วนี้ เป็นบุตรหม่อมเจ้า
ทินกรในกรมหลวงแสนบริรักษ์

ราชินิกุลชั้น ๗

บันทึกจากตำราถึงราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้น ๗ สืบต่อไปตามลำดับ

ทางพระชนกจัน

- (๑) นายสวัสดิ์ ร. ชั้น ๖ (บุตรท่านแจ่ม) มีภรรยาชื่อ “จัน”
(สกุลใดไม่ทราบ) เป็น ธ. ชั้น ๖ มีบุตรธิดา ๗ คน คือ
- ที่ ๑ น. ชื่อ “สลับ”
 - ที่ ๒ ข. ชื่อ “เปื่อยน”
 - ที่ ๓ ข. ชื่อ “หัด”
 - ที่ ๔ ข. ชื่อ “แปดก”

ที่ ๕ ญ. ชื่อ “อู่ม”

ที่ ๖ ญ. ชื่อ “อ้อน”

ที่ ๗ ญ. ชื่อ “ปลั่ง”

(๒) นายสว่าง ร. ชั้น ๖ (บุตรท่านแจ่ม) มีภรรยาชื่อ “ห่ม”
(เป็นธิดานายพุดกับพ่วง) เป็น ๕. ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา ๘ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “อ๋า” เป็นนางห้ามหม่อมเจ้า

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “อิน”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เอียด”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ทรัพย์”

ที่ ๕ ญ. ชื่อ “ส้ม”

ที่ ๖ ข. ชื่อ “ญาติ”

ที่ ๗ ญ. ชื่อ “สมบุญ”

(๓) ญ. กล้าม ร. ที่ ๖ (ธิดาท่านแจ่ม) เป็นภรรยานายมอน
เป็น ข. ชั้น ๖ มีธิดา (ตามท้าวทราบ) ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “เด็ก”

นายหวาด ร. ชั้น ๖ (บุตรนายเลียบ) มีภรรยาชื่อ “บุ๋” ร. ชั้น ๘
และเป็น ๕. ชั้น ๖ ด้วย มีบุตร ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ไท”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “พอน”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “ดำดี”

บรรดาเหลนพระยารัตนอาภรณ์ทุกคนเป็น ร. ชั้น ๑ เพราะเป็นบุตร
และธิดา ร. ชั้น ๖

หม่อมพันธ์ ร. ชั้น ๖ (ธิดาของดุก) เป็นนางห้ามกรมขุนวรจักร
ธรรมาภ (พระองค์เจ้าปราโมทย์) รัชกาลที่ ๒ บรมราชจักรีวงศ์ตั้งได้
ก่ตัวแล้ว และกรมขุนวรจักรนั้นเป็นพระโอรสในเจ้าจอมมารดาข้าพ
หม่อมพันธ์และพระโอรสธิดามาก ในที่นี้จักกล่าวแต่พระโอรสอันเกิดแต่
หม่อมพันธ์องค์เดียว คือ หม่อมเจ้าดำรง (ที่เรียกว่า “บัง”)

(๑) นายทศน์ ร. ชั้น ๖ (บุตรเนย) มีภรรยาชื่อ “นอม”
เป็น ธ. ชั้น ๖ มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “เปลี่ยน”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ทองคำ”

(๒) นายทศ ร. ชั้น ๖ (บุตรเนย) มีภรรยาชื่อ “เอี่ยม”
เป็น ธ. ชั้น ๖ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “เพียน”

(๓) ญ. ทิพ ร. ชั้น ๖ (ธิดาเนย) เป็นภรรยานายโหมด
เป็น ข. ชั้น ๖ มีบุตร ๑ คน คือ

ข. ชื่อ “เชย”

(๑) นายโต ร. ชั้น ๖ (บุตรนายพัก) มีภรรยาชื่อ “หน่วย”
เป็น ธ. ชั้น ๖ มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ทองคำ”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ทองคำ”

(๒) นายแสง ร. ชั้น ๖ (บุตรนายพัก) มีภรรยาชื่อ “บัว”

เป็น ด. ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พวง”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “เป็ดียน”

บรรดาเหลนท่านบุญมีทุกคน เป็น ร. ชั้น ๗ เพราะเป็นบุตรและธิดา
ร. ชั้น ๖

(๑) ญ. รับ ร. ชั้น ๖ (ธิดาเปรม) เป็นภรรยานายพัน เป็น

ร. ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๓ ร. ชื่อ “พัน”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ผ่อง”

ที่ ๓ ร. ชื่อ “ไผ่”

(๒) นายทับ ร. ชั้น ๖ (บุตรเปรม) มีภรรยาชื่อ “เป็ดียน”

เป็น ด. ชั้น ๖ มีธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เป็ดอง”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ปลั่ง”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พัน”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “พิน”

ที่ ๕ ญ. ชื่อ “เพ็ญ”

(๓) นายเรียบ ร. ชั้น ๖ (บุตรเปรม) มีภรรยาชื่อ "ทิพ"
เป็น ต. ชั้น ๖ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ "ใบ"

(๔) ญ. ทิม ร. ชั้น ๖ (ธิดาเปรม) เป็นภรรยานายไฮ้ เป็น
ว. ชั้น ๖ มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ "เคิม"

ที่ ๒ ญ. ชื่อ "จัน"

(๑) นายพัง ร. ชั้น ๖ (บุตรเหมกับนายยิ้ม) มีภรรยาชื่อ "แดง"
เป็น ต. ชั้น ๖ มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ "เที่ยง"

ที่ ๒ ญ. ชื่อ "รว"

(๒) ญ. ปุก ร. ชั้น ๖ (บุตรเหมกับนายยิ้ม) เป็นภรรยา
นายฮ้อยเป็น ว. ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ "คำ"

ที่ ๒ ญ. ชื่อ "ดี"

ที่ ๓ ช. ชื่อ "จุ่ม"

ที่ ๔ ญ. ชื่อ "เย็น"

บรรดาเหลนนายฮ้อยของทุกคนเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา
ร. ชั้น ๖

อนึ่งเมื่อกล่าวถึงทางภรรยานายฮ้อยนายนาค ร. ชั้น ๓ ตามลำดับคือ
ชั้น ๖ ที่กล่าวแล้วจะเป็นดังนี้

นายเต็ม ร. ชั้น ๖ (บุตรชึ่งกับนายอ่อน) มีภรรยาชื่อ “ทับ”
 เป็น ข. ชั้น ๖ มีบุตร ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “กึ่ง”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ทศน์”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “สาย”

นายนิต ร. ชั้น ๖ (บุตรนายยิ้มกับเล็ก) มีภรรยาชื่อ “ขาว”
 เป็น ต. ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “พยอม”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ภู”

(๑) ญ. จิต ร. ชั้น ๖ (ธิดาพินกับนายจัน) เป็นภรรยาพระยา
 ไชยสุนทร (เจียม) เป็น ข. ชั้น ๖ มีบุตร ๓ คน คือ

ข. ชื่อ “สิน” เป็นพระยารัษฎานุประดิษฐ์

(๒) ญ. เจียน ร. ชั้น ๖ (ธิดาพินกับนายจัน) เป็นภรรยา
 นายยิ้ม เป็น ข. ชั้น ๖ มีบุตร ๗ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ครก”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “โป่ง”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “เขียม”

ที่ ๔ ข. ชื่อ “สุร”

ที่ ๕ ข. ชื่อ “เฉื่อย”

ที่ ๖ ข. ชื่อ “ฉ่า”

ที่ ๗ ข. ชื่อ “ไถ่”

นายกัลยาม ร. ชั้น ๖ (บุตรเล็กกับนายคด้าย) มีภรรยาชื่อ “เดียม”
 เปน ต. ชั้น ๖ มีบุตรแต่ธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ถ้วน”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “ขัน”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “ช่วง”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “สุวรรณ”

นายตัน ร. ชั้น ๖ (บุตรเล็กกับนายมา) มีภรรยาชื่อ “แพ”
 เปน ต. ชั้น ๖ มีบุตร ๓ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ต่าง”

(๑) นายปาน ร. ชั้น ๖ (บุตรหลวงมหาโยช โป) มีภรรยา
 ชื่อ “ใจ” เปน ต. ชั้น ๖ มีบุตร ๓ คน คือ

ช. ชื่อ “พ่วง”

(๒) นายเขียว ร. ชั้น ๖ (บุตรหลวงมหาโยช โป) มีภรรยา
 ชื่อ “ดิน” เปน ต. ชั้น ๖ มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ถมุค”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “แหยม”

(๓) นายเอี่ยม ร. ชั้น ๖ (บุตรหลวงมหาโยช โป) มีภรรยา
 ชื่อ “โย” เปน ต. ชั้น ๖ มีบุตรแต่ธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “อิม”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “นิต”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “แจ่ม”

บรรดาบุรุษและธิดา ร. ชั้น ๖ ทางนายนาค ร. ชั้น ๓ ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๗ ทางพระชนกजनทุกคน

ทางพระชนกและพระชนนีร่วมกัน คือ บรรดาพระโอรสและธิดาของพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งเป็น ร. ชั้น ๖ ต่างมีนางห้ามต่างสกุลเป็น ส. ชั้น ๖ ต่างมีบุรุษและธิดาทุกคนเป็น ร. ชั้น ๗ จักกล่าวแต่ที่เป็นพิเศษตามที่ได้ระบุพระนามไว้แล้ว คือ

(๑) พระองค์เจ้ามณฑลเลิศ ร. ชั้น ๖ (พระโอรสกรมหมื่นมหายาพิทักษ์) มีนางห้ามหลายคนต่างสกุลกันเป็น ส. ชั้น ๖ (จักกล่าวแต่) ๓ คนดังนี้

หม่อมสุด มีบุรุษ ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์เทวหนึ่ง” เดิมเป็นหม่อมเทวาริราช เป็นศักดิ์หม่อมราชินีกุล ภายหลังได้เป็นพระยาไชยสุรินทร์

หม่อมพลบ มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์สว่าง” เป็นหม่อมห้ามเจ้าฟ้าทรงกรม (พระจักรพรรดิพงศ์)

หม่อมพัน มีบุรุษ ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์จิต” ได้เป็นหม่อมมราชิราชเป็นศักดิ์หม่อมราชินีกุล

บรรดาบุรุษและธิดาพระองค์เจ้ามณฑลเลิศทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๗ เพราะเป็นบุรุษและธิดา ร. ชั้น ๖

(๒) สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ร.ชั้น ๖ (พระธิดา กรมหมื่นมณฑลพิทักษ์) เป็นพระราชเทวีซึ่งภายหลังปรากฏว่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอันนับว่า ทรงเป็น อ. ชั้น ๔ ตามพระบรมราชวงศ์จักรี ในต้นคองเป็น ข. ชั้น ๖ มีพระบรมราชโอรสและธิดา ๔ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ข. คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เติมทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์” เมื่อทรงรับพระสุพรรณบัฏมีเจ้ากรมเป็นหมื่นพิฆเนศวรสุรสังกาศ แต่เวลาออกพระนามไม่ได้ใช้พระนามกรม ต่อมาเมื่อทรงกรมใช้เป็นพระนามด้วย เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนพิณพิศุทธาภาภายหลังเมื่อได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ มีพระบรมนามาภิไธยตามที่กล่าวแล้ว เติมประสูติและประทับอยู่ ณ พระตำหนักดึก คั่นเป็นพระตำหนักของสมเด็จพระศรีสุริเยศ โดย กับสมเด็จพระบรมราชชนนีและสมเด็จพระไวยง คือสมเด็จพระบรมราชธิดาองค์ต่อมาตามลำดับกัน ครั้นทรงพระเจริญขึ้น เสด็จออกประทับอยู่ ณ โรงช้างเผือก^(๑) ซึ่งคงอยู่ใกล้พระที่นั่งคีตภาณียของก ทักกล่าวมาแล้ว และมีต้นเป็นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ต่อมาเสด็จไปประทับอยู่ ณ พระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งมีต้นเป็นโรงทหารบกที่ ๑ (มหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทุกวันนี้ และได้เสด็จไปประทับอยู่ชั่วคราวที่วังหน้าทอชยาน ซึ่งมีต้นอยู่ในบริเวณสถานราชนาถด้วย เมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

(๑) คือเป็นที่ประทับในเวลากลางวัน อภิปรายที่พระตำหนักดึก จนเสด็จไปทรงผนวชเป็นสามเณร ครั้นเมื่อลาผนวชจึงเสด็จประทับที่พระตำหนักสวนกุหลาบ

ประทับอยู่ณพระตำหนักด้านตะวันออกในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครั้นเสร็จ
การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียรแล้ว ประทับอยู่ณ
พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ในหมู่พระราชมณเฑียรสถานเท่านั้น ภายหลัง
เสด็จประทับอยู่ณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
และพระที่นั่งอัมพรสถานณพระราชวังดุสิต จนถึงกาลเสด็จสวรรคต

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจันทรมณฑลโสภณภักดี”
ภายหลัง เมื่อสิ้นพระชนม์แล้ว ทรงกรมมีพระนามเป็นสมเด็จเจ้าฟ้า
กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่ประทับ
อยู่ณพระตำหนักคึกและพระตำหนักหอ เช่นสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช
จนสิ้นพระชนม์ ไปตั้งแต่ยังมีพระชนมายุได้ ๘ ปี ในรัชกาลที่ ๕ นั้น

ที่ ๓ ช. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจตุรนครินทร์” เดิมเมื่อทรงรับ
พระสุพรรณบัฏ มีเจ้ากรมเป็นหมื่นจักรพรรดิพงศ์ (แต่เวลาออกพระนาม
ไม่ได้ใช้นามกรม) ต่อมาเมื่อทรงกรมใช้เป็นพระนามด้วย เป็นสมเด็จ
เจ้าฟ้ากรมหลวง ภายหลังเลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระ มีพระนาม
อย่างเดียวกัน เดิมเมื่อยังทรงพระเยาว์ประทับอยู่ณพระตำหนักคึกเช่น
เดียวกัน ครั้นเมื่อพระไอยการเสด็จออกไปประทับอยู่กับพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวณพระตำหนักสวนกุหลาบ ก็เสด็จออกไปประทับ
อยู่ด้วยในที่นั้น ต่อมาเสด็จกลับมาประทับอยู่ณพระตำหนักคึกเมื่อรัชกาล
ที่ ๕ จนทรงพระเจริญขึ้น จึงได้เสด็จออกไปประทับอยู่ณพระราชวัง
สราญรมย์ ภายหลังไปประทับอยู่ณพระราชวังเดิมของกรุงธนบุรี ซึ่งบัดนี้
เป็นโรงเรียนนายเรือราชนาวตามทักกล่าวไว้แล้ว จนถึงกาลที่สิ้นพระชนม์ไป

ที่ ๕ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์” เดิมเมื่อ
 ทรงรับพระสุพรรณบัฏ มีเจ้ากรมเป็นหมื่นภาณุพันธุวงศ์วรเดช (แต่
 เวลาออกพระนามไม่ได้ใช้นามกรม) ต่อมาเมื่อทรงกรมใช้เป็นพระนามด้วย
 เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวง ต่อมาเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ ภายหลังเป็น
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา มีพระนามอย่างเดียวกัน เดิมเมื่อยังทรงพระเยาว์
 ประทับอยู่ณพระตำหนักทักษิณและพระตำหนักสวนกุหลาบ ในรัชกาลที่ ๔
 ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เสด็จจากตมเข้าไปประทับณพระตำหนักทักษิณ ก็เช่นเดียว
 กันกับพระเชษฐา ครั้นเมื่อพระไอยิกา คือสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ทรง
 ย้ายสถานเสด็จไปประทับอยู่ณพระที่นั่งพิมานรักษาท้ายพระที่นั่งดุสิต
 มหาปราสาทก็เสด็จไปประทับอยู่ณที่นั้น ครั้นต่อยทรงพระเจริญขึ้น
 เวลากลางวันเสด็จออกมาประทับณโรงช้างสำคัญ โรง ๑ ซึ่งเดิมคงอยู่ณ
 สถานที่อยู่ของกรมพระตำรวจในพระบรมมหาราชวังบัดนี้ ต่อมาย้ายไป
 ประทับณหอราชพิธีกรรม ซึ่งมีต้นเป็นท่อนิเทศพิทยาในพระบรมมหา
 ราชวังเหมือนกัน แต่เมื่อถึงเวลาบรรทมต้องเสด็จเข้าไปบรรทมกับพระ
 ไอยิกา ณพระที่นั่งพิมานรักษาทอดมาจนถึงมีพระชนมายุได้ ๑๖ ปี
 เมื่อพระไอยิกาทรงย้ายสถานไปประทับอยู่ณพระตำหนักใหม่ จึงได้เสด็จ
 ออกมาประทับประจำอยู่ณหอราชพิธีกรรมเป็นนิจ ต่อมาได้เสด็จออกไป
 ประทับณพระราชวังสนามจันทร์ ภายหลังจึงได้ประทับอยู่ณวังบูรพาภิรมย์
 จังหวัดพระนคร อันเป็นวังพระราชทานเฉพาะพระองค์จนถึงกาลบัดนี้

บรรดาพระราชโอรสและธิดาในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีทั้ง
๔ พระองค์นั้น ถ้าจะกล่าวตามชั้นพระบรมราชวงศ์จักรีเป็น อ. ชั้น ๕ แต่
ในชั้นนับเป็น ร. ชั้น ๗ เพราะเป็นพระราชโอรสและธิดา ร. ชั้น ๖

มีคนถึงกาลอันควรกล่าวในหนังสือ พระบรมพูนของสมเด็จพระเทพ
ศิรินทราบรมราชินีได้ปรากฏมาแล้ว สมควรจักต้องกล่าวถึงพระบรมบุพพ
ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับว่าเป็นสายเชื้อสายสำคัญ
ไว้ในหนังสือนี้ ก็ละพระบรมบุพพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวนั้น ทางพระบรมชนกนาถ ที่ร่วมอยู่ในพระบรมราชวงศ์จักรีได้
กล่าวมาแล้ว แต่ทางพระบรมราชชนนีนัน ถึงแม้ว่าพระชนนีของสมเด็จพระ
พระศรีสุริเยนทราบรมราชินีจะร่วมในพระบรมราชวงศ์จักรีก็ดี แต่ทาง
พระชนกย่อมแยก ไปอีกพระองค์ ๑ ซึ่งสมญา ไม่เป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๔
ตามที่จักกล่าวต่อไปนี้ คือ พระชนกของสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี
ทรงพระนามว่า “เจ้าขรรค์เงิน” มีพระบุพพชนนีเองมาแต่คนแต่คนสืบต่อ
มาถึงพระชนกเงินนับเป็น อ. ชั้น ๒ พระชนกเงินเป็นเศรษฐี ๑ ดังเคหะ
สถานอยู่ณะตำบลถนนลาด ชานพระนครที่อยู่อยุธา ครั้นเลี้ยงรุก ๑ แล้ว
ถึงสมัยกรุงธนบุรี พระชนกเงินนั้นมีแพค้าขายถึงของทางพานิชกรรมจอด
อยู่ที่ปากคลองบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรีข้างฝั่งใต้ทุกวันนี้ ซึ่งเป็นวัด
กัลยาณมิตรวัดนี้ สถานตรงที่จอดแพนั้นต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ได้ทรง
สร้างเป็นหอไตรไว้ในวัดกัลยาณมิตรนั้นเป็นสำคัญ พระชนกเงินนั้นเป็น
พระภักดีของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุทธาภรณ์ ทรงพระนามว่า “แก้ว”
เป็นพระบรมเชษฐาภคินีพระองค์น้อยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาลงกรณ์ เป็นพระบรมราชวงศ์จักรี นับว่าเป็น อ. ชั้น ๒ เหมือนกัน
 อันได้มเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์ ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดหงส์อันเป็นวัด
 ไกลแต่ค้าขายที่จอดอยู่ในบริเวณนั้นไว้แต่เดิม ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ ได้ทรง
 ปฏิสังขรณ์วัดพระราชสุทนต์กับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้
 เป็นพระบรมอนุชาธิราชอีกเล่า จึงได้พระราชทานนามวัดหงส์ว่า “วัดหงส์
 รัตนาราม” คำว่า “รัตน” แปลว่า “แก้ว” ก็หมายพระนามสมเด็จพระเจ้าฟ้า
 กรมพระศรีสุดารักษ์นั่นเอง นามวัดนี้ย่อมเป็นเครื่องหมายสำคัญอันหนึ่งใน
 พระวงศ์นี้ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์กับพระชนกเจ้าน้อง ๒ ซึ่งนับ
 ว่าเป็น อ. ชั้น ๒ มีพระโอรสและธิดาหลายพระองค์ ในที่นี้จักกล่าวแต่พระ
 ธิดาพระองค์เดียว คือสมเด็จพระศรีสุทนต์มยุรา พระชนกเจ้าน้องใน
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทั้ง ๒ พระองค์ นับเป็น อ. ชั้น ๓
 แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็น ข. ชั้น ๓ อีกทาง ๑ ดัง
 กล่าวแล้ว และทั้ง ๒ พระองค์นี้มีพระบรมราชโอรส ๓ พระองค์จักกล่าว
 ในที่นี้แต่พระองค์เดียว คือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อัน
 สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีท่านนั้น ถ้าจะนับทางพระบรม
 ราชวงศ์จักรีหรือทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๔ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวเป็น อ. ชั้น ๔ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีต้องเป็น อ.
 ชั้น ๕ เช่นเดียวกัน ทั้ง ๒ พระองค์นี้มีพระบรมราชโอรสและธิดาตามที่
 กล่าวพระนามมาแล้ว และทั้ง ๕ พระองค์นั้น ถ้าจะนับทางพระบรมราชวงศ์
 จักรี หรือทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๔ ต้องเป็น อ. ชั้น ๕ แต่ทางราชินิกุล
 รัชกาลที่ ๓ เป็น ข. ชั้น ๖

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันนับว่าเป็น อ. ชั้น ๔ และ อ. ชั้น ๖ ด้วยนั้น มีพระนามว่า “เจ้าฟ้ามงกุฏ” เติมดำรงพระราชอิสริยยศศักดิ์เป็นสมเด็จพระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ ๒ และเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในรัชกาลที่ ๓ คงมีพระนามาภิไธยว่า “เจ้าฟ้ามงกุฏ” ไม่ได้ทรงกรมและมีพระนามอย่างอื่นอีก เพราะทรงพระผนวชอยู่ตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ ตลอดรัชกาลที่ ๓ เป็นแต่มีพระสมณศักดิ์ตำแหน่งที่พระราชทานขึ้นสูง (เสมอเจ้าคณะรอง) คือมีพระถานานุกรมหลายรูป และได้ทรงถือศาลาบัตรแจกบัตรคนเลื่อม เติมน้ำทรงพระเยาว์เสด็จประทับอยู่ ณ พระราชวังเดิมของกรุงธนบุรีกับสมเด็จพระบรมชนกนาถ และต่อมาอีกจนถึงเวลาเสด็จออกบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุภาวะในพระพุทธศาสนาเป็นนานนับในเวลาที่ทรงพระผนวชนั้น ได้ประทับอยู่หลายพระอาราม ในที่สุดเสด็จประทับอยู่ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร มีพระคำทักขณียเรียกว่า “พระปณิทยา” เป็นที่ดำริว่าพระราชอิริยาบถ ครั้นเมื่อทรงดำริกราบทจากสมณเพศเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จเข้ามาประทับอยู่ ณ พระที่นั่งพิมานไพศาลีใหม่เวลานั้นในพระบรมมหาราชวัง ครั้นเสด็จการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเฉลิมพระราชมณเฑียรแล้ว เสด็จประทับ ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ในหมู่พระราชมณเฑียรเก่า และต่อมา ณ พระที่นั่งราชฤดี ซึ่งได้สร้างขึ้นใหม่ใกล้พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยด้านตะวันออก และพระที่นั่งศิวดิถีมัยบ้างเป็นบางครั้ง ภายหลังโปรดให้สถาปนาหมู่พระราชมณเฑียรใหม่ในส่วนขวา เสด็จประทับอยู่ ณ ที่นั้น จนถึงกาลอันเสด็จสวรรคตในพระที่นั่ง

ภานุมาตจำรุญ ซึ่งเป็นพระที่นั่งในหมู่พระราชมณเฑียรใหม่ณะสวนขวาชั้น
(ไม่ใช่พระที่นั่งภานุมาตองค์ใหม่ทุกวันนี้)^(๑) และพระราชมณเฑียร
ในสวนขวาครั้งรัชกาลที่ ๔ นั้น ตั้งอยู่ข้างหลังริมพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
ต่อมาชำรุดทรุดโทรมได้รื้อลงเสียหมดแล้ว และที่นั้นทำเป็นสวนและสนาม
ติดต่อกับพระที่นั่งภานุมาตองค์ใหม่ เรียกว่า “สวนเต่า” หรือสวน
สัตวาลัยอยู่ทุกวันนี้

(๓) พระองค์เจ้าพรณราย ร. ชั้น ๖ (พระธิดากรมหมื่น
มาดยาพิทักษ์) เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
อ. ชั้น ๔ ในต้นเป็น ร. ชั้น ๖ เช่นได้กล่าวโดยละเอียดมาแล้วในตอนที่
พระเทพศิรินทราวาสมรชาขึ้นนั้น พระองค์เจ้าพรณรายมีพระราชโอรส
และธิดา ๒ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ณ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้ากรรณิกาแก้ว” เมื่อสิ้น
พระชนม์แล้วในรัชกาลที่ ๕ ได้มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นเจ้าฟ้าและทรงกรมว่า
“พระเจ้าใน้องนางเธอเจ้าฟ้ากรมขุนรัชคิยักัญญา” หาได้ใช้พระนามเดิมไม่
ภายหลังเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ประทับอยู่ณะตำหนักของพระมารดาในพระ
บรมมหาราชวัง จนตลอดสิ้นพระชนม์ไปในรัชสมัยวชิ

ที่ ๒ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจิรเจริญ” ในรัชกาล
ที่ ๕ ได้มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นเจ้าฟ้าทรงกรมพร้อมกับพระเชษฐภคินี ว่า

(๑) พระที่นั่งภานุมาตองค์ใหม่นั้น ภายหลังเปลี่ยนนามเป็นพระที่นั่งบรมพิมาน
อยู่ในบริเวณสวนสัตวาลัย

“พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์” ภายหลังเลื่อน
 ขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวง และเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระในรัชกาล
 ที่ ๖ นั้น มีพระนามอย่างเดียวกัน เมื่อทรงพระเยาว์ประทับอยู่ณระคำหนัก
 พระมารดา ครั้นทรงพระเจริญขึ้น ได้ตั้งออกมาประทับอยู่ณหอราช
 พิธีกรรม คือหอเทพพิทักษ์นั้น อันที่สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
 ภาณุพันธุวงศ์วรเดชได้เคยประทับอยู่แต่ก่อน ภายหลังได้ตั้งออกไปประทับ
 ณวังไกล่ ท่าพระ จังหวัดพระนคร ซึ่งเดิมเป็นพระราชวังเดิมของ
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น

พระราชโอรสและธิดาพระองค์เจ้าพรณรายทั้ง ๒ องค์นี้ นับทาง
 พระบรมราชวงศ์ จักรเป็น อ. ชั้น ๕ และทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นั้น
 เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชโอรสและธิดา ร. ชั้น ๖

ในลำดับนั้นสมควรจักถกถกถาว่าถึงพระราชโอรสและธิดา พระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระด้นมอื่น ๆ นอกจากในสมเด็จพระ
 เทพศิรินทรบรมราชินี และพระองค์เจ้าพรณรายดังกล่าวแล้ว พระด้นม
 อื่น ๆ นับว่าเป็น อ. ชั้น ๕ และพระราชโอรสธิดาอื่น ๆ นับว่าเป็น อ.
 ชั้น ๕ นี้มากหลาย จักยกขึ้นกล่าวแต่ที่เป็นพิเศษและจักสัมพันธ์เป็นสระไก่
 หรือเกี่ยวข้องกับราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ดับต่อไป คือ

พระโอรสยาเมือง สุจริตกุล บุรพบุรุษมาแต่จีน ซึ่งนับชั้นด้นมว่า
 เป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๖ พระโอรสยาเมืองนั้น เดิมเมื่อรัชกาลที่ ๕
 มีฐานันดรศักดิ์เป็นเจ้าจอมมารดา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อเป็นเจ้ารวัยยา
 ได้เป็นเจ้าคุณจอมมารดา ในรัชกาลที่ ๖ นี้มีชื่อสืบยศศักดิ์เป็นพระโอรสยา

เพราะเป็นพระชนนีของสมเด็จพระบรมราชชนนี พระโอรสกาเบียมมีพระ
ราชโอรสและธิดามากหลายพระองค์ จักกล่าวแต่ ๖ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าอุณาภิรมย์นันทนโรทัย”

ที่ ๒ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์”

เป็นกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ ต่อมาเป็นกรมหลวง ภายหลังเป็น
กรมพระ พระนามอย่างเดียวกัน ประทับอยู่ณระวิงสระพานถ่าน จังหวัด
พระนคร

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสุนันทากุมารีรัตน์”
เป็นสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวีในรัชกาลที่ ๕ ประทับอยู่ณ
พระตำหนักเดิมของพระมารดาในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๔ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสว่างวัฒนา” เป็น
สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชเทวีในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังสมญาว่า
“พระมาตุจฉาเจ้า” ในรัชกาลที่ ๖ ทุกวันนี้ เติมประทับอยู่ณพระ
ตำหนักเดียวกันกับพระเชษฐภคินี ภายหลังประทับณพระตำหนักสวนหงส์
พระราชวังดุสิต

ที่ ๕ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี” เติม
มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นพระนางเจ้าพระราชเทวี ต่อมาเป็นพระอรรราชเทวี
แล้วเป็นสมเด็จพระนางเจ้า พระอัครราชเทวี และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
ในรัชกาลที่ ๕ ต่อมาเป็นลำดับ ถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงพระนามว่าสมเด็จพระ
ศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี เติมเสด็จประทับอยู่
ณพระตำหนักเดิมของพระมารดา กับพระเชษฐภคินีทั้ง ๒ พระองค์ ครั้น

เมื่อได้ทรงรับสนมคยาภิเษกเป็นพระอรรราชเทวี ตลอดจนเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จประทับอยู่ ณ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ในหมู่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อมีพระราชวงศ์สืบประทับ ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ ภายหลังประทับ ณ พระตำหนักสวนสกุณา พระราชวังดุสิตนั้น ครั้นเมื่อมีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นสมเด็จพระบรมราชินีแล้ว เสด็จประทับอยู่ ณ พระตำหนักทุ่งพญาไทย จังหวัดพระนครถึงทุกวันนี้

ที่ ๖ ทรงพระนาม “พระองค์เจ้าอภัยวิไลธิดา” เป็นกรมหมื่นอภัยวงศ์มหาดิศัย ภายหลังเป็นกรมหลวง พระนามอย่างเดียวกัน ประทับอยู่ ณ วังประทุมวัน จังหวัดพระนคร

ทั้ง ๖ พระองค์ น. เป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขียว เว้นไว้แต่ พระธิดา ๓ พระองค์ จำต้องเป็น อ. ชั้น ๘ ตามที่จะได้กล่าวต่อไป

เมื่อได้กล่าวถึงบุรพชนของพระชนนีน้อยซึ่งเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๕ ไว้แล้ว ก็สมควรจักต้องกล่าวถึงบุรพชนของพระโอรสิกาเบียงซึ่งเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๖ ไว้ด้วยพอเป็นดังเชป ไม่ให้ผิดระเบียบเช่นได้กล่าวมาแล้วในสกุลอื่น ๆ อันบุรพชนในราชินิกุลรัชกาลที่ ๖ นั้น ทางชนก มาแต่จันฉับฝ่ายมาถึงท้าวสุริยวงษ์ (นาค) ต้นวงศ์สุริยวงษ์ ซึ่งเป็นชนนีของพระโอรสิกาในรัชกาลที่ ๖

เจ้าคุณจอมมารดาดี สกุลบุญนาค บุรพชนทางสุริยวงษ์ บุญนาค มาแต่ราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เดิมเมื่อรัชกาลที่ ๕ เป็นเจ้าจอมมารดา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อเป็นเจ้าวรวิชัย ได้เป็นเจ้าคุณจอมมารดา มีพระราชโอรสธิดามาก จักกล่าวแต่ ๓ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าบุษบงเบิกบาน”

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสุธุมลามาตย์”

เป็นพระนางเจ้าพระราชเทวีในรัชกาลที่ ๕ เติมประทับอยู่ณระตำหนักของ
เจ้าจอมมารดาในพระบรมมหาราชวัง และสถานนั้นเดิมเป็นพระตำหนัก
ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระศรีสตุธรทิพย์ อันสมญาว่า “พระตำหนักแดง”
พร้อมกับพระภคินีทั้งปวงนั้น เมื่อมีพระราชวังดุสิตแล้ว ประทับอยู่ณ
พระที่นั่งอุดร ต่อกับพระที่นั่งอัมพรสถาน ต่อมาประทับณพระตำหนัก
สวนนกไม้ ในพระราชวังดุสิตนั้น ภายหลังเสด็จออกไปประทับพระตำหนัก
ในวังบางขุนพรหม จังหวัดพระนคร ซึ่งเปนวังของพระราชโอรส คือ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต จนถึงทุกวันนี้

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าภาณุประดิษ”

ทั้ง ๓ พระองค์นี้ และองค์อื่นอีกเป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็น
ฝ่ายชาย เวนไว้แต่พระนางเจ้าสุธุมลามาตย์ จะต้องเป็น ต. ชั้น ๖ ด้วย
เจ้าจอมมารดาภคินี สกุลคชเสนี บุรพชนเป็นรามัญ มีพระราช
โอรส ๑ พระองค์ คือ

ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร” เป็นกรมหมื่น
นเรศวรฤทธิ์ ต่อมาเป็นกรมหลวงและกรมพระ มีพระนามอย่าง
เดียวกัน ประทับอยู่วังวิมลพร้อมพระสุเมรุ จังหวัดพระนคร เป็น อ.
ชั้น ๕ เพราะเป็นฝ่ายชาย

เจ้าจอมมารตาชุ่ม สกฤตโรจนดิศ มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ คือ

๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าดิศวรรกุมาร” เป็นกรมหมื่น
ดำรงราชานุภาพ ต่อมาเป็นกรมหลวงและกรมพระ มีพระนามอย่าง
เดียวกัน เดิมประทับอยู่วังเชิงสะพานดำรงสถิต ภายหลังไปอยู่วัง
ถนนดำรงรักษ์ จังหวัดพระนคร เป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

ท้าววรจันทร์ (วาศ) มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ คือ

๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์” เป็น
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา ภายหลังเป็นกรมขุน ประทับอยู่
ถนนเจริญกรุง เป็น อ. ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

เจ้าจอมมารดาห่วง มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ คือ

๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าไชยันตมงคล” เป็นกรมหมื่น
มหิศรราชหฤทัย ประทับอยู่วังคำบดสามเสน จังหวัดพระนคร เป็น อ.
ชั้น ๕ เพราะเป็นสายเขย

เมื่อได้กล่าวเพื่อเข้ามาในส่วนพระราชโอรสและธิดาพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับว่าเป็น อ. ชั้น ๕ ที่เกี่ยวข้องแก่ทางราชินิกุล
รัชกาลที่ ๓ นี้พอแล้ว จักต้องกลับมาถึงสายกรมหมื่นมหายาพิทักษ์
ร. ชั้น ๕ นั้นต่อไป

๔ กรมหมื่นนฤบาลมุนษาคย์ ร. ชั้น ๖ (พระโอรสกรมหมื่น
มหายาพิทักษ์) มีนางห้ามชื่อ “หม่อมราชวงศ์แสง” ราชตระกูลใน

กรมพระราชวังหลังกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งบุรพชนได้กล่าวไว้แล้ว เปน ๘.

ชั้น ๖ ซึ่งมีบุตรและธิดา (ที่ทราบ) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์มนโรถ” ได้เปนหม่อมมณเฑียร
ราชา คัดคิดหม่อมราชินีกุล

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์พวงผกา” (เปนหม่อมห้าม
พระองค์เจ้าชัยวรินทร์โรภาส ในกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ)

มีนางห้ามอีกคน ๓ ชื่อหม่อมฉน (สกุลใดไม่ทราบ) มีบุตรและ
ธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ประพันธ์พงศ์”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ฉายฉาน”

ทั้ง ๒ นี้หรืออื่นๆ ขึ้นเดียวกัน เปน ร. ชั้น ๗ เพราะเปนบุตรและ
ธิดา ร. ชั้น ๖

(๕) พระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ร. ชั้น ๖ (พระโอรสกรมหมื่น
มายุภาพักษ์) มีนางห้ามต่างสกุลต่างวันเปน ๘. ชั้น ๖ ต่างมีบุตรและ
ธิดามากหลาย จักกล่าวแต่ในนางห้าม ๓ คน คือ

หม่อมจาง มีบุตรและธิดา (จักกล่าวแต่) ๓ คน คือ

ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์เล็ก” (เปนบุตรใหญ่)

หม่อมหุ่น มีบุตรและธิดา (จักกล่าวแต่) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์โนรี” เดิมเปนหม่อมอนิรุทธเทวา
คัดคิดหม่อมราชินีกุล ภายหลังเปนหลวงฤทธิชัยเวรกรรมมหาดเล็ก

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ปดิม” (เป็นหม่อมห้ามใน
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์)

หม่อมเจ้าสนิท พระธิดากรมหลวงวงศาธิราชสนิท (พระองค์
เจ้านวม) ในรัชกาลที่ ๒ เจ้าจอมมารดาชื่อเจ้าจอมมารดาปราง
บุรพชนเป็นชาวบางช้าง อันสมญาว่าเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ นั้น
หม่อมเจ้าสนิทมีบุตรแต่ธิดามาก (จกเกล้าแต่) ๓ คน คือ

๑. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์สัมพูน”

บรรดามุขและธิดาพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ทั้งปวง เป็น ร. ชั้น ๗
เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๖

นับถึงลำดับที่จกเกล้าถึง ร. ชั้น ๗ ทางพระชนนีเพ่งต่อไปในสาย
ท่านนิมหรือรอด ร. ชั้น ๔ คือ

(๑) พระนมปริก ร. ชั้น ๖ (ธิดาพระยาธิศรานุภาพ ขุนเนร
น้อย) เป็นกรรขานายเสด็จรรักษา ปลัดวังซ้าย (เที่ยง) สกุด
รามัญเป็น ข. ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา (หลายคนจกเกล้าแต่) ๔ คน คือ
ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เชียน” เป็นพระธิดาในรัชกาลที่ ๕ แต่เมื่อ
ก่อนเสด็จลี้ภัยราชสมบัติ จึงมีศักดิ์เป็นหม่อม ภายหลังถือเพศเป็นชี
เดิมอยู่กับสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ศรีสิทธิ์” เป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมรัชกาลที่ ๕
ต่อมาได้เป็นหลวงอินทรมนตรี กรมตำรวจ ภายหลังออกบวชเป็นพระ
ภิกษุอยู่จนทุกวันนี้

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “วาท” มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าจอมมารดาพระธนม
ในรัชกาลที่ ๕ เติมอยู่กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า
มารดาอัยยิกาหม่อมราชวงศ์ทิพย์ทิพย์ กายหลังออกมายุ้งกรมหมื่นกำแพงเพชร

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “แปดก”

(๒) พระนมสำคัญ ร. ชั้น ๖ (จิตาพระยาธิศรานุภาพขุนเณร
น้อย) เป็นภรรยาหม่อมราชวงศ์สุทนต์ พระพี่เลี้ยงในสมเด็จพระเจ้า
กรมพระจักรพรรดิพงศ์ เป็นราชบุตรธิดาของกรมพระราชวังหลัง เป็น ข.
ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา (ที่ทราบ) ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “ผาด” เป็นหม่อมมารดานางห้ามเจ้าฟ้าทรงกรม

(๓) พระพี่เลี้ยง ร. ชั้น ๖ (จิตาพระยาธิศรานุภาพ ขุนเณร
น้อย) เป็นภรรยาพระยาพิไชยสงคราม (อ่ำ) ธิดาหม่อมราชวงศ์ เป็น ข.
ชั้น ๖ (ในต้นจกออกต่างแรกตั้งกันน้อย ๑ คือพระยาพิไชยสงคราม (อ่ำ)
ผู้ น. นับว่าเป็นคนสำคัญผู้ ๑ ในรัชกาลที่ ๕ ก่อนเสด็จเถลิงถวัลยราช
สมบัติ เติมเป็นมหาดเล็กและนายเวรจางวางจนถึงปลัดกรม ในกรม
อันเป็นข้าหลวงน้อยนั้น ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นข้าหลวงใหญ่ ก็ได้มี
บรรดาศักดิ์เป็นพระอินทรเทพเจ้ากรมพระตำรวจที่เดียว แล้วเลื่อนเป็น
พระยามหามันตรีในกรมนี้ มีอำนาจและกิตติคุณเบื่องปรามาก ต่อมา
มีความผิดต้องถอด ครั้นพ้นโทษแล้วภายหลังได้เป็นพระยาพิไชยสงคราม
ตั้งต่างแล้วจนถึงอนิจกรรม) พระยาพิไชยสงคราม (อ่ำ) มีบุตร
และธิดามาก ในต้นจกต่างต่างผู้ จกต่างแต่ธิดาท่านผู้หญิงเป็นตัวอย่าง
๒ คน คือ

ญ. ชื่อ “เพิ่ม” เดิมชื่อ “เพร”

ญ. ชื่อ “ผิว”

บรรดาหลานพระยาอัครานุกาภ (ขุนแผนน้อย) ทั้งปวงนี้เป็น
ร.ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร.ชั้น ๖

หม่อมบุษบง ร.ชั้น ๖ (ธิดาท่านแสง) เป็นภรรยาหม่อมเจ้ากุหลาบ
ราชตระกูลกรมพระราชวังหลัง เป็น ร.ชั้น ๖ มีธิดา (ที่ทราบ) ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ลำดวน”

บรรดาหลานท่านแสงเป็น ร.ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร.ชั้น ๖

บัดนี้ถึงลำดับเจ้าจอมมารดาทรัพย์ ร.ชั้น ๔ บรรดาพระโอรส
และธิดา หรือบุตรและธิดา ร.ชั้น ๖ ขึ้นเป็น ร.ชั้น ๘ ทางกรมหมื่น
มาศยาพิทักษ์ ได้ก่ด้าวแล้ว จักก่ด้าวในสายอื่น ๆ ทางท่านผ่อง มีสาย
ท่านน้อย ร.ชั้น ๔ เป็นต้น ซึ่งเป็น ร.ชั้น ๘ ต่อไป คือ

สายท่านน้อย

(๑) จางวางเล็ก ร.ชั้น ๖ (บุตรจางวางพ่วง) มีภรรยา
ชื่อ “คำ” สก่ดชาวสวนบางมด จังหวัดธนบุรีได้ เป็น ธ.ชั้น ๖
มีบุตรและธิดา (หลายคน จักก่ด้าวแล้ว) ๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ปริก” เดิมเป็นข้าหลวงสมเด็จกรมพระยาสุรศักดิ์
ต่อมาเป็นแม่แก่พนักงานใน ภายหลังได้เป็นท้าวสุภักดีการภักดี
ผู้กำกับเครื่องพระกระยาหารอยู่ในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๒ ข. ชื่อ “เบา” เดิมได้เป็นหลวงภุมศรวิมล ปดัตกรม
ในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช แต่เมื่อยังทรงกรมเป็น
กรมพระนั้น เป็นหมันไม่มีชายสืบ

ที่ ๓ ข. ชื่อ “ห้วน”

ที่ ๔ ข. ชื่อ “กตัญ”

(๒) พระยาพิทักษ์ภูบาล (พุ่ม) ร.ชั้น ๖ (บุตร์จางวางพ่วง)
มีภรรยาชื่อ “เจียม” (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ถ. ชั้น ๖ มีธิดา
๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “วัน”

(๓) พระนมบาง ร.ชั้น ๖ (ธิดาจางวางพ่วง) เป็นภรรยา
หม่อมราชวงศ์อำ ราชตระกูลกรมพระราชวังหลัง ข.ชั้น ๖ เป็นพระ
พี่เลี้ยงในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช มีบุตร์และธิดา
(ที่ควรกล่าว) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “หม่อมหลวงผาด” เดิมอยู่ในวังบูรพาภิรมย์
ภายหลังไปอยู่กับพระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคล

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมหลวงเวก” อยู่ในวังบูรพาภิรมย์กับสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (จนได้เป็นที่พระยาภาณุพันธุวงศ์
วรเดชเจ้ากรม)

(๔) พระพิบูลย์โอสวรีย์ (อ่อน) ร.ชั้น ๖ (บุตร์จางวางพ่วง)
มีภรรยาชื่อ “อิน” (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ถ. ชั้น ๖ มีบุตร์ ๓ คน คือ

ข. ชื่อ “เปลื้อง”

(๕) นายเอี่ยม ร.ชั้น ๖ (บุตรจางวางพ่วง) มีภรรยา
ชื่อ "ฟอง" (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ต.ชั้น ๖ มีบุตร (ที่ทราบ)
๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ "ว่า"

ที่ ๒ ช. ชื่อ "เฮม"

บรรดาหลานจางวางพ่วงทั้งปวงนี้เป็น ร.ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตร
และธิดา ร.ชั้น ๖

(๑) นายบัง ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยาพิพิธไศศุรย์ เนตร)
มีภรรยาชื่อ "จิว" (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ต.ชั้น ๖ มีบุตร (ที่ทราบ)
๓ คน คือ

ช. ชื่อ "เชื้อ"

(๒) ญ. วอน ร.ชั้น ๖ (ธิดาพระยาพิพิธไศศุรย์ เนตร)
เป็นภรรยาพระยาพิทักษ์ภูบาล (พุ่ม) ร.ชั้น ๖ (บุตรจางวางพ่วง)
ไม่มีบุตรและธิดา

(๓) ญ. สัมฤทธิ ร.ชั้น ๖ (ธิดาพระยาพิพิธไศศุรย์ เนตร)
เป็นภรรยาจมนักรัษพิมาน (กอน) (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ช.ชั้น ๖
มีบุตร ๓ คน คือ

ช. ชื่อ "จรรยา"

(๔) พระพิบูลย์ไศสวริย์ (เงิน) ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยา
พิพิธไศศุรย์ เนตร) มีภรรยาชื่อ "เล็ก" (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น
ต.ชั้น ๖ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “สวาคิ”

บรรดาหทานพระยาพิพิธไศศุรย์ เนตร) ทั้งปวงนี้เป็น ร.ชั้น ๘
เพราะเป็นบุตรและธิดา ร.ชั้น ๖

(๑) ญ. พลอย ร.ชั้น ๖ (ธิดาพระยาอาหาร ทิน) เป็น
ภรรยาพระชาติสุเรนทร์ (ชา) (สกุลใดไม่ทราบ) เป็น ข.ชั้น ๖ มีบุตร
๓ คน คือ

ช. ชื่อ “เล็ก” เป็นจำเริญงานวัตรคุณกรมพระตำรวจ

(๒) นายเกลี้ยง ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยาอาหาร ทิน) มีภรรยา
ชื่อ “จัน” ธ.ชั้น ๖ มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “ผ่อง”

(๓) นายราชาภักดี (อรุณ) ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยาอาหาร ทิน)
มีภรรยาชื่อ “แจ่ม” เป็น ธ.ชั้น ๖ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “อุไร”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “อุไทย”

(๔) ญ. สัมฤทธิ์ ร.ชั้น ๖ (ธิดาพระยาอาหาร ทิน) เป็น
ภรรยาหลวงคังคังปาณจิตร (ฉัตร) เป็น ข.ชั้น ๖ มีบุตรธิดา (ไม่ทราบ)

(๕) นายจ่าง (อู่) ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยาอาหาร ทิน)
มีภรรยาชื่อหม่อมราชวงศ์ถนอม ราชตระกูลกรมพระราชวังหลัง เป็น
ธ.ชั้น ๖ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “งบ”

(๖) พระนมอิน ร.ชั้น ๖ (จิตาพระยาอาหาร ทิน) เป็น
ภรรยาพระยานรราชจำนง (ตฤต วรรณโกวิท) เป็น ข.ชั้น ๖ มีบุตร
๑ คน คือ

ช. ชื่อ “กระจ่าง” เป็นหลวงสุนทรนุรักษ์ นายอำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

(๗) หลวงอาวุธอัคนี (เจริญ) ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยา
อาหาร ทิน) มีภรรยาชื่อ “ด้าย” เป็น ต.ชั้น ๖ มีบุตร ๑ คน คือ
ช. ชื่อ “จำรัส”

(๘) ญ. เหลือง ร.ชั้น ๖ (จิตาพระยาอาหาร ทิน) เป็น
ภรรยาพระชาติสุเรนทร์ (จำ) ข.ชั้น ๖ มีบุตร ๑ คน คือ
ช. ชื่อ “หุลย์”

(๙) นายอร่าม ร.ชั้น ๖ (บุตรพระยาอาหาร ทิน) มีภรรยา
(ไม่ทราบชื่อ) เป็น ต.ชั้น ๖ มีบุตร ๑ คน คือ
ช. ชื่อ “เฒ่า”

บรรดาหลานพระยาอาหาร (ทิน) ทั้งปวงนี้เป็น ร.ชั้น ๘ เพราะ
เป็นบุตรและจิตา ร.ชั้น ๖

อนึ่งบุตรและจิตา อ.ชั้น ๖ ทางสายเขยของท่านน้อย ร.ชั้น ๔
ภรรยาพระยาเทพอรชุน (แดง) ภรรยาอื่น ๆ นั้นเป็น อ.ชั้น ๘ เพราะ
เป็นบุตรและจิตา อ.ชั้น ๖ ทางสายเขย

(๑) ท่านตาต ร.ชั้น ๖ (ชิตาพระक्रमหิธร ชู) เป็นภรรยา
พระยาไชยสุรินทร์ (เจียม) ด้กุดเทพหัดดิน ณกรุงเทพ เป็น ร.ชั้น ๖
มีบุตรและธิดา คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “พุด” เดิมเป็นมหาดเล็กข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๕
ได้เป็นนายสนทหุ้มแพร ต่อมาเป็นนายจ่าเรศ ภายหลังเป็นหลวงฤทธิ
นายเวร ในกรมมหาดเล็กตามลำดับ

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “กตัม” เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๕

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ตันจ” เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๕

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “พักเหลือง” เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ ๕

ทั้ง ๔ นี้เป็น ร.ชั้น ๗ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร.ชั้น ๖

อนึ่งพระยาไชยสุรินทร์ (เจียม) ดำรงท่านศาสดานี้ก็นับว่าเป็นคน
สำคัญผู้หนึ่งในรัชกาลที่ ๕ ควรจักกล่าวถึงบุพพชนและครอบครัวไว้ด้วย
อีกแผนก ๑ ซึ่งมีบุพพชนเดิมมาแต่ฝ่ายพระบรมราชวงศ์จักรีและฝ่าย
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๔ คือทางสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหิรัญ ทรง
พระนาม “เจ้าฟ้าคัน” อันเป็นพระเชษฐภคินีของสมเด็จพระศรีสุริเยนทรา
บรมราชินีนั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหิรัญมีนางห้ามเป็นชายา
คน ๑ ชื่อ “ม่อง” เป็นธิดาของเจ้าราชวงศ์ราชินิกุลรัชกาลที่ ๔ ผู้เป็น
พี่ชายของเจ้าราชวงศ์เงิน คือพระชนกของสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี
ในรัชกาลที่ ๒ หม่อมม่องมีพระธิดานามว่า “หม่อมเจ้าฉิม” หม่อม
เจ้าฉิมมีบุตรชื่อ “หม่อมราชวงศ์ช้าง” อีกนัยหนึ่งว่า หม่อมราชวงศ์ช้าง

นั้น เป็นพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์^๕ (๓) เมื่อ
เป็นปัญหาอันขบไม่แตกอยู่นั้น ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ จึงโปรดเกล้าฯ
ให้มัมมบรรดาศักดิ์ในชั้นเริ่มแรกทีเดียวก็เป็นพระยาราชภักดี ในกรมพระคลัง
มหาสมบัติ และทรงยกย่องมากแปลกกว่าผู้มัมมบรรดาศักดิ์ขุนนางในชั้น
เดียวกัน ถึงกับโปรดให้บรรดาศักดิ์พระยาราชโอรสและธิดาทรงนับถือเป็นพิเศษ
เช่นต้องไปลาโล่กันคน^(๒) ประกอบทั้งสกุลนี้มีนามว่า “เทพหัสดิน
ณกรเทพ” ย่อมหมายความว่า “เทพ” คือมาแต่สมเด็จพระเจ้าฟ้า
กรมหลวงเทพหริรักษ์ “หัสดิน” แปลว่า “ช้าง” ก็คือพระมาแต่
พระยาราชภักดีนั่นเอง ไม่เหมือนกับสกุลณกรเทพอื่น ๆ ซึ่งพระใช้
แต่นามพระบิดาหม่อมเจ้าในกรมนั้น ๆ เท่านั้น ตามความมคิย^๕อย่างนี้
จึงจำแนกว่า พระยาราชภักดีเป็น อ. ชั้น ๕ และพระยาไวยสุรินทร์เป็น
อ. ชั้น ๖ และเป็น ข. ชั้น ๖ ด้วย ในการที่สมพันธ์ ในราชินิกุลรัชกาลที่ ๓

(๑) นัยข้างหลังน่าจะเปนความจริง เล่ากันว่า เพราะหม่อมมอญไม่มี
หม่อมเจ้าชาย เจ้าฟ้ากรมหลวงเทพหริรักษ์จึงไม่ถว้รับพระธิดา^๕ (ช้าง) ว่าเป็น
หม่อมเจ้า เลยเปนเหตุให้สมเด็จพระศรีสุริเยนทรทรงรับเอาไปเลี้ยงไว้ จึงได้อยู่ด้วยกัน
กับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแต่รัชชกาลที่ ๓ และคนทั้งหลายจึงเรียกกันแต่ว่า
“คุณช้าง” สอบอายุได้ความว่า พระยาราชภักดี (ช้าง) เกิดได้ ๓ ปี เจ้าฟ้ากรมหลวง
เทพหริรักษ์ จึงสิ้นพระชนม์ อายุแก่กว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๔ ปี

(๒) ข้อนี้สันนิษฐานว่า พระยาราชภักดี ช้าง เป็นชั้นหม่อมเจ้าในเจ้าฟ้ากรมหลวง
เทพหริรักษ์ คือเป็นชั้นพระมีตุลาของพระเจ้าลูกเธอ ที่ไม่ทรงยกขึ้นเป็นเจ้านั้น ก็เพราะ
เป็น “คุณ” มาเสือชำนาน

พระยาไชยสุรินทร์ (เจียม) มีภรรยาออกจากท่านศกต ร. ชั้น ๖
อีกมาก มีสกุลต่างๆ กัน ย่อมเป็น ข. ชั้น ๖ และภรรยาอื่นๆ
เหล่านั้น ต่างมีบุตรและธิดามากหลาย จักยกขึ้นกล่าวแต่พอเป็น
ตัวอย่าง คือ

ญ. จิต มีบุตร คือ

๑. ชื่อ “สินธุ์” เป็นภรรยาพระยาวิชิตานุประดิษฐ์ ผู้ว่าราชการ
จังหวัดศรีสะเกษ อันนับว่าเป็นบุตรผู้ใหญ่ซึ่งมีทรัพย์อยู่ในบ้าน

ญ. ทองอยู่ มีบุตรและธิดา (จักกล่าวแต่) บุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “สนั่น” เดิมเป็นหลวงไพศาลกิจปลัดศาลแล้วเป็น
พระและพระยามาตามลำดับในกรมศึกษาธิการ มีนามอย่างเดียวกัน
ภายหลังได้เป็นพระยาธรรมศักดิ์มนตรี^(๑) ปลัดทูตตลอดแล้วเลื่อนขึ้นเป็น
เสนาบดีกระทรวงธรรมการอยู่ทุกวันนี้

ที่ ๒ ข. ชื่อ “สนั่นศักดิ์” เดิมเป็นหลวงอนุกิจจิตร ในกรมศึกษา
แล้วเลื่อนขึ้นเป็นพระและพระยามาตามลำดับนามอย่างเดียวกัน

ญ. สัมบุญ มีบุตรและธิดามาก (จักกล่าวแต่) บุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “เสงี่ยม”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “สวัสดิ์” เป็นพระอุภัยพิพากษา กระทรวงยุติธรรม

ญ. วัจ มีบุตรและธิดา (จักกล่าวแต่) บุตร ๑ คน คือ

๑. ชื่อ “ศิริ” เดิมเป็นหลวงอนุพาทย์ ในกรมศึกษา แล้วเลื่อน
ขึ้นเป็นพระมีนามอย่างเดียวกัน

(๑) เลื่อนเป็นเจ้าพระยา

บรรดาบุตรและธิดาพระยาไชยสุนทร (เจียม) นอกจากที่เป็นบุตร
และธิดาท่านาคาแปน อ. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ข. ชั้น ๖ ด้วย
ส่วน ร. ชั้น ๘ ในสำนวนแยกทางจางวางหนู ร. ชั้น ๕ อีกพวก
๓ นั้น

ญ. พริ้ง ร. ชั้น ๖ (ธิดาจางวางหนู) เป็นภรรยาหลวงอุดมมาศย์
(หล้า) (สกุลโตไม่ทราบ) เป็น ข. ชั้น ๖ มีบุตร ๓ คน คือ

ข. ชื่อ “มด” เป็นมหาดเล็กหลวง

พระรักษาเทพ (แป๋) ร. ชั้น ๖ (บุตรจางวางหนู) มีภรรยา
๒ คนต่างสกุลกัน เป็น ต. ชั้น ๖

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “แปด” มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “เล็ก”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ปอง”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ปริก”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ปัดม”

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “ขัน” มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “เขม”

บรรดาหลานจางวางหนูทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา
ร. ชั้น ๖

สำนวนฝรั่ง ร. ชั้น ๔ ชั้นบุตรและธิดาหลวงอรณาร (เฮม)
และนายเจริญ เช่นนายคัมและนายเล็กเป็นคนที่แปน ร. ชั้น ๖ ไม่ทราบ

ชื่อภรรยาและบุตร ชิดา จักกล่าวแต่ว่าเป็น ร. ชั้น ๗ เหมือนกัน เพราะ
เป็นบุตรและชิดา ร. ชั้น ๖

มีต้นถึงลำดับจักต้องกล่าวถึงสายพัสดุชั้น ๗ แต่สายนี้มีลำดับเป็น
ชั้นสูง ๆ ตามกัน เมื่อถึงชั้นที่ ๖ ก็ถ้วนแต่มีอายุน้อยยังไม่ทราบชื่อภรรยา
และบุตร ชิดา ทราบแต่คนเดียว คือ

ญ. ละเมียด ร. ชั้น ๖ (ชิดาหลวงจักรยานุชิต พิน) เป็น
ภรรยาหลวงธรรมรัฐ ผู้พิพากษาจังหวัดพัทลุง มีบุตรและชิดา (ไม่ทราบ
ชื่อ) เป็น ร. ชั้น ๗

บรรดาสายพัสดุที่สืบมาแต่บุตรและชิดาท่านปลั่ง ร. ชั้น ๖ ถึงบุตร
และชิดา ร. ชั้น ๖ ต่างเป็น ร. ชั้น ๗ ทวักกันทั้งสี่

ส่วนสายพัสดุทางกรมหมื่นไกรสรวิชิต ซึ่งเป็นสายเขยนันตามที่ได้
กล่าวเฉพาะนามบางคนมาแล้ว เมื่อถึงชั้นที่ ๗ จักต้องกล่าวต่อไปดังนี้

(๑) หม่อมหลวงโต อ. ชั้น ๖ (ชิดาเจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร
หม่อมราชวงศ์คดี) เป็นนางห้ามหม่อมเจ้าอนุกุลประพัทธ์ ในกรมหลวง
พรหมวรานุรักษ์ (พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภาค) ในรัชกาลที่ ๔ เป็น
อ. ชั้น ๖ มีบุตรและชิดา (ไม่ทราบชื่อ) เป็นหม่อมราชวงศ์เป็น อ. ชั้น
๗ ทุกคน

(๒) หม่อมหลวงเลื่อน อ. ชั้น ๖ (ชิดาเจ้าพระยาวิชิต ๑
หม่อมราชวงศ์คดี) เป็นนางห้ามหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ ในสมเด็จพระเจ้า
กรมพระจักรพรรดิพงศ์ ทางพระบรมราชวงศ์จักรี เป็น อ. ชั้น ๖ แต่

ทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ เป็น ร. ชั้น ๘ ซึ่งจักได้กล่าวต่อไป มีบุตรและ
ธิดาเป็น อ. ชั้น ๘ แต่จักได้กล่าวชื่อในลำดับที่เป็น ร. ชั้น ๘

(๓) หม่อมหลวงวาศ อ. ชั้น ๖ (ธิดาเจ้าพระยาวิจิต ๑ หม่อม
ราชวงศ์คดี) เปนนางห้ามหม่อมเจ้าตรีเทพพงศ์ ในกรมพระเทอดวงศ์
อโธปกรณ์ (พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์) ในรัชกาลที่ ๕ เป็น ร. ชั้น ๖
มีบุตรและธิดาเป็นหม่อมราชวงศ์ อ. ชั้น ๘ ทุกคน

หม่อมหลวงบุตรและธิดาพระยาศรีวิวงศ์ (หม่อมราชวงศ์จิตร)
และพระยาสุรินทราชา^(๑) (หม่อมราชวงศ์สิทธิ) อ. ชั้น ๖ ยังเป็นเด็ก
ไม่มีสายสืบอยู่ในชั้น ๘ เวลานี้ ถ้ามีก็เป็น อ. ชั้น ๘ เพราะเป็นสายเรย
เว้นแต่หลานพระยาสุรินทราชา ซึ่งร่วมกับหม่อมราชวงศ์ยุพา ซึ่งเป็น
ร. ชั้น ๕ จึงจะเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๖

ลำดับนี้ควรจักต้องกล่าวถึงสายของมอญ อันเป็นสายเรยในชั้นที่ ๘
เหมือนกัน ตามที่ณะเพราะได้ระบุชื่อไว้แล้ว จักกล่าวต่อไปดังนี้

พระยาไชยนิทาน (เชย) อ. ชั้น ๖ (บุตรพระยาวิเศษธรรมา
โต) มีภรรยา (ที่จักกล่าว) ๒ คน คน ๑ ชื่อทวีทรัพย์ (สกุลโตไม่ทราบ)
เป็น อ. ชั้น ๖ มีบุตร ๓ คน คือ

๑. ชื่อ “สอาด” เป็นบุตรใหญ่ ได้เป็นนายรองสนองราชบรรหาร
แล้วเลื่อนเป็นนายพลพ่ายหุ้มแพร และหลวงสิทธิไชยเวร ต่อมาเป็น
เจ้าหมื่นสรวรเพชภักดีหัวหมื่น แล้วเป็นพระยารัตนวิเสสวัชรจางวาง ตาม
ลำดับมาในกรมมหาดเล็ก

(๑) เคือนนี้เป็นพระยาวิจิตวงศ์ภูพาน

ภรรยาพระยาไชยนิพันธ์ (เซย) อีกคน ๑ ชื่อ “แปลก” เปน
ร. ชั้น ๗ (บิดาพระนมปริงสายท่านนิม) มีบุตรและธิดามาก (จกกล่าว
แต่) ๑ คน คือ

ช. ชื่อ “เชื้อ” เปนหลวงจ่านงนาเวศ ราชนาถ

บรรดาบุตรและธิดาพระยาไชยนิพันธ์ (เซย) ทั้งปวงเปน อ. ชั้น ๗
เพราะเปนบุตรและธิดา อ. ชั้น ๖ แต่บุตรและธิดาที่มีกับแปลกเปน ร. ชั้น ๘
ด้วย เพราะเปนบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗ ดังจะได้กล่าวในสายท่านนิมต่อไป

หลวงมหาใจภักดี (ตริก) อ. ชั้น ๖ (บุตรเจ้าพระยานรรัตน
โต) มีภรรยาชื่อ “ทิม” มีธิดา คือ

ญ. ชื่อ “สอาด”

บรรดาหลานเจ้าพระยานรรัตน (โต) เปน อ. ชั้น ๗ เพราะเปน
บุตรและธิดา อ. ชั้น ๖

เจ้าพระยาเทเวศร (หม่อมราชวงศ์หลาน) อ. ชั้น ๖ (บุตร
พระองค์เจ้าสิงหนาท) มีภรรยาต่างสกุลกัน ถ้วนเปน อ. ชั้น ๖ เหมือน
กัน ต่างมีบุตรและธิดามากหลาย (จกกล่าวแต่) ภรรยาคน ๑ ชื่อ “เผื่อน”
ซึ่งมีบุตรเปนครุฑแต่คนเดียว พอเปนตัวอย่าง คือ

ช. ชื่อ “หม่อมหลวง วรห” เดิมเปนนายกวดหุ้มแพร แล้ว
เปนนายจ่าขย และหลวงฤทธิชัยเวร เจ้าหมื่นไวยวรนาถหุ้มหมื่น ตาม
ลำดับมาในกรมมหาดเล็ก ต่อมาเปนพระยาศรีสุริยพาหะ กรมพระอภัยราชนา

ภายหลังเลื่อนเป็นพระยาศรีกฤดากร (๑) จางวางกรมพระตำรวจวัง ใน
กระทรวงวัง

บรรดามุขและธิดาเจ้าพระยาเทเวศร์ทั้งปวงเป็น อ. ชั้น ๘ เพราะ
เหตุว่าเป็นสายเขย

บรรดามุขและธิดาชั้น ๘ ในสายหม่อม (ที่ไม่ทราบชื่อ) น้องหม่อม
ทับสำนันทน์น้อง ซึ่งเป็ภรรยาหม่อมราชวงศ์พระชนนึ่งต่างชนชั้น มุข
และธิดาเหล่านั้นจึงเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ต่อมาตามลำดับชั้นนั้น ๆ จน
ถึงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นมุขและธิดา ร. ชั้น ๖ ดังกล่าวแล้วในทาง
หม่อมราชวงศ์ ไม่ต้งกล่าวซ้ำในที่นี้

บัดนี้จักกล่าวถึงสายพระนมรอด น้องนางพระชนนึ่งที่สืบต่อมา
เป็น ร. ชั้น ๘ ต่อไป คือ

ญ. ตาด ร. ชั้น ๖ (ธิดาท่านสวน) ได้กล่าวมาในทางสายพระครู
มหาร (อยู่) แล้ว ไม่ต้งกล่าวซ้ำในที่นี้

มุขและธิดาหม่อมราชวงศ์และ ญ. กลั่น อันล้วนเป็น ร. ชั้น ๖ มี
ภรรยาหรือสามีและมุขธิดาต่อมาเป็น ร. ชั้น ๘ นั้นไม่ทราบชื่อ ทราบแต่
คนเดียวจึงนำมากล่าวไว้ คือ

นายชาย ร. ชั้น ๖ (มุข ญ. กลั่น) คน ๓ (ทราบว่า) มีภรรยา
ชื่อ “ฟอง” เป็น ธ. ชั้น ๖ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “ส้อง”

(๑) เดิมเป็นพระยาเทเวศร์วงศวิวัฒน์

ญ. ช่าง ร. ชั้น ๖ (บุตร์พระอนุรักษ์ ถิ่น) เป็นภรรยาหลวง
หักกริพ่าย ร. ชั้น ๖ มีธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “สุดใจ”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “พิมเสน”

หลวงเสวกวัชรินทร์ (สงวน) และพันจ่า (ทอง) ราชनावี ร.
ชั้น ๖ (บุตร์พระอนุรักษ์ โยธา ถิ่น) ทั้ง ๒ คนนี้ภรรยาชื่อใดและจะมี
บุตร์ธิดาหรือไม่ ๆ ทราบ

บรรดาบุตร์และธิดา ร. ชั้น ๖ ในฝ่ายพระนมรอนัน เป็น ร. ชั้น ๗
ทุกคน

บัดนี้ถึงฝ่ายนายน้อย น้องยาพระชนนีเพิ่งต่างชนนีสืบไปใน ร. ชั้น
๗ คือ

นายแก้ว ร. ชั้น ๖ (บุตร์หลวงศรีเวณรัตน์ ดิศ) มีภรรยาชื่อ
“ปราง” ต. ชั้น ๖ มีธิดา คือ

ญ. ชื่อ “เปลี่ยน”

ญ. เมือง ร. ชั้น ๖ (ธิดาหลวงศรีรักษ์ หว่า) เป็นภรรยานายแก้ว
ร. ชั้น ๖ (พี่ชายตนเอง แต่ต่างมารดา) มีบุตร์และธิดา (ที่ทราบ)
๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ยม”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “หุ่น”

(๑) ญ. พู่ ร. ชั้น ๖ (ธิดาพระยาจุฬา นาม) เป็นภรรยา
นายหนู ร. ชั้น ๖ มีบุตร์และธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๓ ช. ชื่อ “เอี่ยม”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “อิม”

(๒) พระราชเสวยฐิติ (ตัว) ร. ชั้น ๖ (บุตรพระยาจุฬา นาม)
มีภรรยาชื่อ “แสง” ต. ชั้น ๖ มีธิดา คือ

ญ. ชื่อ “แจ่ม”

(๓) ญ. นาก ร. ชั้น ๖ (บุตรพระยาจุฬา นาม) เป็นภรรยา
หลวงสุนทร (แก้ว) ร. ชั้น ๖ (บุตร ญ. สด) มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “สปี”

(๔) พระยาจุฬา (สิน) ร. ชั้น ๖ (บุตรพระยาจุฬา นาม)
มีภรรยา ๒ คนเป็น ต. ชั้น ๖ คือ

ญ. แพ มีบุตรและธิดา (จกถั่วแต้) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ตัน” เดิมเป็นหลวงราชเศรษฐีแล้วเป็นพระ ภายหลังเป็นพระยาจุฬาราชมนตรี

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ละม้าย”

ญ. แดง มีบุตรและธิดา (จกถั่วแต้) ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “เต็ม” เป็นหลวงศรีเนาวรัตน์

ที่ ๒ ช. ชื่อ “สด” เป็นหลวงราชมนตรี

หลวงนนทเกษ (แย้ม) ร. ชั้น ๖ (บุตรพระศรีวิชัย กิม) มี
ภรรยาชื่อ “ทับ” เป็น ต. ชั้น ๖ มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ข้าง” เป็นหลวงนนทเกษ

ที่ ๒ ช. ชื่อ “ฉ่ำ” เป็นหลวงศรีวิชัย

หลวงสุนทร (แก้ว) ร. ชั้น ๖ (บุตร์ ช. สู้ต) มีภรรยาคือ
นาง ร. ชั้น ๖ (ธิดาพระยาจุฬา นาม) นั้นเอง มีบุตร์ก็คือนายสับ (บุตร์
ญ. นาก) นั้นเอง

บรรดาบุตร์และธิดา ร. ชั้น ๖ ในสาขานายน้อย น้องยาพระชนนีเพิ่ง
ถึงปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตร์และธิดา ร. ชั้น ๖

บัดนี้ถึงสายท่านดำด น้องนางพระชนนีเพิ่งต่างชนนีสืบไปใน ร. ชั้น
๘ คือ

(๑) หลวงวิชิตชาญศึก (หม่อมหลวงปลัด) ร. ชั้น ๖ (บุตร์
ญ. สัม) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) เป็น ธ. ชั้น ๖ มีบุตร์และธิดา (ไม่
ทราบเหมือนกัน)

(๒) พระยาสาทกลกิจประมวณ (แปลก) ร. ชั้น ๖ (บุตร์
ญ. สัม) มีภรรยา (ที่ทราบ) ชื่อ “พลอย” เป็น ธ. ชั้น ๖ มีบุตร์
และธิดาหลายคน (ที่ทราบ) ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “พยุง”

บุตร์และธิดา ร. ชั้น ๖ ในสายพระยาไกรโกษา (สองเมือง)
อื่นๆ อีกนั้น (ตามที่ทราบ) ไม่มีสายสืบต่อไปอีก แต่จำกัดไว้ว่า
บรรดาบุตร์และธิดา ร. ชั้น ๖ ทั้งปวง ในสายท่านดำดน้องนางพระชนนีเพิ่ง
ต่างชนนีนั่น เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตร์และธิดา ร. ชั้น ๖

ราชินิกุลชั้น ๘

บันทึกจากตำราถึงราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้น ๘ สืบต่อไปตามลำดับ
ทางพระชนกชั้น ๘ ซึ่งสืบทอดสืบต่อกันมาตามชื่อที่ปรากฏใน
ร. ชั้น ๘ นั้น คือ

(๑) นายเปลี่ยน ร. ชั้น ๘ (บุตรนายสวัสดิ์) มีภรรยาชื่อ
“เกตุอม” เป็น ธ. ชั้น ๘ มีบุตรและธิดา ๗ คน คือ

- ที่ ๑ ญ. ชื่อ “สาคร”
- ที่ ๒ ช. ชื่อ “ผล”
- ที่ ๓ ญ. ชื่อ “พน”
- ที่ ๔ ช. ชื่อ “แสง”
- ที่ ๕ ญ. ชื่อ “ใส่ว”
- ที่ ๖ ช. ชื่อ “วาศ”
- ที่ ๗ ญ. ชื่อ “เสวียน”

(๒) นายหลี่ ร. ชั้น ๘ (บุตรนายสวัสดิ์) มีภรรยาชื่อ
“สุน” เป็น ธ. ชั้น ๘ มีธิดา ๓ คน คือ

- ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ผ่อง”
- ที่ ๒ ญ. ชื่อ “เล็ก”
- ที่ ๓ ญ. ชื่อ “คำ”

(๓) ญ. อ่อน ร. ชั้น ๘ (ธิดานายสวัสดิ์) เป็นภรรยา
นายฉ่ำ ร. ชั้น ๘ มีธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ต๋อง”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “เชียม”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เชือ”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ซึก”

(๔) ญ. ปั้ง ร. ชั้น ๗ (จิตานายส่วศักดิ์) เป็นภรรยานายพัน

ร. ชั้น ๗ มีบุตรและธิดา ๕ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “อู่”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ผัว”

ที่ ๓ ช. ชื่อ “กัณ”

ที่ ๔ ช. ชื่อ “กัณ”

ที่ ๕ ช. ชื่อ “เกดอัน”

(๑) ญ. หม่อมอำ ร. ชั้น ๗ (จิตานายส่วว่าง) เป็นนางห้าม

หม่อมเจ้าดำรง (ปั้ง) ร. ชั้น ๗ มีธิดา ๕ คนคือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์เสงี่ยม”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ผะอบ”

ที่ ๓ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ดำน”

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์นัณ”

ที่ ๕ ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ซัน”

(๒) ญ. อัน ร. ชั้น ๗ (จิตานายส่วว่าง) เป็นภรรยานายเด็ก

ร. ชั้น ๗ มีธิดา ๔ คน คือ

- ที่ ๑ ญ. ชื่อ “ปู้”
 ที่ ๒ ญ. ชื่อ “แป้น”
 ที่ ๓ ญ. ชื่อ “ผ่อง”
 ที่ ๔ ญ. ชื่อ “ภู”

(๓) ญ. เบื่อง ร. ชั้น ๗ (จิตานายสง่าง) เปนภรรยา
 นายถม ร. ชั้น ๗ มีบุตร ๒ คน คือ

- ที่ ๑ ช. ชื่อ “ร่วม”
 ที่ ๒ ช. ชื่อ “ถ้วน”

(๔) ญ. สืบ ร. ชั้น ๗ (จิตานายสง่าง) เปนภรรยานายโต
 ร. ชั้น ๗ มีธิดา ๑ คน คือ

- ญ. ชื่อ “เนื่อง”

ญ. เล็ก ร. ชั้น ๗ (จิตา ญ. คด้ามกับนายมอน) เปนภรรยา
 นายเทียม ร. ชั้น ๗ มีบุตรแต่ธิดา ๓ คน คือ

- ที่ ๑ ช. ชื่อ “เทียม”
 ที่ ๒ ช. ชื่อ “สวาทิ”
 ที่ ๓ ญ. ชื่อ “เพิม”

หม่อมเจ้าดำรง (บั้ง) ร. ชั้น ๗ พระโอรสกรมขุนวรจักรธร
 นุภาพ (พระองค์เจ้าปราโมทย์) ในรัชกาลที่ ๒ (ซึ่งหม่อมพัน
 ร. ชั้น ๖ เปนมารดา) มีนางห้ามชื่อ “อ่า” ร. ชั้น ๗ (จิตานายสง่าง
 หาดนพระยารัตนธำมณี (แดง) มีธิดา ๕ คนตามที่ได้กล่าวนามไว้ใน
 จิตาหม่อมอ่าแล้ว

อนึ่งบรรดาบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗ ฝ่ายพระยารัตนธำมรงค์ (แดง) ได้ทราบชื่อ โดยมาก ฝ่ายท่านบุญมีได้ทราบแต่หลานหม่อมพันธ์ แต่ฝ่ายนายขุนทองค้อ ร. ชั้น ๗ ยังไม่ทราบ เพราะเหตุที่นั้นขอรวมกล่าวกันว่า บรรดาบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗ นั้นทุกคนทั้ง ๓ ฝ่ายนี้ นับเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อจักหวนกล่าวถึงทางสายภรรยาน้อยนายนาคตามระเบียบเชื้อสายที่คิดต่อลงมาจะเป็นดังนี้

พระยารัตนธำมรงค์ (สินธุ์) ร. ชั้น ๗ (บุตรพระยาไชยสุรินทร์ เจียม กับ พญ. จิต ร. ชั้น ๖) มีภรรยา ๒ คน คน ๑ ชื่อ “โปร่ง” เป็น ธ. ชั้น ๗ มีธิดา ๑ คน คือ

พญ. ชื่อ “แต้ม”

ภรรยาอีกคน ๑ ชื่อ “วร” เป็น ธ. ชั้น ๗ มีธิดา ๑ คน คือ

พญ. ชื่อ “ปาน”

(๑) นายครก ร. ชั้น ๗ (บุตร พญ. เจียมกับนายขัม) มีภรรยาชื่อ “จัน” เป็น ธ. ชั้น ๗ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ช. ชื่อ “ช่วง”

ที่ ๒ พญ. ชื่อ “พร้อม”

ที่ ๓ พญ. ชื่อ “เย็น”

(๒) นายเขม ร. ชั้น ๗ (บุตรเจียมกับนายขัม) มีภรรยาชื่อ “ผ่อง” ร. ชั้น ๗ และเป็น ธ. ชั้น ๗ ด้วย มีบุตรและธิดา ๕ คน คือ

- ที่ ๑ ช. ชื่อ "ย้อย"
 ที่ ๒ ญ. ชื่อ "ดำเนียง"
 ที่ ๓ ช. ชื่อ "ย้อย"
 ที่ ๔ ช. ชื่อ "เยอน"
 ที่ ๕ ช. ชื่อ "หยด"

นายต่าง ร. ชั้น ๗ (บุตรนายคันกับ ญ. แพ) มีภรรยาชื่อ
 "แบ่น" เปน ๔. ชั้น ๗ มีบุตรและธิดา ๕ คน คือ

- ที่ ๑ ญ. ชื่อ "หยด"
 ที่ ๒ ช. ชื่อ "โย"
 ที่ ๓ ช. ชื่อ "เยอ"
 ที่ ๔ ญ. ชื่อ "ระไว"
 ที่ ๕ ญ. ชื่อ "ระแวง"

นายพ่วง ร. ชั้น ๗ (บุตรนายปาน ญ. ใจ) มีภรรยาชื่อ
 "เอียง" เปน ๔. ชั้น ๗ มีบุตร ๑ คน คือ

ช. ชื่อ "ใหญ่"

(๑) นายนิต ร. ชั้น ๗ (บุตรนายเอี่ยม ญ. โย) มีภรรยาชื่อ
 "จัน" เปน ๔. ชั้น ๗ มีบุตร ๒ คน คือ

- ที่ ๑ ช. ชื่อ "สายหยุด"
 ที่ ๒ ช. ชื่อ "สุดใจ"

(๒) นายแจ่ม ร. ชั้น ๗ (บุตรนายเอี่ยม ญ. โย) มีภรรยาชื่อ
 "จัต" เปน ๔. ชั้น ๗ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๓ บ. ชื่อ “เพน”

ที่ ๔ ข. ชื่อ “นาค”

บรรดาบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗ ทั้งปวงในสาขานายนาคเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗

ทางพระชนกชนนีร่วมกัน คือ บรรดาบุตรและธิดาซึ่งเป็น ร. ชั้น ๗ ในสายรัชกาลที่ ๓ พระภักดาและพระชายาหรือสามีและภรรยาที่ไม่ได้เป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ นั้นนับเป็น ข. หรือเป็น ค. ชั้น ๗ ทั้งสิ้น พระโอรสหรือบุตรและธิดาที่จักกล่าวต่อไปนี้ ตามลำดับจะเพาะแต่ที่ได้ระบุพระนามหรือนามไว้แล้วพอเป็นตัวอย่าง จึงจักกล่าวต่อไปแต่เฉพาะสายนั้น ๆ ดังนี้

(๑) พระยาไชยสุรินทร์ (หม่อมราชวงศ์เทวะหนึ่ง) ร. ชั้น ๘ (บุตรพระองค์เจ้ามณฑลดิศ) มีภรรยาชื่อ “ละม้าย” ด้กุลเทพหัตดินและภรรยาอื่น ๆ อีกมาก ถ้วนนับว่าเป็น ค. ชั้น ๘ ต่างมีบุตรและธิดามากหลาย จักยกขึ้นกล่าวแต่คนเดียว คือ

ข. ชื่อ “หม่อมหลวงเทวะดิศ”

(๒) หม่อมราชวงศ์สว่าง ร. ชั้น ๘ (ธิดาพระองค์เจ้ามณฑลดิศ) เป็นนางห้ามสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ร. ชั้น ๘ มีพระโอรสและธิดาซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในทางสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์นั้น

(๓) หม่อมมณีนาราช (จิต) ร. ชั้น ๘ (บุตรพระองค์เจ้ามณฑลดิศ) มีภรรยาชื่อ “วน” เป็น ค. ชั้น ๘ มีบุตรและธิดา คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หม่อมหลวงเชื้อ”

ที่ ๒ บ. ชื่อ “หม่อมหลวงสระ”

บรรดาหลานพระองค์เจ้ามงคลเดโชทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็น
บุตรและธิดา ร. ชั้น ๗

(๑) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร. ชั้น ๘
(พระราชโอรสองค์เจ้พระเทพศิรินทราวรมราชินี) มีพระบรมราชินีนาถ
และพระบรมราชเทวี พระราชเทวี พระอัครชายาเธอ พระราชชายาและ
พระสนมต่างชั้นมาก ถ้วนนับว่าเป็น ๕. ชั้น ๘ เว้นไว้แต่พระอัครชายาเธอ
ที่เป็น ร. ชั้น ๖ ต่างมีพระบรมราชโอรสและธิดาหรือพระราชโอรสและธิดา
เป็นเจ้าฟ้าหรือพระองค์เจ้ามากหลาย จักกล่าวแต่ที่เป็นพิเศษและเกี่ยวข้อง
ในราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ คือ

สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระราชธิดาในรัชกาลที่ ๔)
มีพระบรมราชโอรสและธิดา (หลานพระองค์เจ้ากล่าวแต่) ๖ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าพาหุรัตมณีมัย” ในรัชกาล
ที่ ๖ ได้ทรงกรมเป็น “สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระเทพนารีรัตน์” ประทับอยู่
กับสมเด็จพระบรมราชชนนีในพระบรมมหาราชวัง ดันพระชนม์แต่ยังทรง
พระเยาว์

ที่ ๒ ช. คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระนาม
ว่า “เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ” เดิมได้ทรงกรมเป็น “สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุน
เทพทวารวดี” ต่อมาดำรงพระอิสริยยศศักดิ์เป็น “สมเด็จพระบรมโอรสา
ธิราชมกุฎราชกุมาร” ครั้นเมื่อได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ มีพระนามา
ภิไธยเช่นที่กล่าวมาแล้ว เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระบรมราชชนนีในพระ

บรมมหาราชวัง เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาทวิปัญญาโรปเสด็จประทับ
 อยู่ณประเทศอังกฤษ ครั้นเสด็จการทรงศึกษาเสด็จเข้ามาประทับอยู่ณ
 พระราชวังสนามจันทร์ ค่อยมาเสด็จไปประทับณตำหนักสวนปารุสกวัน
 ตำบลสวนดุสิต จังหวัดพระนคร ครั้นเมื่อได้เกิดถึงฉดด้วยราชสมบัติ ประทับ
 อยู่ณพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อเสด็จการพระบรมราชาภิเษกเฉลิม
 พระราชสมณเฑียรแล้ว เสด็จประทับอยู่ณพระที่นั่งจักรีพรรดิพิมาน ใน
 หมู่พระราชมณเฑียรเก่าพอสมควรแก่กาล ค่อยมาเสด็จไปประทับอยู่ณ
 พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทบ้าง พระที่นั่งอัมพรสถานณะพระราชวังดุสิตบ้าง
 พระตำหนักสวนจิตรลดาในบริเวณสวนดุสิตบ้าง พระที่นั่งอานาคราชานุ
 (องค์ใหม่) ในพระบรมมหาราชวังบ้างตลอดมาจนกาลทุกวันนี้

ที่ ๓ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ” เดิมทรงกรม
 เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานาถ ค่อยมาเป็นสมเด็จพระเจ้า
 กรมหลวง มีพระนามเช่นเดียวกัน เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระบรมราช
 ชนนีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาทวิปัญญาโรป
 แต่ก่อนประทับอยู่ณประเทศอังกฤษ แล้วไปประทับอยู่ณประเทศรัสเซีย
 ครั้นเสด็จการทรงศึกษา เสด็จเข้ามาประทับอยู่ณพระตำหนักปารุสกวันจน
 ถึงทุกวันนี้

ที่ ๔ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ” ทรงกรม
 เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระบรม
 ราชชนนีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาทวิปัญญา

ยุโรป ประทับอยู่ณะประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษาเสด็จเข้ามา
ประทับณะพระตำหนักสวนกุหลาบ ณบริเวณสวนดุสิต (ไม่ใช่สวน
กุหลาบเดิมในพระบรมมหาราชวัง)

ที่ ๕ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก” ทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราไชย เสด็จประทับอยู่กับสมเด็จพระ
บรมราชชนนีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชา
ณทวีปยุโรป ประทับอยู่ณะประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษา
เสด็จเข้ามาประทับณะ (วังปทุมวัน)

ที่ ๖ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์”
ทรงกรมเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เสด็จประทับอยู่กับ
สมเด็จพระบรมราชชนนีในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษา
วิชาณทวีปยุโรป ประทับอยู่ณะประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษา
เสด็จเข้ามาประทับณะวังคำบดท่าเตียน จังหวัดพระนคร (*) ซึ่งเป็นของ
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลก

บรรดา พระบรมราชโอรสและ ธิดาใน สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรม
ราชินีทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระบรมราชโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ (พระราชธิดาในรัชกาล
ที่ ๕) มีพระบรมราชธิดา ๑ พระองค์ คือ

(๑) สมเด็จพระราชปิตุลา ๙ ทรงพระนิพนธ์หนังสือนี้เมื่อก่อนพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้เสด็จไปประทับณะวังสุโขทัย

ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าภรรณาภรณ์เพ็ชรวิกัน” มีเหตุขึ้น
พระชนม์แก่ทรงพระเยาว์พร้อมกับสมเด็จพระชนนี เป็น ร. ชัน ๘ เพราะ
เป็นพระบรมราชธิดา ร. ชัน ๘

สมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า ช่างวดีวัฒนา (พระราชธิดาในรัชกาลที่ ๔)
มีพระบรมราชโอรสและธิดา (หลายพระองค์จำกัลด้าวแต่) ๔ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้ามหาวิชฺรณทิด” แล้วเป็น
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร เสด็จสวรรคตแต่ประณมวัย
ในรัชกาลที่ ๖ เป็น “สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เจ้าฟ้ามหาวิชฺรณทิด”
เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระบรมราชชนนี เมื่อทรงพระเจริญขึ้นเสด็จ
ออกมาประทับอยู่ณเสถานที่กรมมหาดเล็ก ซึ่งต่อมาเป็นเสถานวิบูลนคร
เสถานในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๒ ช. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัย” ทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนศรีธรรมราชธำรงฤทธิ์ เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระ
บรมราชชนนี ครั้นทรงพระเจริญขึ้น เสด็จออกมาประทับอยู่ณ
เสถานที่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชประทับอยู่เดิม ในพระบรมมหาราชวัง
จนสิ้นพระชนม์ไป

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าอภัยอลงกรณ์” ทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงเพ็ชรบุรีราชธิดินทร เดิมประทับอยู่กับสมเด็จพระ
บรมราชชนนี ภายหลังเสด็จประทับอยู่กับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรม
ราชินี ทรงรับมาอภิบาลถึงทุกวันนี้

ที่ ๔ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้ามหิตลodayเดช” ทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ เติมประทับอยู่กับสมเด็จพระ
บรมราชชนนี เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาพระตำหนักยุโรป แต่ก่อน
ประทับอยู่ณะประเทศอังกฤษ แล้วไปประทับอยู่ณะประเทศเยอรมนี
เมื่อเสด็จกลับเข้ามาประทับอยู่ณะวังตำบลดอนนพรัตน จังหัดพระนคร
แล้วเสด็จกลับออกไปทรงศึกษาอีก ประทับอยู่ณะทวีปอเมริกา

บรรดาพระบรมราชโอรสและธิดาในสมเด็จพระมาตุจฉาเจ้า สว่าง
วัฒนา พระบรมราชเทวีทั้งปวง เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระบรมราช
โอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

พระนางเจ้าสุทธมาตมารศรี พระราชเทวี (พระราชธิดาในรัชกาล
ที่ ๔) มีพระราชโอรสและธิดา ๒ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าสุทธาทิพรดิน” ทรงกรมเป็น
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร เติมประทับอยู่กับพระราชชนนี
ในพระบรมมหาราชวัง ทั้งที่พระตำหนักและพระราชวังดุสิต และต่อมา
ณะวังพระกนิษฐาภดา คือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์พินิตนั้น

ที่ ๒ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าวิศรุตสุมนพันธุ์” เติมทรง
กรมเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนมไหสุริยสงคราม แล้วเปลี่ยนเป็นสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์พินิต ต่อมาเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวง
มีพระนามเป็นนครสวรรค์อย่างเดียวกัน เติมประทับอยู่กับพระราชชนนีใน
พระบรมมหาราชวัง เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาพระตำหนักยุโรป แต่ก่อน
ประทับอยู่ณะประเทศอังกฤษ แล้วไปประทับอยู่ณะประเทศเยอรมนี

เมื่อเสร็จการทรงศึกษาแล้ว เด็กเจ้ามาประทับ ณ วังบางขุนพรหม จังหวัด
พระนครถึงทุกวันนี้

พระราชโอรสและธิดาในพระนางเจ้าพระราชเทวทัต ๒ พระองค์นี้เป็น
ร. ชั้น ๑ เพราะเป็นพระราชโอรสและธิดา ร. ชั้น ๑

ใน ทินจิกขอแซก พระบุรพชนของพระนางเจ้าสุธมาดมารศรี พระราช
เทวในรัชกาลที่ ๕ ดังกล่าวยกหนึ่ง ซึ่งเห็นควรจักกล่าวไว้ สำหรับเนื่องไป
ในสายอื่น ๆ ด้วย พระบุรพชนทางพระชนกเป็นพระบรมวงศ์จักรีได้กล่าว
ไว้แล้ว ทางพระชนนีได้กล่าวไว้แล้วเหมือนกัน แต่เพียงชั้นเจ้าคุณจอม
มารดาดีผู้เป็นเจ้าจอมมารดาเท่านั้น แต่บุรพชนทางนี้ยังหาได้กล่าวใน
ชั้นสูงต่อไปไม่ บุรพบุรุษของเจ้าคุณจอมมารดาดี มาแต่สกุล
ชาวบางช้าง คำบดอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสมญาว่าเป็นราชินิกุล
รัชกาลที่ ๒ นั้น สืบต่อมาถึงเจ้าคุณพระไวยิกานวด ซึ่งเป็นพระน้องนาง
ร่วมพระชนนี กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ เป็น
ภรรยาเจ้าพระยาอัครมหาเสนา (บุญนาค) เป็นเชื้อสายเอกหมัดแซก
ชาติเบือเขี้ยว ทั้ง ๒ นี้เป็น อ. ชั้น ๒ และชั้นนี้ไม่นามสกุลว่า (บุญนาค)
มีบุตรและธิดาหลายคน ในทินจิกกล่าวแต่บุตรคนเดียวซึ่งเกี่ยวแก่สายนี้
คือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต) เป็น อ. ชั้น ๑ มีภรรยา
มากเป็น อ. ชั้น ๓ เหมือนกัน ต่างภรรยามีบุตรและธิดามากหลาย เอก
ภรรยาคือเจ้าคุณหญิงน้อย เป็นธิดาคุณหญิงมั่งซึ่งเป็นธิดาเจ้าคุณพระ
ไวยกาสุโต พระพี่ชายของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีผู้ ซึ่ง เป็นพี่เจ้าคุณ

พระโอรสกันหมดเหมือนกัน อันไม่ควรจักกล่าวถึงบุตรและธิดาเจ้าคุณหญิง
น้อยใน^{๕๕} ที่จักกล่าวใน^{๕๕} ที่นี้แต่จะเพระอนุภรรยาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรม
มหาพิไชยญาติ^{๕๖} ชื่อ “น้อย” คือมารดาของเจ้าคุณจอมมารดาดี
อ. ชั้น ๕ ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาของพระนางเจ้าสุธมาตเร็นกต่างแล้ว
ในทาง^{๕๗} พระนางเจ้าสุธมาตเร็นกเป็น อ. ชั้น ๕ แต่ต้องเป็น ส. ชั้น ๗ ด้วย
ในลำดับนี้

พระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค มีพระราชธิดา
๑ พระองค์ คือ

ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล” เดิมเป็นพระเจ้า
ลูกเธอเจ้าฟ้า แล้วเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ต่อมาทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎสวรรคโลกดิถีชนวดี เดิมประทับอยู่กับพระชนนี
ต่อมาเสด็จออกมาประทับพระตำหนักสวนบัวพระราชวังดุสิต กับสมเด็จพระ
พระมาตุจฉาเจ้าคดอดกอดฉันพระชนม์

พระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ มีพระราชธิดา
๑ พระองค์ คือ

ญ. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร” เดิมเป็นพระเจ้า
ลูกเธอเจ้าฟ้า แล้วเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ต่อมาทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎพิจิตรเจษฎาจันทร์ เดิมประทับอยู่กับพระชนนี
และต่อมาอยู่กับสมเด็จพระมาตุจฉาทั้ง ๒ พระองค์ สิ้นพระชนม์ณพระ
ราชวังบางปะอิน

พระธิดาชายาเธอพระองค์เจ้าด้ายดอด้งภริยา มีพระราชโอรสและ
ธิดา ๔ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร” เดิมเป็นพระ
เจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า แด้วเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า ต่อมาทรงกรม
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามุนีบรมราชกุมารี เดิมประทับอยู่กับพระชนนี เมื่อ
เสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาตะวันตกที่ยุโรป ประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ
เสด็จการทรงศึกษาเสด็จเข้ามาประทับ ณ วังบวรวิเศษนคร จัหวัดพระนคร
และเพราะทรงมีตำแหน่งเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอสมเด็จพระบรมราช อดุลย
เจ้านายที่ได้เป็นอุปราชกับได้ ด้วย โดยมากต้องเสด็จออกไปประทับ
อยู่ ณ จังหวัดต่าง ๆ มีวังที่ประทับอยู่ ณ ตำบลเขาน้อย ใกล้กับตัว
เมืองสงขลา

ที่ ๒ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้านภางค์จรัสศรี” เดิมเป็น
พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า แด้วเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ประทับ
อยู่กับพระชนนี สิ้นพระชนม์เสียแต่ยังทรงพระเยาว์

ที่ ๓ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้ามาลีนิพัทธา” เดิมเป็น
พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า แด้วเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ประทับ
อยู่กับพระชนนีทุกสัปดาห์ถึงกาลทุกวันนี้^(๑)

ที่ ๔ ข. ทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้านิภาณภักดี” เดิมเป็น
พระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า แด้วเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า^(๒) ประทับ
อยู่กับพระชนนีและพระเชษฐภคินีทุกสัปดาห์ถึงกาลทุกวันนี้

(๑) ต่อมาทรงสถาปนาเป็นกรมขุนศรีสังฆราช สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔

(๒) ต่อมาทรงสถาปนาเป็นกรมขุนอุทกเขตต์จักรีดิษนา

บรรดาพระราชโอรสและธิดาในพระอัครราชยาเธอทั้ง ๓ พระองค์ที่
กล่าวพระนามมาแล้ว เป็น ร. ชั้น ๘ ถ้านับทางพระชนนีเป็น ร. ชั้น ๘

เมื่อจกกล่าวถึงบุตรของพระอัครราชยาในที่นี้ ทางพระชนกเป็น
พระบรมราชวงศ์จักรี ตั้พันธุราชินิภูตรัชกาลที่ ๓ ดังกล่าวแล้ว ทาง
ชนนี คือ เจ้าจอมมารดาจันได้กล่าวแล้วเหมือนกันว่ามาแต่เชื้อจัน จก
กล่าวในที่นี้แต่บุตรของเจ้าจอมมารดาเอมน้อย ผู้เป็นเจ้าจอมมารดาของ
กรมหมื่นนุทธนทรภักดี คือ บุตรบุรุษมาแต่ข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๓
ก่อนได้เสด็จถึงถวัลยราชสมบัติตั้งแต่ครั้งกรุงธนบุรี จึงย้ายมาถึง
นายแสงเป็นจางวางในสมเด็จพระเจ้าหลานเธอในรัชกาลที่ ๓ คือเจ้าฟ้า
อภัยธิเบศร์ (หรือหม่อมเหม็น) ย้ายบุตรพี่ชื้อชื่อ “คุ้ม” เป็นท้าว
มังษี (ท้าววิเศษนอก) ทั้ง ๒ นี้คือบิดามารดาเจ้าจอมมารดาเอมน้อยที่
กล่าวแล้ว

เจ้าदारวักมี พระราชชายา สกฤตนะเชียงใหม่ มีพระราชธิดา
๓ พระองค์ คือ

ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าวิมลนาคนพดี” สันพระชนม์
แต่ยังทรงพระเยาว์

บุตรของเจ้าदारวักมีพระราชชายานั้น มาแต่วงศ์ผู้ครองเมือง
ภาคพายัพ ซึ่งสมญาว่าสกฤตนะเชียงใหม่ จกไม่กล่าวถึงครั้งตกต่ำบรรพ
จักคิดเอาแต่เพียงชั้นพระยาภาวดีผู้ครองนครลำปาง ได้ไปเป็นเจ้า
ผู้ครองนครเชียงใหม่ มีบุตรผู้ ๓ ได้เป็นเจ้าครองนครเชียงใหม่สืบมา

ภายหลังได้มีฐานันดรศักดิ์เป็นพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ มีรัชทายาท ชื่อ
 “เจ้าทิพเกษร” เป็นภรรยาของอินทนนท์ ซึ่งได้เป็นเจ้าบุรีรัตน และ
 เจ้าอุปราช ตำแหน่งในนครเชียงใหม่ตามลำดับ ต่อมาได้เป็นเจ้าผู้ครอง
 นครเชียงใหม่ ภายหลังได้เป็นพระเจ้าอินทวิชยานนท์ พระเจ้านคร
 เชียงใหม่รุ่นที่ ๕ คือ ธนกรของเจ้าดารารัศมีพระราชชายา อันเจ้าทิพเกษร
 รัชดาพระเจ้ากาวิโลรสเป็นสนั่น และเจ้าดารารัศมีพระราชชายาสนั่น เติม
 เมื่ออยู่กับชนกสนั่นมีศักดิ์สมญาว่า “เจ้าดารารัศมี” เมื่อเป็นพระ
 ดันมเอกในรัชกาลที่ ๕ แต่ก่อนสมญาว่าเจ้าจอมมารดาดารารัศมี ต่อมา
 ได้เลื่อนศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อประทับอยู่ ณ กรุงเทพฯ
 มีตำแหน่งในพระบรมมหาราชวังและที่พระราชวังดุสิต บัดนั้นไปอยู่ ณ
 นครเชียงใหม่ พระราชชายาเจ้าดารารัศมีนั้น นับว่าเป็น ๘. ชั้น ๗ และ
 พระธิดาเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชธิดา ร. ชั้น ๗

เจ้าจอมมารดาแพ ราชินีในรัชกาลที่ ๒ มีพระราชธิดา
 ๓ พระองค์ คือ

ที่ ๑ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าศรีวิไลยทัศ” เติม
 แรกประสูติในรัชกาลที่ ๕ มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นหม่อมเจ้า ยังไม่มี
 พระนามอยู่ในชั้นนัก พอลงรัชกาลที่ ๕ จึงเป็นพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้า
 ตามพระนามที่กล่าวแล้ว ภายหลังได้ทรงกรมเป็นกรมขุนสุพรรณภาควดี
 เมื่อรัชกาลที่ ๕ ประทับอยู่กับเจ้าจอมมารดาและตำแหน่งในพระบรมมหา
 ราชวัง ทั้งที่พระราชวังดุสิตด้วย และกรมขุนสุพรรณพระองค์นี้ ได้รับพระ

ซึ่งสัตว์ก็เกิดแปลกปลาดในชั้นพระเจ้าอุกเธอ คือเมื่อได้กัณฑ์ มังงาลถึง ๖ วันแห่รอบนอก และมีเขาไกรลาสเช่น ได้กัณฑ์เจ้าฟ้าเป็นพิเศษแต่ของค์เดียว เมื่อสิ้นพระชนม์พระศพก็ได้ประดิษฐานณะพระที่นั่งสุทโธลวรรยปราสาท และเมื่อเวลาจะพระราชทานเพลิง มังงานณะพระราชวังบางปะอิน พระศพทรงพระ โขษฐกของเล็ก ซึ่งหุ้มทองคำและตั้งแว่นฟ้าทองคำณะพระที่นั่งโศศวรรยทิพอาสน์ปราสาท พระราชทานเพลิงที่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสุวพักตร์วิไลยพรรณ” ประทับอยู่เช่นพระเชษฐภคินี แต่ที่พระราชวังดุสิตมีคำหนักต่างหาก เหตุว่าเจ้าคุณจอมมารคามีบ้านในบริเวณสวนดุสิตออกไปอยู่เสียในที่นั้น

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้ามณฑิราวรรณโรภาส” ประทับอยู่ณะคำหนักกับเจ้าคุณจอมมารดาในพระบรมมหาราชวัง สิ้นพระชนม์ก่อนมีพระราชวังดุสิต

พระราชธิดาในเจ้าคุณจอมมารดาแพทั้ง ๓ พระองค์นี้ เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชธิดา ร. ชั้น ๗

อนึ่งเมื่อได้กล่าวถึงบุรพชนของเจ้าคุณจอมมารดาดี ผู้เป็นเจ้าจอมมารดาในพระนางเจ้าสุโขทัยมาร์ศรีแล้ว ก็สมควรจักกล่าวบุรพชนของเจ้าคุณจอมมารดาแพไว้ด้วย เหตุว่าเป็นสกุลหนึ่งต่อกัน บุรพบุรุษของเจ้าคุณจอมมารดาแพ มาแต่สกุลชาวบางช้าง คำบอสมิพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งสมญาว่าเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ และสืบต่อมาในชั้นสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ เหมือนกันกับบุรพชนของเจ้าคุณจอมมารดาดี นั้น บิดาจักกล่าวแต่สายที่แยกกันใน อ. ชั้น ๓ คือสมเด็จพระเจ้าพระยา

บรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ) และสมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ (ทัต)
เป็นบุตรเจ้าคุณ พระโขนกานวต และเจ้าพระยาอัครมหาเสนา (บุญนาค)
ร่วมบิดามารดาเดียวกัน สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ) มี
ภรรยาสามคน ต่างมีบุตรและธิดามากหลาย ภรรยาผู้ ๑ เป็นเอกภรรยา
คือท่านผู้หญิงจันทร ชิดาเจ้าพระยาพลเทพ (ทองอิน) น้องกรมหมื่น
นรินทร พิทักษ์ (มู) พระภักดีกรมหลวงนรินทรเทวี (พระองค์เจ้ากุ)
ทั้ง ๒ นั้นเป็น อ. ชั้น ๓ มีบุตรและธิดาหลายคนในที่นี้จักกล่าวแต่ผู้เดียว
คือ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) เป็น อ. ชั้น ๔ มีเอก
ภรรยา คือท่านผู้หญิงกตัญ เป็นธิดาหลวงแก้วฮายดี ผู้เป็นญาติ เป็น อ.
ชั้น ๔ มีบุตรและธิดาจักกล่าวแต่ผู้เดียว คือ เจ้าพระยาสุรวงศ์ ไวยวัฒน์
(วอน) ท่านผู้นั้นมีภรรยาและบุตร ชิดามาก จักกล่าวแต่ผู้ ๑ คือท่านผู้
หญิงอิม บุรพชนมาแต่เชื้อจัน ทั้ง ๒ เป็น อ. ชั้น ๕ มีบุตรและธิดาหลาย
คน ผู้ ๑ คือ เจ้าคุณจอมมารดาแพที่กล่าวนี้

เมื่อรัชกาลที่ ๔ เจ้าคุณจอมมารดาแพมีศักดิ์เป็น “หม่อม” นาง
ห้ามสระโก๋หลวงในสมเด็จพระเจ้าสุทธยาเธอเจ้าฟ้า จักรขอรธิบายคำว่า “สระโก๋
หลวง” ไว้ในที่นี้ด้วย คือ ผู้ที่ได้อวยคำในสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
โปรดพระราชทานพระราชพิธีต่างๆ เช่น เงินตรา ๕๐๐ บาท และผ้า ๑๐ ตำรับ
เป็นต้น อย่างเดียวกับผู้ที่ถวายตัวสำหรับเป็นพระสนม เมื่อจักร
ราชทานแก่ผู้ใด ก็โปรดให้นางในที่นี้ศักดิ์ เช่น ท้าวนางเฒ่าแก่เป็นต้น
ดังตัวแก่กล้า เจ้าคุณจอมมารดาแพเป็นผู้ ๑ ในชั้นนี้ ครั้นถึงรัชกาล

ที่ ๕ มีศักดิ์เป็นเจ้าจอมมารดาตามพระราชประเพณี ภายหลังในรัชกาล
ที่ ๕ นั้นเอง โปรดเกล้าฯ ให้ มีศักดิ์เป็นเจ้าคุณชั้นก่อดำรงมาแล้ว
เจ้าคุณจอมมารดาแพ^๕ นั้น เดิมย่อมอยู่ณบ้านของบิดา เมื่อมีชันษา
เจริญขึ้น ได้เข้ามาอยู่ณตำหนักกรมหลวงสมรรัตนศิริเชษฐ ซึ่งใน
รัชกาลที่ ๔ ทรงพระนามว่า “พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าโสมวดี” ผู้
เป็นพระราชธิดาโปรดปรานของพระชนกนาถองค์ ๑ นั้น ครั้นเมื่อเป็น
นางห้ามสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ไปอยู่ณตำหนักสวนกุหลาบในพระบรม
มหาราชวัง เมื่อจักประสูติพระธิดาองค์แรก คือกรมขุนสุพรรณภาควดี
ไปประสูติและอยู่ณพระตำหนักองค์ ๑ ในหมู่เจ้านันทอุทยาน เมื่อรัชกาล
ที่ ๕ ซึ่งมีคตินอยู่ในบริเวณของราชสำนัก เมื่อถึงรัชกาลที่ ๕ อยู่ตำหนัก
แห่ง ๑ ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเดิมเป็นตำหนัก “เจ้าจอมมารดาตลับ
ตฤณบุณยรัตพันธุ์” อันสมญาว่า “ตำหนักคันธพูน” เมื่อมีพระราชวัง
ดุสิตมีตำหนักอยู่กับพระธิดาในพระราชวังนั้น ภายหลังไปอยู่ณบ้านที่ได้
พระราชทาน ตั้งอยู่ณถนนส้มมีอิเหนาในบริเวณสวนดุสิต จังหวัดพระนคร
จนถึงทุกวันนี้

เจ้าคุณจอมมารดาแพ^(๓) ถ้ามองทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เป็น ร.
ชั้น ๖ ทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ เป็น ๕. ชั้น ๘

เจ้าจอมมารดาอ่วม (ธิดาพระยาพิพัฒน์ฯ สมกับหม่อมราชวงศ์เจ็ดอ้ม)
ตฤณพิศลยบุตร์ บุรพชนมาแต่จัน มีพระราชโอรส ๑ องค์ คือ

(๑) ค่อมฯ ทรงสถาปนาเป็นเจ้าคุณพระประยูรวงศ

๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้ากิตติยากรวรลักษณ” เดิมทรงกรม
เป็นกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ แล้วเป็นกรมหลวง พระนามอย่างเดียวกัน^(๑)
เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชา ณ ทวีปยุโรป ประทับอยู่ ณ ประเทศ
อังกฤษ เสด็จการทรงศึกษาแล้วเสด็จเข้ามาประทับอยู่ ณ วังไถ่บัดนี้ ณ
จังหวัดพระนคร เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชโอรส ร. ชั้น ๘

เจ้าจอมมารดาทิพย์มณฑิลา พระยาอภัยภักดีกรมการ (ติศ) ด้กุต
โรจนดิศ มีพระราชโอรสและธิดา ๓ พระองค์ คือ

ที่ ๑. ๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจิระประวดีวรเดช” เดิม
ทรงกรมเป็นกรมหมื่นนครไชยศรีสุริยเดช แล้วเป็นกรมหลวงพระนามอย่าง
เดียวกัน เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชา ณ ทวีปยุโรป แต่ก่อนประทับ
อยู่ ณ ประเทศอังกฤษ แล้วไปประทับอยู่ ณ ประเทศเดนมาร์ก เสด็จ
การทรงศึกษาแล้วเสด็จกลับเข้ามาประทับอยู่ ณ วังคลองมอญ ณ
ถนนเกษม จังหวัดพระนคร

ที่ ๒. ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าประเวศวรสมัย” ประทับ
อยู่กับเจ้าจอมมารดาในพระบรมมหาราชวัง แล้วมาอยู่ ณ พระเชษฐภคินี
กับเจ้าจอมมารดาถึงทุกวันนี้

ที่ ๓. ๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมสถาน” ทรง
กรมเป็นกรมหมื่นสังฆวิกรมเกรียงไกร^(๒) เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษา

(๑) ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ

(๒) ต่อมาเลื่อนเป็นกรมขุนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓

วิชาณะทอปปูโรป ประทับอยู่ณประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษา
เสด็จกลับเข้ามาประทับอยู่ณวังถนนกรุงเกษม จังหวัดพระนคร

ทั้ง ๓ พระองค์ นาม ว. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชโอรสและธิดา
ว. ชั้น ๘

เจ้าจอมมารดาโหมศ ราชนิกุลรัชกาลที่ ๒ (ธิดาเจ้าพระยาสุรวงศ์
ไวยวัฒน์ (วอน บุนนาค) และเป็นน้องเจ้าคุณจอมมารดาแพแล้ว เติบโตอยู่ณบ้านของบิดา
เมื่อเป็นพระธิดาในรัชกาลที่ ๕ ก็อยู่ณตำหนักของพี่นาง เมื่อมีพระราชวัง
ดุสิตมีตำหนักอยู่ต่างหาก ภายหลังออกมาอยู่วังกรมหมื่นชุมพรฉันทนา
กษัตริย์บริเวณสวนดุสิต จังหวัดพระนคร มีพระราชโอรสและธิดา ๓
พระองค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์” ทรง
กรมเป็นกรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชา
ทอปปูโรป ประทับอยู่ณประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษา เสด็จกลับ
เข้ามาประทับอยู่ณวังถนนคอเลอเรียสวนดุสิต จังหวัดพระนคร (*)

ที่ ๒ ข. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าอรองค์วรคยุพา” ขึ้น
พระชนม์แต่ยังทรงพระเยาว์

ที่ ๓ ข. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสุริยประยุพพันธุ์” ทรง
กรมเป็นกรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชา

(*) เลื่อนเป็นกรมหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ขึ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

ทวีปยุโรป ประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษาเสด็จกลับ
เข้ามาประทับ ณ ณะวังถนนคอกเสียบบริเวณสวนดุสิต จังหวัดพระนคร^(๑)

ทั้ง ๓ พระองค์^๕ ทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เป็น อ. ชั้น ๗ และเป็น
ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

เจ้าจอมมารดาต ว. ชั้น ๘ (ธิดาพระนมปรีก) มีพระราชโอรส
๓ พระองค์ คือ

๑. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร” ทรงกรมเป็น
กรมหมื่นกำแพงเพชรอัครโยธิน^(๒) เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชานะ
ทวีปยุโรป ประทับอยู่ ณ ประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษาแล้วกลับ
เข้ามาประทับ ณ ณะวังถนนหลวง จังหวัดพระนคร เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นราชโอรส ร. ชั้น ๘

เจ้าจอมมารตามรกฎ (ธิดาเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง เพ็ญกุล)
มีพระราชโอรสและธิดา ๒ องค์ คือ

ที่ ๑. ณ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจุฑารัตนราชกุมารี”
ประทับอยู่กับเจ้าจอมมารดาในพระบรมมหาราชวัง

ที่ ๒. ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์” ทรงกรม
เป็นกรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษา ณ ทวีปยุโรป
ประทับ ณ ประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษาแล้วกลับเข้ามาประทับ
ณ ณะวังคำมดท่าเตียน จังหวัดพระนคร

(๑) สันพระชนม์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

(๒) ต่อมาเลื่อนเป็นกรมขุนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ เลื่อนเป็นกรมหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

ทั้ง ๒ พระองค์นี้เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระราชโอรสและธิดา
ร. ชั้น ๘

(๒) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์ ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรสสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี) มีนางท้าวหลายคน ถ้วนนับเป็น ๘ ชั้น ๘ เว้นไว้แต่หม่อมราชวงศ์สว่างที่เป็น ร. ชั้น ๘ เหมือนกันต่างมีพระราชโอรสและธิดาหลายองค์ จักกล่าวแต่ที่เป็นพิเศษและเกี่ยวข้องในราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ คือ

หม่อมราชวงศ์สว่าง ร. ชั้น ๘ (ธิดาพระองค์เจ้ามณฑลดิศ) มีพระราชโอรสและธิดา (จักกล่าวแต่) ๓ องค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าสรุวงศ์วรวัตร” แรกประสูติเป็นหม่อมเจ้า ต่อมาเมื่อพระอิสริยยศก็ขึ้นเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าตามประกาศยกขึ้นเป็นพิเศษ ภายหลังทรงกรมเป็นกรมหมื่นอนุพงษ์จักรพรรดิ เติมประทับอยู่ ณ พระบิณฑา เมื่อพระชนกสิ้นพระชนม์แล้ว เสด็จมาประทับอยู่ ณ หาดหลวงจังหวัดพระนคร และมีที่ประทับอยู่ ณ พระราชวังเกาะบางปะอิน จังหวัดกรุงเก่า เพราะไปรับราชการอยู่ในมณฑลนั้น

ที่ ๒ ข. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าองค์การุณทิศ” เติมเป็นหม่อมเจ้า และได้เป็นพระองค์เจ้าขึ้นตามประกาศ เช่นพระเชษฐภคินี^(๑) สถานที่ประทับเหมือนกัน เว้นไว้แต่ไม่เกี่ยวกับที่พระราชวังเกาะบางปะอิน

(๑) ต่อมาเป็นกรมหมื่นอนุจักรวรรดิ

ที่ ๓ ญ. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าประภาวดีคนถม” เดิม
 เป็นหม่อมเจ้า และได้เป็นพระองค์เจ้าเช่นพระเชษฐภคินีทั้ง ๒ นั้น เดิม
 ประทับอยู่วังพระบิดาเหมือนกัน เมื่อทรงเจริญวัยขึ้นแล้วเสด็จเข้ามา
 ประทับอยู่กับพระอัครชายาเธอรัชกาลที่ ๕ และต่อมาประทับอยู่กับพระ
 ภักดีดาณเฑียรณหลวง จังหวัดพระนคร

บรรดาพระโอรสและธิดาในหม่อมราชวงศ์สว่างนั้น เป็น ร. ชั้น ๘
 เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

หนึ่งในหม่อมราชวงศ์สว่างนั้น บุรุษน้อยมปรากฏแล้ว จักชกถ้าว
 ในต้นแต่สวนครัว คือตั้งแต่มันมาอยู่ยังเยาว์ ได้เข้ามาอยู่ในพระตำหนัก
 ส้มเต๋จกกรมพระยาสุรสีห์ ต่อมาเมื่อจักไปอยู่กับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
 จักรพรรดิพงษ์ ซึ่งกาลนั้นเสด็จประทับอยู่ ณ พระราชวังเดิม จังหวัด
 ชนบุรีได้ ได้ถวายตัวในรัชกาลที่ ๕ ไปรบพระวราทานแต่สมเด็จพระอนุชา
 ธิเบต เป็นสวามีให้หลวงตามประเพณีเช่นที่กล่าวมาแล้ว ถึงว่ามีศักดิ์เป็น
 หม่อม ก็ได้รับความยกย่องว่าเป็นชายาของสมเด็จพระอนุชาธิเบต เป็น
 โหรในหมู่นางห้ามทั้งปวง พระโอรสและธิดาในหม่อมราชวงศ์สว่างนี้
 จึงได้เป็นพระองค์เจ้า และหลานเป็นหม่อมเจ้า ถัดมาพระโอรสและธิดา
 ในนางห้ามอื่น ๆ อันมีศักดิ์เป็นแต่หม่อมเจ้า เช่นหม่อมทองอยู่ชญา
 ในกรมพระราชวังหลัง ครั้นรัชกาลที่ ๑ ซึ่งเป็นหม่อมมารดาพระองค์เจ้า
 ในกรมพระราชวังหลัง คือที่เรียกว่า “เจ้าสามกรม” นั้น เดิมหม่อม
 ราชวงศ์สว่างก็อยู่ ณ พระราชวังเดิม กับสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์
 ภายหลังมาอยู่ ณ วังของพระโอรสหลานหลานหลวงถึงทุกวันนี้

หม่อมทับทิม ต. ชั้น ๗ เป็นญาติพระยาพิไชยสงคราม (อัมมานนท์) มีพระโอรสและธิดา ๒ องค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าพัชรพิณวงศ์” เดิมเป็นหม่อมเจ้า แต่เหตุที่เป็นหม่อมเจ้าชายใหญ่ในสมเด็จพระอนุชาธิราช จึงได้รับอิสริยยศศักดิ์ เป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า ต้นพระชนม์แต่ยังอยู่ในปฐมวัย

ที่ ๒ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าทรงศักดิ์คุณ” ไม่ได้เป็นพระองค์เจ้า และสิ้นชีพิตักษัยแต่ยังเยาว์วัยเหมือนกัน

ทั้ง ๒ องค์ ในหม่อมทับทิมนี้ เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดาของ ร. ชั้น ๗

หม่อมผาด ร. ชั้น ๗ (ธิดาพระนมส้มฤทธิ) บุรพชนได้กล่าวไว้แล้ว มีพระโอรส ๑ องค์ คือ

ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าทศศิริวงศ์” เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชา ณ ประเทศยุโรป ประทับอยู่ ณ ประเทศเยอรมนี เมื่อกลับเข้ามาแล้วมีสถานที่อยู่ ณ ถนนหลานหลวง จังหวัดพระนคร เหมือนพระภคินีทั้งปวง แต่หากว่าได้เป็นผู้บัญชาการทหารบก มณฑลนครราชสีมา จึงมีสถานที่อยู่ ณ โรงทหารในมณฑลนั้นด้วย หม่อมเจ้าทศศิริวงศ์^(๑) เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรส ร. ชั้น ๗ แต่ทางเชื้อสาย เป็น อ. ชั้น ๖ ด้วย

(๑) ทรงสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

(๓) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรสสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี) มีนางห้ามหลายคนด้วย เป็น ๘, ชั้น ๘ ต่างมีพระโอรสและธิดาหลายองค์ จักกล่าวแต่ที่เป็นพิเศษ คือ

หม่อมแม่้น ราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ (ธิดาเจ้าพระยาสุรวงศ์ วิญญ์ฉันทอน บุณนาถ) และเป็นน้องเจ้าคุณจอมมารดาแพ้วอมมารดา) มีพระโอรสและธิดา ๓ องค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้านิพนธ์ภูมิกุล” แรกประสูติเป็นหม่อมเจ้า ในวันเดียวกันนั้นได้ มีอิสสระยศกิดเป็นพระองค์เจ้าโดยพระราชหัตถเลขาในรัชกาลที่ ๕ ภายหลังเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอตามประกาศ^(๑) เติมประทับอยู่ณระวิบูลยภิรมย์ เมื่อเสด็จออกไปทรงศึกษาวิชานานที่ยุโรป ประทับอยู่ณประเทศอังกฤษ เสด็จการทรงศึกษาแล้วกลับเข้ามาประทับณระวิบูลยภิรมย์ตามเดิม และต่อมาเมื่อไปรับราชการทหาร มีที่ประทับด้วยณโรงทหารบกม้าที่ ๑ รักษาพระองค์ ตำบลบางซื่อ จังหวัดพระนคร

ที่ ๒ ช. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าศิริวงศ์วัฒนเดช” แรกประสูติเป็นหม่อมเจ้า ต่อมาได้เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าตามประกาศยกขึ้นเป็นพิเศษ เติมประทับอยู่ณระวิบูลยภิรมย์เช่นพระเชษฐภคินี ครั้นมีพระชนมพรรษาบ่อยเจริญขึ้น พระบิดาโปรดให้ไปประทับอยู่ณโรงเรียนนายร้อยทหารบก ริมพระราชวังสระปทุมมา ต่อมา

(๑) ต่อมาทรงสถาปนาเป็นกรมมื่นภูมิกุลพิริยเดชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

แต่ก็ออกไปทรงศึกษาวิชานานทั่วยุโรป ประทับอยู่ณประเทศเยอรมนี จนถึงกาลขึ้นพระชนม์ ไปในประเทศนั้น

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าเฉลิมเขตมณฑล” แรกประสูติเป็นหม่อมเจ้า และได้เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าตามประกาศพิเศษ เหมือนกับและพร้อมด้วยพระเชษฐภคินีคณิกา คือ พระองค์เจ้าศิริวงศ์วัฒนเดชนั้น เติมประทับอยู่ณวังบูรพาภิรมย์เช่นเดียวกัน ต่อมาเสด็จไปประทับอยู่กับพระภคินี คือสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนธนาประเสริฐ วาเมศวรทุกสถาน คือที่วังหน้ากรุงเทพฯ และจังหวัดสงขลาตามที่กล่าวแล้ว

พระโอรสและธิดาทั้ง ๓ องค์ ในหม่อมแม่นั้น เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘ ถ้าจะนับทางชนนีในราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เป็น อ. ชั้น ๘

อนึ่งหม่อมแม่นั้น บุรพชนได้กล่าวมาแล้วในตอนที่เจ้าคุณจอมมารดาแพ และเมื่อได้กล่าวเรื่องส่วนตัวของหม่อมราชวงศ์สว่าง ผู้เป็นชายาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์นั้นแล้ว สมควรจะกล่าวในส่วนหม่อมแม่นี้ซึ่งเป็นพิเศษเช่นกัน เติมเมื่อหม่อมแม่นั้นยังเยาว์ก็อยู่ณบ้านของบิดา เช่นกันกับพี่น้องทั้ง ๒ นั้น ครั้นค่อยเจริญวัยได้เข้าไปอยู่กับกรมขุนสุพรรณภาควดี ที่ตำหนักเจ้าคุณจอมมารดาแพผู้เป็นพี่ สมัยนั้นมีโอกาสได้รับพระมหากรุณาธิคุณในรัชกาลที่ ๕ เป็นอันมาก ต่อมาต้องกลับออกไปอยู่บ้านบิดาคามเดิม แล้วกลับเข้ามาอยู่ในสำนักเจ้าคุณจอมมารดาแพอีกเล่า จึงโปรดเกล้าให้ถวายตัวแล้ว ให้เจ้าคุณจอมมารดาแพผู้พี่แต่เมื่อยังเป็นเจ้าจอมมารดาพระสนมเอก กับท้าว

นางเจ้าแก้วพาออกไปพระราชทานแก่สมเด็จพระอนุชาธิปัตย์ ซึ่งในกาลนั้น
ยังประทับอยู่ ณ พระราชวังสุโขทัยเป็นสระโกกัฏฐคามประเพณีที่ใดกล่าว
มาแล้ว และเป็นชายอย่างเต็มตามที่ตามลักษณะ เช่น หม่อมสว่าง หรือ
หม่อมทองอยู่ในกรมพระราชวังหลังในรัชกาลที่ ๑ คือ บรรดาพระโอรส
และธิดาในหม่อมแม่นได้เป็นพระองค์เจ้าทุกพระองค์ และขึ้นหลานเป็น
หม่อมเจ้า ผิดกันว่านางห้ามอื่น ๆ ต่อมาย้ายสถานมาอยู่ ณ วังบูรพาภิรมย์
ภายหลังถึงอนิจกรรมในเรือนหนึ่งของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์
ซึ่งจอดอยู่ ณ ท่าหน้าวังบูรพาภิรมย์ สมัยเมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
ฝ่ายเหนือพอกลับมาถึง

หม่อมแม่นั้นนับตามทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เป็น ร. ชั้น ๖ แต่
ในทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๑ เป็น ธ. ชั้น ๗

หม่อมเลี่ยม ธ. ชั้น ๗ เป็นธิดาหลวงศุภมาศ (สอาด) จังหวัด
เพชรบุรี บุพชนเป็นชาวเพชรบุรีตลอดมา มีพระธิดา ๑ องค์ คือ

ญ. นามว่า “หม่อมเจ้าทิพสัมพันธ” เป็นพระธิดาองค์แรก เดิม
อยู่ ณ วังบูรพาภิรมย์ ภายหลังไปอยู่ ณ พระภักดี คือ กรมหมื่นชุมพร
เขตอุดมศักดิ์ตลอดมาจนถึงสิ้นรัชสมัย

หม่อมเล็ก ธ. ชั้น ๗ เป็นธิดานายคำมกตเล็กข้าหลวงเดิมในรัชกาล
ที่ ๕ และเป็นหลานพระนมกัลยาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์
วงศ์ บุพชนทางชนกมาแต่พระมหาโยชานิก (สาย) มีบุตรชื่อ “สุโข”
เป็นนายจ่านายแวกรมวดี คือ สมเด็จพระนมกัลยานั้น ส่วนพระนมกัลยา

บุรพชนสืบสายมาแต่พระยาธรรมปโรหิต (แก้ว) เป็นจิตาพระยามหา
 นิเวศนานุรักษ์ (ยัง) ผู้ที่ได้สร้างวัดพญาวัน ในคลองประทุมวัน ใกล้
 วัดบรมนิวาส จัหวัดพระนคร และพระนมกตัญญูเป็นมารดานายคำ
 บิดาหม่อมเล็ก ซึ่งมีนามสกุลว่า “ยังไชยบุท” มีพระโอรสและธิดา (มาก
 จักกล่าวแต่) ๔ องค์^(๑) คือ

ที่ ๑. พญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าว่าไพประกา”

ที่ ๒. พ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าอาภัสสรวงศ์”

ที่ ๓. พ. ยังไม่มีพระนาม สมญาว่า “น้อย” (พระองค์เจ้าพิรุณศักดิ์
 ภาณุเดช)

ที่ ๔. พ. ยังไม่มีพระนาม สมญาว่า “นิค” (พระองค์เจ้านครเศรษฐ
 สิริยลักษณ์)

บรรดาพระโอรสและธิดาในหม่อมเล็กนั้นอยู่ณะวังบุรพาภิรมย์ เปน
 ร. ชั้น ๑ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๑

(๕) สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ร. ชั้น ๑ (พระ
 โอรสพระองค์เจ้าพรหมราช) มีนางห้ามหลายคนต่างมีพระโอรสและธิดา
 (จักกล่าวแต่) ๓ คน คือ

พญ. หม่อมราชวงศ์ปดิม ร. ชั้น ๑ (จิตาพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์)
 เปนนางห้ามสระบัวหลวงตามประเพณีตามที่กล่าวแล้ว นับว่าเป็นชายา
 แต่ไม่ได้มีลักษณะอย่างเช่นชายาของสมเด็จพระอนุชาธิบดีทั้ง ๒ หรือชายา

(๑) ในรัชกาลปัจจุบันนี้ ทรงออกศักดิ์เป็น พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าทั้ง ๔
 พระองค์

ของกรมพระราชวังหลังในรัชกาลที่ ๑ ดังกล่าวแล้ว และบุตรของ
หม่อมราชวงศ์ปลื้มเกล้าได้กล่าวแล้วเหมือนกัน บัดนี้จักกล่าวแต่ว่ามี
พระธิดา ๑ องค์ คือ

ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าปลื้มจิตร”

ญ. หม่อมราชวงศ์ โต. ร. ชั้น (ธิดาหม่อมเจ้าชายแดง ใน
พระองค์เจ้าจงอร) ทางบุรพบุรุษกล่าวแล้ว ทางบุรพสตรี (ไม่ทราบ)
มีพระธิดา ๔ องค์ คือ

ที่ ๑ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าประโดมจิตร”

ที่ ๒ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าดวงจิตร”

ที่ ๓ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้ายาใจ”

ที่ ๔ ช. (ยังไม่มีนาม) สมญาว่า “จั่ว” (เพดารถ)

หม่อมมาลัย ธ. ชั้น ๘ (สกุลโตไม่ทราบ) มีพระโอรส ๑ องค์ คือ

ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าเจริญใจ” เป็นพระโอรสองค์แรก บัดนี้

เสด็จออกไปทรงศึกษาวิชาณะประเทศยุโรป ประทับอยู่ณะประเทศอังกฤษ

บรรดาพระโอรสและพระธิดา ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรา

นุกัตติวงศ์ เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

(๕) กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ อ. ชั้น ๕ มีนางห้ามต่างมี

พระโอรสและธิดามากหลาย จักกล่าวแต่ที่เป็นพิเศษและเกี่ยวข้อง คือ

หม่อมใหญ่ สุจริตกุล อ. ชั้น ๕ และเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๖

เป็นวิดาเจ้าพระยาภิรมย์ภักดี (หงส์) ที่ย้ายมาสนั้นของพระไอยิกา

เบียม^๕ (๓) นับว่าเป็นชาย มีพระโอรสและธิดา (มาก จักกล่าวแต่)
๒ องค์ คือ

ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าสุทธาธิโนทัย” เป็นพระโอรสองค์แรก
ในชายา

ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าอัม্বরธมาน” เป็นพระธิดาองค์แรก
ในชายา

ทั้ง ๒ องค์นี้ เป็น อ. ชั้น ๖ แต่หม่อมเจ้าอัม্বরธมาน เป็น ต.
ชั้น ๘ ด้วย เพราะพระภักดีเป็น ว. ชั้น ๘

หม่อมดมัย สกฤต ชูโต อ. ชั้น ๖ ทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เป็น
ธิดาหลวงพิทักษ์อาภรณ์ (สมบุญ) อ. ชั้น ๕ มีพระโอรสและธิดา (มาก
จักกล่าวแต่) ๓ องค์ คือ

ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าไตรทศประพันธ์” เดิมประทับอยู่วัง
พระชนกเป็นธรรมเนียม ต่อมาประทับอยู่บ้านนางห้าม ในคลองบางกอกใหญ่
จังหวัดธนบุรีได้ บัดนี้ไปประทับอยู่ณเสนาบดีทูลกระหม่อมดิน ประเทศ
เยอรมันนี้ เพราะเป็นราชทูตประจำประเทศนั้น หม่อมเจ้าไตรทศ^{๕(๒)}
เป็น อ. ชั้น ๖ หรือ อ. ชั้น ๘ ทางราชินิกุลรัชกาลที่ ๒

อนึ่ง เมื่อได้กล่าวถึงสกฤต ชูโต ขึ้นในที่นี้ สมควรจะอธิบายไว้
เสียด้วยเพื่อเป็นตัวอย่างเช่นรายอื่น ๆ บุรพบุรุษของหม่อมดมัยมาแต่
สกฤตชาวบางช้าง อันเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ เช่นกล่าวแล้ว ดับต่อมาถึง

(๑) ทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระปิตุจฉา

(๒) ต่อมาทรงสถาปนาเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕

เจ้าคุณพระโทยกา ชูโต ผู้เป็นพี่ยาร่วมพระชนนี กับสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๑ มีธิดาผู้ ๓ ชื่อ “มิ่ง” เป็นภรรยาพระยา
 สมศักดิ์มาด (เถื่อ) ทั้ง ๒ นับเป็น อ. ชั้น ๓ มีบุตรและธิดาหลายคน
 (จกกด่าวแต่) บุตรคน ๑ คือ เจ้าพระยาพลเทพ (เอี่ยม) เป็น อ. ชั้น ๔
 มีบุตรและธิดามาก (จกกด่าวแต่) บุตรคน ๑ คือ หลวงพิทักษ์ธารณ
 (สมบุญ) อ. ชั้น ๕ ซึ่งเป็นบิดาของหม่อมละม้าย เดิมหม่อมละม้าย
 อยู่กับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี แล้วพระราชทานให้เป็นนางห้าม
 กรมพระเทวะวงศ์วโรปการ หม่อมละม้ายจึงนับว่าเป็น อ. ชั้น ๖ และ
 เป็น อ. ชั้น ๕ ในทางเป็นนางห้ามกรมพระเทวะวงศ์

หม่อมอมบ อ. ชั้น ๕ บุตรีนายดำฮาง อนาคตยกุล มีพระโอรส (จก
 กด่าวแต่) ๑ องค์ คือ

ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าตรีทิเพศพงศ์” เป็น อ. ชั้น ๖ เพราะ
 มีนางห้ามเกี่ยวข้องทางสายเขยพัสดุ

หม่อมขุน อ. ชั้น ๕ (สกุลโตไม่ทราบ) มีพระโอรส (จกกด่าว
 แต่) ๑ องค์ คือ

ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้ามรุพรพันธุ์” เป็น อ. ชั้น ๖ และเป็น
 ข. ชั้น ๘ ด้วย เพราะเป็นพระภักดีดา ร. ชั้น ๘

บรรดาพระโอรสและธิดา ในกรมพระเทวะวงศ์ ๖ เป็น อ. ชั้น ๖
 เว้นแต่บางองค์ ที่เป็นพิเศษเป็นอย่างอื่น ๆ ตามเช่นที่กล่าวมาแล้ว

(๖) กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา อ. ชั้น ๕ ม้านางห้าม (ที่ปรากฏคนเดียว) คือ หม่อมเอน (สกุลโตไม่ทราบ) เปน อ. ชั้น ๕ เหมือนกัน มีพระโอรสและธิดา (มาก จักกล่าวแต่) ๓ องค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าขานันท์” เปนพระโอรสองค์แรก
สมเด็จพระวงศ์^(๑)

ที่ ๒ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าประวาศสวัสดิ์” (ประสูติ
ณประเทศอังกฤษ)

ที่ ๓ ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าสมมตมาลย์”

บรรดาพระโอรสและธิดาในกรมขุนพิทยลาภเปน อ. ชั้น ๖ เว้นแต่
ทั้ง ๒ องค์ข้างท้ายเปน อ. ชั้น ๗ เพราะเปนชายาของ ร. ชั้น ๗

(๗) กรมพระดำรงราชานุภาพ อ. ชั้น ๕ ม้านางห้ามมาก เปน
อ. ชั้น ๕ ต่างมีพระโอรสและธิดามากหลาย (จักกล่าวแต่)

หม่อมเจื้อย (สกุลโตไม่ทราบ) นับว่าเป็นชายา มีพระโอรส
และธิดาหลายองค์ (จักกล่าวแต่) องค์ ๑ คือ

ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าจุลดิศ” เปนพระโอรสองค์แรกสืบ
พระวงศ์

หม่อมมวม (สกุลโตไม่ทราบ) มีพระธิดาจักกล่าวแต่องค์เดียว คือ

ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าพร้อมเพราพรณ”

บรรดาพระโอรสและธิดาในกรมพระดำรง ๖ เปน อ. ชั้น ๖ เว้นไว้
แต่หม่อมเจ้าพร้อม เปน อ. ชั้น ๗ ด้วย เพราะเปนชายาของ ร. ชั้น ๗

(๑) ต่อมาทรงสถาปนาเปนพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า พ.ศ. ๒๔๖๕

(๘) กรมพระนเรศวรวรฤทธิ อ. ชั้น ๕ มีนางห้ามหลายคน
เป็น อ. ชั้น ๕ ต่างมีพระโอรสและธิดามาก (จกกด่าแต่)

หม่อมสุภาพ (สกุใดไม่ทราบ) บุพชนเป็นรามัญ นับว่าเป็น
ชายา มีพระโอรสและธิดาหลายองค์ (จกกด่าแต่) องค์ ๑ คือ

ช. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าจุฑาธุศคึกคิกฤดากร” เป็นพระโอรส
องค์แรกสืบพระวงศ์ เดิมเป็นหม่อมเจ้า ได้เป็นพระองค์เจ้าในรัชกาล
ที่ ๖ นี้ ประทับอยู่วังไกล่ปากคลองตลาด จังหวัดพระนคร บัดนี้ประทับ
อยู่ณระแวงนอกทุ่งครุฑบุรีร์ เพราะเป็นราชทูตอยู่ในประเทศฝรั่งเศส

หม่อมแถม (สกุใดไม่ทราบ) เป็นรามัญ มีพระโอรสและธิดา
หลายองค์ (จกกด่าแต่) องค์ ๑ คือ

ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าวรรณวิทย์”

บรรดาพระโอรสและธิดา ในกรมพระนเรศวร เป็น อ. ชั้น ๖ เว้นแต่
หม่อมเจ้าวรรณวิทย์ เป็น อ. ชั้น ๘ ด้วย เพราะเป็นชายาของ ร. ชั้น ๘

(๙) กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย อ. ชั้น ๕ มีนางห้ามหลายคน
เป็น อ. ชั้น ๕ ต่างมีพระโอรสและธิดามาก (จกกด่าแต่)

หม่อมเจ้าสุภาวศพัทธ์ พระธิดากรมหมื่นจรัสพร ราชตระกูลฝ่าย
พระราชวังบวร รัชกาลที่ ๔ นับว่าเป็นชายา มีพระโอรสและธิดาหลายองค์
(จกกด่าแต่) องค์ ๑ คือ

ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าจันทระจุฑา”

อนึ่ง เมื่อได้ก่อกำหนดราชตระกูลฝ่ายพระราชวังบวรรัชกาลที่ ๔
ขึ้นตั้งขึ้นแล้ว สมควรจักบรรยายไว้ให้ทราบเช่นสกุใดอื่นด้วย บุพชนของ

หม่อมเจ้าสุธาสินี กัณทีกุล ทางชนก คือ กรมหมื่นจรัสพรนั้น เป็นพระบรม
 ราชนัดเจ้าสุธาสินี ต้นเดิมได้ก่อกำเนิด แยกสายกันในตอน อ. ชั้น ๔ คือ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงพระนามว่า “เจ้าฟ้าจุฬา
 มณีนี” ก่อนได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษกทรงกรมเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุน
 อิศเรศวรรังสรรค์ เป็นสมเด็จพระบรมราชาโสดยราชวิเศษ ในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มี
 พระด่นมเป็นอันมาก ผู้ ๓ เป็นเจ้าจอมมารดาของกรมหมื่นจรัสพร บวร
 ราชของหม่อมเจ้าสุธาสินี กัณทีกุลทางชนนี คือ หม่อมเจ้าเลือนเป็นพระธิดา
 กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ ในรัชกาลที่ ๒ เป็นชายาของกรมหมื่นจรัสพร
 ทั้ง ๒ องค์เป็น อ. ชั้น ๕ มีธิดา คือ หม่อมเจ้าสุธาสินี กัณทีกุล เป็น อ.
 ชั้น ๖ ผู้เป็นชายาในกรมหมื่นมหิศร อ. ชั้น ๕

หม่อมกมล (สกุลใดไม่ทราบ) มีพระโอรสและธิดา (หลายองค์
 จักกล่าวแต่) ๒ องค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าถาวรมงคลวงศ์” เป็นพระโอรส
 องค์แรก ทรงศึกษาวิชาแพทยะประเทศอังกฤษ

ที่ ๒ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าประสงค์สม” ได้เข้าไปอยู่กับ
 พระนางเจ้า พระราชเทวีในรัชกาลที่ ๕

บรรดาพระโอรสและธิดากรมหมื่นมหิศร ๑ เป็น อ. ชั้น ๖ เว้นแต่
 หม่อมเจ้าประสงค์สม เป็น อ. ชั้น ๘ ด้วย เพราะเป็นพระชายา ร.ชั้น ๘

บัดนี้ จักกล่าวถึง ร. ชั้น ๘ ในสายกรมหมื่นนาคยาพิทักษ์
 ต่อไป คือ

(๑) หม่อมมนเรนทรราชา (หม่อมราชวงศ์ มโนรส) ร. ชั้น ๗ (บุตรีกรมหมื่นนฤบาลมุนีมาศย์) เป็นบุตรีใหญ่สืบตระกูล มีภรรยา และบุตรีธิดา (ไม่ทราบชื่อ)

(๒) ณ. หม่อมราชวงศ์พวงผลา ร. ชั้น ๗ (ธิดากรมหมื่นนฤบาลมุนีมาศย์) เป็นชายาพระองค์เจ้าไชยรัตน์วโรภาส พระโอรส กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ มีโอรส ๓ องค์ คือ

๑. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าไชยโชติมุข”

บรรดาหลานกรมหมื่นนฤบาล ๑ เป็น ร. ชั้น ๗ เพราะเป็นบุตรีและธิดา ร. ชั้น ๗

อนึ่ง เมื่อได้กล่าวนามกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ขึ้นดังนี้แล้ว สมควรจักบรรยายให้ทราบได้ด้วยเหมือนกัน พระบุรพชนของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ทางพระชนกมาแต่พระบรมราชวงศ์จักรี สืบต่อมาถึงพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น อ. ชั้น ๔ ดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า ๑ มีพระธนมเอกคน ๓ คือ เจ้าจอมมารดาเฮม ธิดาเจ้าลือบุญมี บุรพชนเป็นจัน นามเป็น อ. ชั้น ๔ เหมือนกัน มีพระราชโอรส และธิดา ๓ องค์ (จักกล่าวแต่) องค์ ๓ คือ

กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญนั้น เดิมเป็นหม่อมเจ้าในสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าในรัชกาลที่ ๓ ปรากฏนามว่า “ยอร์ชอชิงตัน” ครั้นเมื่อพระชนกได้รับพระบวรราชาภิเษกในรัชกาลที่ ๔ แล้ว มีพระอิสริยยศศักดิ์เป็นพระองค์เจ้าในพระบวรราชวังตามพระราชประเพณี ทรง

พระนามว่า “พระองค์เจ้าช้อยยิ่งยศ บวรราชธวัชรัตนราชกุมาร”
 ต่อมาได้ทรงกรมเป็นกรมหมื่นบวรวิชัยชาญ ถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เป็นกรมพระ
 ราชวังบวรสถานมงคล เป็น อ. ชั้น ๕ มีสนมเป็นอันมาก คน ๓ คือ
 จอมมารดาปริก ซึ่งเป็นจอมมารดาของพระองค์เจ้าไชยวัณ อ. ชั้น ๖ และ
 เปน จ. ชั้น ๗ ด้วย เพราะเป็นภักดีตาของ ร. ชั้น ๗ ทั้ง ๒ มีโอรส ๓ องค์
 เปน ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นโอรสของ ร. ชั้น ๗ นั้น

(๑) หม่อมราชวงศ์เล็ก ร. ชั้น ๘ (บุตรพระองค์เจ้าประเสริฐ
 กิติ) ดยุก หิวงค์ มีภรรยา (ที่ทราบ) ๓ คน ชื่อหม่อมราชวงศ์
 แจ่มแจ้ง (บิดาพระองค์เจ้าจิตรภรณ์ ในกรมหมื่นมหิศวราชวิจิตร
 รัชกาลที่ ๔) ดยุก นพวงศ์ ทั้ง ๒ มีธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “หม่อมหลวงพัทพันธ์”

อนึ่ง บุรพชนของหม่อมราชวงศ์เล็ก ได้กล่าวมาแล้ว ลำดับนี้จัก
 ขอกล่าวบุรพชนของหม่อมราชวงศ์แจ่มแจ้งผู้เป็นภรรยา เหตุว่าเป็นสกุล
 ที่แปลกมายังไม่ได้กล่าวไว้ ทางพระบรมราชวงศ์จักรีไม่ต้องกล่าวซ้ำอีก
 จักกล่าวแต่ทางบุรพสตรีของกรมหมื่นมหิศวราชวิจิตรก่อน ต้นเดิมมาแต่พระ
 เจ้ากรุงธนบุรี ทรงนามว่า “สิน” มีสนมและพระโอรสธิดามาก (จัก
 กล่าวแต่คนเดียว) คือ พระอินทรธำไพ ซึ่งเดิมย่อมเป็นพระองค์เจ้าใน
 รัชกาลกรุงธนบุรี ภายหลังต้องอดตีสั่งขังกักตึงตามชนกเรียกว่า “คุณ”
 ครั้นถึงกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้มีบรรดาศักดิ์ตามนามที่กล่าวแล้ว
 เช่น พระพจันทรินทร์ ผู้พี่ พระอินทรธำไพ มีบุตรและธิดามากเหมือนกัน
 (จักกล่าวแต่) ธิดาคน ๑ ชื่อ “น้อย” เป็นพระสนมเอกในรัชกาลที่ ๔

คือ เจ้าจอมมารดาของกรมหมื่นมหิศวราชวิมลวิมล ผู้มีพระโอรสและธิดา
 มากหลาย พระโอรสองค์แรก คือ พระองค์เจ้าจิตรภักดิ์ บิดาของหม่อม
 ราชวงศ์แจ่มแจ่ม ธกฤต นพวงศ์ ดังกล่าวแล้ว ส่วนบุรพสตรีของหม่อม
 ราชวงศ์แจ่มแจ่ม มาแต่ธกฤตเทพหัสดิน คือ มารดาเป็นธิดาพระยาราชภักดี
 (ช้าง) เป็นพระบรมมาราชวงศ์จักรีอีกทาง ๓ เหตุฉะนั้นและการที่ธิดาหม่อม
 ราชวงศ์เล็กกับหม่อมราชวงศ์แจ่มแจ่ม มีนามว่า “พัวพันซ์” นั้นก็สม
 ชื่ออยู่ เพราะการที่พระบุษัน ร. อ. ข. ส. อะไร ๆ ให้แจ่มแจ่มก็เป็นอัน
 ขยับซ้อนกันนัก จักขอจัดเขาว่า “หม่อมหลวงพัวพันซ์” คนนี้เป็น ร.
 ชั้น ๘ เพราะเป็นธิดา ร. ชั้น ๘ ตามความมุ่งหมายที่ได้กล่าวถึงราชินิกุล
 รัชกาลที่ ๓ นี้

(๒) หลวงฤทธิชัยเวร (โนรี) ร. ชั้น ๘ (บุตรพระองค์เจ้า
 ประเสริฐศักดิ์) ธกฤต ศิริวงศ์ มีภรรยาชื่อหม่อมราชวงศ์นกแก้ว
 ราชตระกูลทางกรมพระราชวังหลัง เป็น ธ. ชั้น ๘ มีบุตรและธิดา (ที่ทราบ)
 ๓ คน คือ

๑. ชื่อ “หม่อมหลวงอุดม”

(๓) ญ. หม่อมราชวงศ์ปลื้ม ร. ชั้น ๘ (ธิดาพระองค์เจ้า
 ประเสริฐศักดิ์) เป็นชายาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ มี
 ธิดา ๓ องค์ ได้กล่าวมาแล้ว

(๔) ข. หม่อมราชวงศ์สมพูน ร. ชั้น ๘ (บุตรพระองค์เจ้า
 ประเสริฐศักดิ์) ธกฤต ศิริวงศ์ ไม่ทราบชื่อภรรยาและบุตรธิดา

บรรดาหลานพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ทั้งปวง เปน ร. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗

บัดนี้ ถึงลำดับที่จักกล่าวถึง ร. ชั้น ๘ ทางพระชนนึ่ง ต่อไปใน
สายท่านเดิมหรือรอด ร. ชั้น ๔ คือ

(๑) หลวงอินทรมนตรี (ศรีสิทธิ) ร. ชั้น ๗ (บุตรพระนม
ปริก) ก่อนออกอุปสมบทเป็นภิกขุ มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) มีบุตร
๓ คน คือ

ช. ชื่อ “ปาน”

(๒) เจ้าจอมมารดาเวด ร. ชั้น ๗ (ธิดาพระนมปริก) เปน
พระสนมรัชกาลที่ ๕ มีพระราชโอรส ๓ พระองค์ ได้กล่าวพระนามไว้แล้ว

(๓) ญ. แปลก ร. ชั้น ๗ (ธิดาพระนมปริก) เปนภรรยา
พระยาไชยนิทน์ (เชย) ร. ชั้น ๗ สกุล ไชยนิทน์ มีบุตรและธิดา
หลายคน (จักกล่าวแต่) ๓ คน คือ

ช. ชื่อ “เชื้อ” เปนหลวงจ่านางาเวศ ราชนาถ

ญ. หม่อมผาด ร. ชั้น ๗ (บุตรพระนมธัมฤทธิ์) เปนนางห้าม
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ มีพระโอรส ได้กล่าวพระนามมาแล้ว

(๑) ญ. เพะหรือเพิ่ม ร. ชั้น ๗ (ธิดาพระพี่เลี้ยง) เปน
ภรรยาพระยาศักดิ์ภาทิเชษฐฤทธิ์ (ตัน) บุตรพระยาภิไชยสงคราม (อ่ำ)
อัมรินทร์ พี่น้องต่างมารดา กัน มีบุตรและธิดาหลายคน (จักกล่าวแต่)
คน ๓ คือ

ช. ชื่อ “เฉลิม”

๒. ญ. ผิว ร.ชั้น ๘ (จิตาพระพี่เลี้ยงภู) เป็นภรรยาพระยา
ณรงค์ไชย (เถื่อ) บุตรพระอินทรเทพ (ทับ ทักษิณ) น้องชาย
ร่วมมารดา กับพระยาพิไชยสงคราม (อ่ำ อัมรินทร์) มีบุตรด้วยกัน
(จักกต่างแต่) คน ๓ คือ

๑. ชื่อ “วาศ” เป็นนายร้อยเอกทหารบก

บรรดาบุตรและจิตา ร.ชั้น ๘ ในสายท่านเดิมหรือรอด ทั้งปวงเป็น
ร.ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและจิตา ร.ชั้น ๘

บัดนี้ถึงลำดับสายเจ้าจอมมารดาทรัพย์ ร.ชั้น ๔ บรรดาพระโอรส
และจิตาหรือบุตรและจิตา ร.ชั้น ๘ อันเป็น ร.ชั้น ๘ ทางกรมหมื่นมาศยา
พิทักษ์ ได้กล่าวแล้ว จักกล่าวในสายอื่นๆ อันเป็นบุตรและจิตาของ
ท่านน้อง มีสายท่านน้อย ร.ชั้น ๔ เป็นต้น ซึ่งเป็น ร.ชั้น ๘ ต่อไป คือ

นายห่วน ร.ชั้น ๘ (บุตรจางวางเล็ก) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ)
มีจิตา ๒ คน คือ

ที่ ๑. ญ. ชื่อ “สมบุญ”

ที่ ๒. ญ. ชื่อ “เลื่อน”

นายกถิน ร.ชั้น ๘ (บุตรจางวางพ่วง) มีบุตรและจิตา ๒ คน

ที่ ๑. ช. ชื่อ “พูน”

ที่ ๒. ญ. ชื่อ “ผาด”

(๑) ญ. หม่อมหลวงผาด ร.ชั้น ๘ (จิตาพระนมบาง) เป็น
นางห้ามหม่อมเจ้ากำรบในกรมขุนวรจักรธรานุภาพ (พระองค์เจ้าปราโมทย์)
ในรัชกาลที่ ๒ เป็น ร.ชั้น ๘ มีจิตา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์ประนต”

(๒) ข. หม่อมหลวงเวก ร.ชั้น ๗ (บุตรพระนมบาง) มีภรรยาชื่อ “บัน” ดูกุดเขมร เปน อ.ชั้น ๗ มีบุตรและธิดา ๒ คน คือ
ที่ ๑ ข. ชื่อ “เบญจ”

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “วัน”

ญ. เปลี่ยน ร.ชั้น ๗ (ธิดาพระพิบูลย์ ช่อน) เปนภรรยา
นายสาย ข.ชั้น ๗ บุตรและธิดา (ไม่ทราบชื่อ)

นายร่ำและนายเอม ร.ชั้น ๗ (บุตรนายเชียม) มีภรรยา
และบุตรธิดา (ไม่ทราบชื่อ)

บรรดาบุตรและธิดา ร.ชั้น ๗ ในสายท่านน้อย ร.ชั้น ๔ มีภรรยา
แล้วบ้างยังบ้าง ชื่อบุตรและธิดาออกจากที่กล่าวแล้วยังไม่ทราบ แต่
ทั้งปวงคงเปน ร.ชั้น ๘ เพราะเปนบุตรและธิดา ร.ชั้น ๗

อนึ่ง สายพะงะยา ภรรยาพระยาเทพอรชุน (แสง) ผู้เป็นสามี
ของท่านน้อย ร.ชั้น ๔ ซึ่งเป็นสายเขมรนั้น ในชั้นที่ ๘ (ที่ทราบ) มีอยู่
บ้าง ถึงกระนั้นก็เป็น อ.ชั้น ๘ (จักกล่าวไว้ตามแต่ที่ได้ทราบ) คือ

(๑) ญ. ถนอม อ.ชั้น ๘ (ธิดา ญ. ศีตา) มีบุตร คือ
ข. ชื่อ “ประคิษฐ”

(๒) ญ. นิด อ.ชั้น ๘ (ธิดา ญ. ศีตา) มีบุตร คือ
ข. ชื่อ “สนิท”

(๓) พระอนุรักษโยธา (เสก) อ.ชั้น ๘ (บุตร ญ. ศีตา)
มีธิดา คือ

ญ. ชื่อ “สงวาศ”

บรรดามุขและธิดา อ. ชั้น ๗ ในสายเขยนี้ เป็น อ. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา อ. ชั้น ๗

ถ้าสืบถึงกาลที่จะต้องกล่าวถึงบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘ ในสายนายแรก
ร. ชั้น ๕ ทางพระกรรมสิทธิ์ กับท่านเสวณ ร. ชั้น ๕ ด้วยกัน อันเป็นมิดา
มารดาท่านศาต ร. ชั้น ๖ ภรรยาพระยาไชยสุรินทร (เจียม) ค่อยไป

หลวงฤทธิชัยเวร (พูด) ด้กุดเทพหัสดิน ร. ชั้น ๘ (บุตร
ท่านศาต) มีภรรยาชื่อ “เลื่อน” ด้กุด คฤหเดช มารดาเป็นด้กุด
สุรคุปต์ และเป็นราชินีกุดรัชกาลที่ ๕ ซึ่งนับว่าเป็น ด้. ชั้น ๘ มีบุตร
และธิดา ๔ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ผาด” เดิมเป็นหลวงภูวนาถนฤบาท แล้วเป็นพระ
ค้อยมาเป็นพระยาพิไชยชาญฤทธิ์^(๑)

ที่ ๒ ญ. ชื่อ “ละม้าย”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “จำรัส” เดิมเป็นหลวงอภิบาลภูวนารถ แล้วเป็น
พระ^(๒) นามอย่างเดียวกัน

ที่ ๔ ญ. ชื่อ “เพ็ญ”

ทั้ง ๔ คนนี้เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๗

อนึ่ง ด้กุดทางท่านศาตก็ด้ ทางพระยาไชยสุรินทร (เจียม) ซึ่ง
เป็นด้กุดเทพหัสดินก็ด้ ได้กล่าวบุรพชนมาแล้ว แต่บุรพชนทาง ญ. “เลื่อน”

(๑) แล้วเลื่อนเป็นพระชนเทพหัสดิน

(๒) เดิมเป็นพระยาอนุภาพไพโรภ

ภรรยาหลวงฤทธิ (พุท) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นราชินีฤทธิรัชกาลที่ ๕ นั้น
 จักไม่เป็นการแจ่มแจ้ง เพราะบรรดาบุตรและธิดาหลวงฤทธิ (พุท)
 กับ ญ. เตือน นั้น พัวพันคาบเกี่ยวกันหลายทางนัก จักอธิบายได้พอ
 เป็นเค้า คือ เตือน เป็นราชินีฤทธิรัชกาลที่ ๕ ทางมารดา มาแต่ท่านเป็น
 ธิดาคน ๓ ของพระยารัตนจักร (หงส์ทอง) ซึ่งเป็นบิดาท่านม่วง ไอยิกา
 ของพระชนนีในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ท่านเป็นพี่น้องนาง
 (ผู้ ๓ ซึ่งมีมากด้วยกัน) ของท่านม่วง ทุกคนในชั้นนี้สืบทางราชินีฤทธิ
 รัชกาลที่ ๓ ต้องเป็น อ. ชั้น ๓ สายสะไว และท่านเป็นน้องเป็นภรรยา
 พระยาสุรเสนา (คุ้ม) ทั้ง ๒ นี้มีบุตรและธิดามาก (จักกล่าวเฉพาะ
 แต่) บุตรคน ๓ คือ พระยาราชสุภาวดี (ปาด) อ. ชั้น ๔ มีบุตรและ
 ธิดามากเหมือนกัน (จักกล่าวแต่) ธิดาคน ๓ คือ ท่านพักทอง สกุด
 สุรคุปต์ อ. ชั้น ๕ เป็นภรรยาพระยาจำเริญบด (เดช) สกุด คุฤหเดช
 อีกสกุดหนึ่งต่างหาก ทั้ง ๒ นี้มีธิดา คือ ญ. เตือน เป็น อ. ชั้น ๖ แต่
 เป็น อ. ชั้น ๗ ด้วย เพราะเป็นภรรยา ร. ชั้น ๗ คือ หลวงฤทธิ (พุท)
 เทพหัสดินดิ้งกล่าวแล้ว

อนึ่ง ในลำดับนี้ได้กล่าวได้ถึงสายเขย ทางสกุดเทพหัสดิน อ. ชั้น ๗
 ด้วย จักต่อสายนั้นใน อ. ชั้น ๘ นั้นไว้เสียด้วย คือ

พระยารัษฎานุประดิษฐ (สินธุ์) อ. ชั้น ๗ (บุตรพระยาไชยสุนทร
 เจียม) มีภรรยา (จักกล่าวแต่) คน ๓ ชื่อ “โปร่ง” มีบุตร
 และธิดา (แต่ที่ทราบ) คือ

๑. ชื่อ “สุฤษดี”

พระยาธรรมศักดิ์ (สนั่น) ^(๑) อ.ชั้น ๗ (บุตร์พระยาไชยสุนทร
(เจียม) มีภรรยาชื่อ “ถวิล” ดังกุด ดำดักษณ (ธิดาพระยาศรีสุนทร
โศทรา กรมด) มีบุตร์และธิดา (แต่ที่ทราบ) คือ

ช. ชื่อ “กำร”

ญ. ชื่อ “ไฉไฉ”

พระยานุกิจวัตร (สันต) อ.ชั้น ๗ (บุตร์พระยาไชยสุนทร
เจียม) มีภรรยาและบุตร์ธิดา (ไม่ทราบ)

ญ. เสี่ยม อ.ชั้น ๗ (ธิดาพระยาไชยสุนทร เจียม) เป็น
ภรรยาพระบริบูรณ์โกษากร (ผ่อง) ดังกุด ชาติกะพุกณะ (บุตร์
พระยาไชยวัฏฏาเสนา (ผ่อง) มีบุตร์และธิดา (ที่ทราบ) คือ

ญ. ชื่อ “แพ”

พระอุภัยพิพาษา (ชลอ) อ.ชั้น ๗ (บุตร์พระยาไชยสุนทร
เจียม) มีภรรยาและบุตร์ธิดา (ไม่ทราบ)

พระอนุพาทย์ (ศิริ) อ.ชั้น ๗ (บุตร์พระยาไชยสุนทร เจียม)
มีภรรยาชื่อ “อ่อง” (บุตร์พระยาเพ็ชรพิไชย สิงห์โต) มีบุตร์และ
ธิดา (ที่ทราบ) คือ

ญ. ชื่อ “เอื้องฟ้า”

(๑) ต่อมาเป็นเจ้าพระยา

บรรดาบุตรและธิดา อ.ชั้น ๗ ในตักทเทพหัดดินทั้งปวงเปน อ.ชั้น ๗
เพราะเปนบุตรและธิดา อ.ชั้น ๗ ด้วย

ส่วน ร.ชั้น ๗ ในสาณนายแขกทางจางวางหนู ร.ชั้น ๕ ชักพอก
หนึ่ง

นายมล มหาเด็ก ร.ชั้น ๗ (บุตรพี่วัง) มีภรรยา (ชื่อไรไม่ทราบ)
(ตักทใดไม่ทราบ) เปน อ.ชั้น ๗ มีบุตรและธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑. บุญ ชื่อ "สอาด"

ที่ ๒. ช. ชื่อ "ประมุข"

ที่ ๓. บุญ ชื่อ (ไม่ทราบ)

บุญ เปียม ร.ชั้น ๗ (ธิดาพระรักษาเทพ เมื้อ) เปนภรรยานาย
ร้อยตรีกรมตำรวจพระนครบาล (ชื่อและตักทใดไม่ทราบ) เปน ร.ชั้น ๗
มีธิดา (ที่ทราบ) คือ

บุญ ชื่อ "บุญ"

บรรดาบุตรและธิดา ร.ชั้น ๗ สาณนายแขกเปน ร.ชั้น ๗ ส่วน
ร.ชั้น ๗ ในสาณนายฝรั่งนั้นไม่ปรากฏว่ามีอีก ถ้ามีก็เป็น ร.ชั้น ๗ เหมือนกัน
เพราะเปนบุตร ร.ชั้น ๗ ด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย

บัดนี้ถึงกาลที่จะต้องกล่าวถึงสาณพัทลุง ร.ชั้น ๗ (ตามที่ได้ทราบ)
ไม่มีชื่อที่จะต้องกล่าวอีก ดังที่กล่าวแล้วในตอน ร.ชั้น ๗ นั้น จักกล่าว
ได้แต่ว่า บรรดาบุตรและธิดาที่จะสืบต่อจาก ร.ชั้น ๗ ในสาณพัทลุงนี้
เปน ร.ชั้น ๗ เพราะเปนบุตรและธิดา ร.ชั้น ๗

ส่วนสายพัสดุทางกรมหมื่นไกรสรวิชิต ซึ่งเป็นสายเขยนั้น ก็ไม่ทราบชื่อที่มัจจกถาอีก เว้นไว้แต่บุตรและธิดาหม่อมหลวงเดือน ซึ่งจะงดไว้กถาเมื่อถึง ร. ชั้น ๘ ทางที่เป็นบุตรและธิดาหม่อมเจ้าทศคีริวงศ ร. ชั้น ๘ จักกถาในทันทีว่า บรรดาบุตรและธิดา อ. ชั้น ๘ ซึ่งเป็นสายเขยทางพัสดุนั้นต้องเป็น อ. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา อ. ชั้น ๘ สายเขย เว้นแต่จะเป็นพิเศษสัมพันธ์กับ ร. ชั้นใด ๆ ก็เป็น ร. ต่อชั้นนั้นลงมา เช่นบุตรและธิดาหม่อมหลวงเดือนดังกล่าวแล้ว

ถ้าสืบถึงสายเขยทางของมอญ ตามระเบียบก็ไม่มีชื่อผู้ที่ควรจดใน อ. ชั้น ๘ นักคนนัก แต่สมควรจักจดไว้เป็นตัวอย่าง เช่นสายพระศรีวิโรจน์ (หม่อมฮ่อน) เป็นต้นว่า

พระยาวรสิทธิเสวีวัตร (สอาด) อ. ชั้น ๘ (บุตรพระยาไชยนิพนธ์เขย) มีภรรยาชื่อ หม่อมราชวงศ์ดำรงค์ (ธิดาหม่อมเจ้าธนยาในกรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาลรัชกาลที่ ๒ พระบรมราชวงศ์จักรี) มีบุตร (จักกถาแต่) คือ

๑. ชื่อ "ฮอ"

นอกนั้นหลานพระยาไชยนิพนธ์ (เขย) กับแปลก ร. ชั้น ๘ จักได้กถาในคณบุตรและธิดา พ. แปลก นั้น

รวมความว่าบรรดา อ. ชั้น ๘ ในสายหม่อมฮ่อน นอกจากเป็น ร. ด้วยแล้วนั้น เป็น อ. ชั้น ๘ เพราะเป็นสายเขย

ฝ่ายหม่อมทิม (มารดาคุณอำพัน) คือ พระยาศรีกฤดากร^(๑)
(หม่อมหลวงวราหะ) อ. ชั้น ๘ (บุตรเจ้าพระยาเทเวศร์) มีภรรยามาก
คน ๓ คือ หม่อมราชวงศ์ศกพร (ธิดาหม่อมเจ้าเจ็ก ในกรมหมื่นมเหศวร
ราชกาลที่ ๔) มีบุตร คือ

ช. ชื่อ "ศิววงศ์"

บรรดาหลานเจ้าพระยาเทเวศร์ ฝ่ายหม่อมทิมนั้นเป็น อ. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา อ. ชั้น ๘

การที่ยกเอาพระยาศรีกฤดากร (วราหะ) ขึ้นกล่าวเป็นตัวอย่างได้
เพราะมีสกุลสัมพันธ์หลายฝ่าย ยากที่จะอธิบายในที่นี้ให้แจ่มแจ้ง แต่
เห็นว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนั้นได้บรรยายไว้แล้ว จักกล่าวอีกก็จะซ้ำไป

ฝ่ายหม่อม (ที่ไม่ทราบชื่อ) (ภรรยานายนาค ร. ชั้น ๓) บรรดาที่
เป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘ ในฝ่ายนั้น เป็น ร. ชั้น ๘ ทุกคน เพราะเป็น
บุตรและธิดา ร. ชั้น ๘

มีบันทึกกล่าวถึงฝ่ายพระนมรอนงค์นางพระสนั่น พึ่ง ที่
สืบสายต่อมาเป็น ร. ชั้น ๘ ต่อไป

หลวงฤทธิชัยเวร (พูด) ร. ชั้น ๘ (บุตรท่านดาต) ได้กล่าว
มาในทางสายพระครูมหาร (อู๋) แล้ว จักไม่กล่าวซ้ำในทางนี้อีก แต่
ผู้ที่เป็น ร. ชั้น ๘ ในสายพระนมรอนงค์ทางท้าวศรีวิจจา (ตัม) ใน ร. ชั้น ๘
ก็ไม่ทราบว่าใครที่ควรจักกล่าวได้อีก จึงรวมความไว้ว่า บรรดา ร. ชั้น ๘
ในสายพระนมรอนงค์ เป็น ร. ชั้น ๘ ทุกคน เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘

(๑) เดิมนี้เป็นพระยาเทเวศร์วงษ์วิวัฒน์

บัดนี้ถึงด้วยนายน้อยน้องยาพระชนนีเพ่งต่างพระชนนี ดับไปใน ร.

ชั้น ๘ คือ

ญ. เปลี่ยน ร. ชั้น ๘ (บุตรนายแก้ว) เป็นภรรยาหลวงสุนทร
(แก้ว) เป็น ข. ชั้น ๘ มีบุตร คือ

ช. ชื่อ “เหี้ยม”

นายขิม ร. ชั้น ๘ (บุตร ญ. เมือง) มีภรรยาชื่อ อิม เป็น ต.
ชั้น ๘ มีบุตรเพศชาย ๒ คน คือ

ญ. ชื่อ “ปริก”

ช. ชื่อ “เยอน”

(๑) นายเอี่ยม ร. ชั้น ๘ (บุตร ญ. พู่) มีภรรยาชื่อ เพ่ง เป็น
ต. ชั้น ๘. (จกต่างแต่) บุตร ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “ห้วน”

(๒) ญ. อิม ร. ชั้น ๘ (ธิดา ญ. พู่) เป็นภรรยานายขิม ร.
ชั้น ๘ (บุตร ญ. เมือง) มีบุตรเพศชาย คือ ญ. ปริกแต่นายเยอนที่กล่าว
แล้ว

ญ. แจ่ม ร. ชั้น ๘ (ธิดาพระราชเสวยรู้ ค้าง) เป็นภรรยานายสับ
ร. ชั้น ๘ (บุตร ญ. นาค) (จกต่างแต่) ธิดา ๑ คน คือ

ญ. ชื่อ “ถนอม”

นายสับ ร. ชั้น ๘ (บุตร ญ. นาค) มีภรรยา คือ ญ. แจ่ม ร.
ชั้น ๘ (ธิดาพระราชเสวยรู้ ค้าง) มีธิดา คือ “ถนอม” คนเดียวกันกับ
ที่กล่าวแล้ว

(๑) พระยาจุฬา (สัน) ร. ชั้น ๗ (บุตรพระยาจุฬา สัน) มีภรรยา คือ “ถนอม” ร. ชั้น ๘ (ธิดา ญ. แจ่มกับนายสมบัติ) คน ๓ ภรรยาด้วยกันชื่อ “เชียน” อีกคน ๓ ต่างมีบุตรแต่ธิดามาก (จักกล่าวแต่) บุตรในถนอมคน ๓ คือ

๑. ชื่อ “สอน” เป็นหลวงราชเศรษฐี ผู้ซึ่งจะสืบสกุลต่อไป

(๒) หลวงศรีเนาวรัตน์ (เสม) ร. ชั้น ๗ (บุตรพระยาจุฬา สัน) มีภรรยาชื่อ “แย้ม” เป็น ธ. ชั้น ๗ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “ยง”

(๑) หลวงนนทเกษ (ช้าง) ร. ชั้น ๗ (บุตรหลวงนนทเกษ แย้ม) มีภรรยา (ไม่ทราบชื่อ) มีบุตร คือ

๑. ชื่อ “โชค” เป็นหลวงศรีวรฐาน

(๒) หลวงศรียศ (ฉ่ำ) ร. ชั้น ๗ (บุตรหลวงนนทเกษ แย้ม) มีภรรยาชื่อ “ปรีก” ร. ชั้น ๘ (ธิดานายยิ้มกับอื่น) มีบุตร ๓ คน คือ

๑. ชื่อ “ฉิน” เป็นหลวงศรียศ

นายผ่อง ร. ชั้น ๗ (บุตรพระศรียศ ยิ้ม) มีภรรยาชื่อ “แจ่ม” เป็น ธ. ชั้น ๗ จักกล่าวแต่ธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “เชียน”

บรรดาบุตรแต่ธิดา ร. ชั้น ๗ ในฝ่ายนายน้อย น้อยยาพระชนัน เพ็งทองปวง เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรแต่ธิดา ร. ชั้น ๗

มีคนถึงชายท่านดำต น้อยนางพระชนันเพ็งต่างชนันสืบไป ร. ชั้น ๘ แต่เวลานี้ (ตามที่ทราบ) ยังไม่มีตัวแต่มีนามที่จะกล่าวได้ จึงรวมความ

ไว้ว่า บรรดาบุตรแลธิดา ร. ชั้น ๘ ในสายท่านลำดับนี้ เปน ร. ชั้น ๘ ทั่วไป
เพราะเปนบุตรแลธิดา ร. ชั้น ๘

ราชินิกุลชั้น ๘

มีดังนี้จะกล่าวถึงราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้น ๘ ดับคือไปตามลำดับ
ทางพระชนกजन ที่มเชื้อสายดับคือลำดับมาตามชื่อที่ปรากฏใน ร.
ชั้น ๘ นั้น คือ

(๑) ญ. บู่ ร. ชั้น ๘ (ธิดา ญ. ชันกับนายเล็ก สายนายสง่า ร.
ชั้น ๖) เปนภรรยานายหวาด ร. ชั้น ๖ แดเปน ข. ชั้น ๘ ในชั้นด้วย มี
บุตร ๑ คนมีรายชื่ออยู่ในจำนวนบุตรนายหวาด ร. ชั้น ๖ นั้นแล้ว ในชั้น
บุตรนายหวาดกับ ญ. บู่เปน ร. ชั้น ๘ คือ เปนทั้ง ร. ชั้น ๘ แด ร. ชั้น ๘ ด้วย

(๒) ญ. เป้น ร. ชั้น ๘ (ธิดา ญ. ชันกับนายเล็ก) เปนภรรยา
นายต่าง ร. ชั้น ๘ (บุตรนายกันกับ ญ. แพ สายภรรยาอัยยนาคนาค)
ในชั้นนายต่างเปน ข. ชั้น ๘ มีบุตรธิดา ๕ คนมีรายชื่ออยู่ในจำนวนบุตร
ธิดานายต่าง ร. ชั้น ๘ นั้นแล้ว ในชั้นบุตรธิดานายต่างกับ ญ. เป้น
เปน ร. ชั้น ๘ คือ เปนทั้ง ร. ชั้น ๘ แด ร. ชั้น ๘ ด้วย

(๓) ญ. ผ่อง ร. ชั้น ๘ (ธิดา ญ. ชันกับนายเล็ก) เปนภรรยา
นายเยี่ยม ร. ชั้น ๘ (บุตร ญ. เจียนกับนายยิ้ม สายภรรยาอัยยนาคนาค)
ในชั้นนายเยี่ยมเปน ข. ชั้น ๘ มีบุตรธิดา ๕ คน มีรายชื่ออยู่ในจำนวน

บุตรแต่ธิดานายเยียม ร. ชั้น ๘ นั้นแล้ว ในที่บุตรแต่ธิดานายเยียมกับ
ญ. ผ่องแปน ร. ชั้น ๘ คือ เปนทั้ง ร. ชั้น ๘ แล ร. ชั้น ๘ ด้วย

นายเทียม ร. ชั้น ๘ (บุตร ญ. เด็กกับนายเทียมสาย ญ. คัดค้าน้อง
นายสว่าง ร. ชั้น ๖) มีภรรยาชื่อ ทองอยู่ เปน ส. ชั้น ๘ มีธิดา ๓ คน คือ
ญ. ชื่อ “ประยงค์”

นายใหญ่ ร. ชั้น ๘ (บุตรนายพ่วง ญ. เขียงสายภรรยาหน้าชื่อนายนาค)
มีภรรยาชื่อ “แสง” เปน ส. ชั้น ๘ มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “พู่”

บรรดาบุตรแต่ธิดา ร. ชั้น ๘ ด้วยนายนาคนั้น ได้ทราบอยู่แต่เท่านั้น
นับว่าเปน ร. ชั้น ๘ ถึงแม้หรือจะมี ร. ชั้น ๘ ในสายเหล่านี้ก็ บุตรแต่ธิดา
ก็เปน ร. ชั้น ๘ ทุกคน เพราะเปนบุตรแต่ธิดา ร. ชั้น ๘

ทางพระชนกแต่พระชนนีร่วมกัน คือ บรรดาผู้ที่สืบสายเปน ร.
ชั้น ๘ ต่อจาก ร. ชั้น ๘ ก็มีลักษณะอย่างเดียวกันกับที่กล่าวมาแล้ว แล
จักกล่าวแต่สายที่ได้ระบุนามมาแล้วในชั้น ๘ นามไหนหมดสายที่ทราบได้
ก็เปนอันงดเว้นไป ที่เหลืออยู่ทราบได้ จักกล่าวต่อไปตามระเบียบที่กล่าว
ไว้แล้วนั้น

ชั้นต้นก็สืบสายพระองค์เจ้ามงคลเลิศ บรรดา ร. ชั้น ๘ ในสายนั้น
ไม่ปรากฏ ที่ทราบได้ก็มีแต่ชั้นหลานหม่อมราชวงศ์สว่าง ร. ชั้น ๘ จักขอ
งดไว้ ไปกล่าวในตอนบุตรแต่ธิดาของพระ โอรสแต่ธิดาในสมเด็จพระเจ้าพัชรก
พระจักรพรรดิพงศ์ เหตุฉะนั้นจึงถึงสายสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี
ต่อไปดังนี้

(๑) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ร. ชั้น ๘
(พระบรมราชโอรสในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามชื่อ กัทริน มีนามสกุลว่า
ณพิษณุโลก บรูพชนเป็นคฤหบดีประเทศรัสเซีย เป็น ต. ชั้น ๘ มีศักดิ์
เป็น หม่อม แด่นับว่าเป็นชายา มีพระโอรสด้วยกัน ๑ องค์ คือ

๕. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าจุลจักรพงศ์” (*) เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นพระโอรส ร. ชั้น ๘

ต่อมา มีนางห้ามเป็นพระชายา คือ “หม่อมเจ้าสวัสดิ์” ร. ชั้น ๘
(พระธิดากรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์) ในชั้นเป็น ต. ชั้น ๘ ด้วย

(๒) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ร. ชั้น ๘
(พระราชโอรสรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามเป็นพระชายา คือ หม่อมเจ้า
ประสงค์ดัมเป็น ต. ชั้น ๘ (พระธิดากรมหมื่นมหิศรราชหฤทัยในรัชกาล
ที่ ๕) มีพระโอรสธิดา ๘ องค์ คือ

ที่ ๑ ๕. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจุมภฏพงศ์บริพัตร” เดิมเป็น
หม่อมเจ้า แต่มีพระอิสริยยศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโดย
ประกาศ ตกลงทั้งพระภาคและคิน ซึ่งเป้นพระ โอรสธิดาในหม่อมเจ้า
ประสงค์ดัม อันเป็นพระชายาในเจ้าฟ้าชั้น

ที่ ๒ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง”

ที่ ๓ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสุทธิดวงศวิจิตร”

(*) ต่อมาทรงสถาปนาเป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า

ที่ ๔ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าพิสมัยมณีนมัย”

ที่ ๕ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจุไรรัตนคิริมาตย์”

ที่ ๖ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าจันทรรกานนมนัน”

ที่ ๗ ญ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าสุทธมณี”

บรรดาพระโอรสและธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์ทรงปวง
เปน ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและพระธิดา ร. ชั้น ๘

(๓) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ ร. ชั้น ๘ (พระราช
โอรสในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามเป็นพระชายา คือ พระองค์เจ้าเฉลิมเขต
มงคล ร. ชั้น ๘ (พระธิดาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) มี
พระโอรส ๓ องค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล” มีพระ
อิสริยยศศักดิ์เป็นพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า เพราะพระบิดาเป็นเจ้าฟ้า
แต่ตามอิสริยยศศักดิ์ของพระมารดาโดยราชประเพณีตลอดทั้งพระภาค
ภคินีซึ่งเป็นพระโอรสและธิดาในพระองค์เจ้าเฉลิมเขตมงคลนั้น

พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลของชั้น สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราช
ินีนาถ ทรงขอต่อพระบิดามารดาไปทรงทำนุบำรุงเลี้ยงไว้พระตำหนัก
พญาไทย ตั้งแต่ยังมีชนมายุได้ ๒ ขวบเศษ ทรงพระเมตตาปราณีมาก
แต่ถึงประทับอยู่กับสมเด็จพระบรมราชินีนาถจนถึงทุกวันนี้^(๓)

ที่ ๒ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร”

ที่ ๓ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าอนุสรณ์มงคลการ”

(๔) เคือนันทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ

บรรดาพระโอรสและธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร์ทั้งปวง
เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

(๔) กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรสในรัช
กาลที่ ๕) มีนางห้ามหลายคนต่างมีพระโอรสและธิดามาก จักกล่าวแต่ที่
เป็นพระชายา คือ หม่อมเจ้าอัมพรธมาน ๘. ชั้น ๘ (พระธิดากรมพระ
เทววงศ์ ในรัชกาลที่ ๕) มีพระโอรสและธิดา (มาก จักกล่าวแต่)
๒ องค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าอมรธมานดิษฐาน”

ที่ ๒ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้ากมลปราโมทย์”

บรรดาพระโอรสและธิดา กรมหลวงจันทบุรี ใน หม่อมเจ้าอัมพรธมาน
กิติ หรือในนางห้ามอื่น ๆ กิติเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา
ร. ชั้น ๘

(๕) กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรส
ในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามเป็นพระชายา ๒ องค์เป็น ๘. ชั้น ๘ (พระธิดากรม
ขุนพิทยลาภในรัชกาลที่ ๕) ทั้ง ๒ องค์ (องค์เดิมสิ้นชีพิตักษัยมีองค์ใหม่
แทน)

พระชายาเดิม คือ หม่อมเจ้าประภาสวดีดิ มีพระโอรสและธิดา
๓ องค์ คือ

ที่ ๑ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าวิมลนันทมาราช”

ที่ ๒ ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้านิภาสวดีดิ”

ที่ ๓ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าประคับศรีจิวระประวัติ”

พระชายาใหม่ คือ หม่อมเจ้าสุเมธมดลย์ มีพระโอรส ๒ องค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้านันทกานาร”

ที่ ๒ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าเชษฐาธิราชประพัทธ์”

บรรดาพระโอรสธิดาในกรมหลวงนครไชยศรีเปนน ร. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นพระโอรสธิดา ร. ชั้น ๘

(๖) กรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกร ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรส
ในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามเป็นพระชายา คือ หม่อมเจ้าพร้อมเพราพรรณ
ธ. ชั้น ๘ (พระธิดากรมพระดำรงราชานุภาพในรัชกาลที่ ๔) มีพระโอรส
ธิดา ๓ องค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าทรงวุฒิไชย”

ที่ ๒ ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าอุทัยเฉลิมลาภ”

ที่ ๓ ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าสุภาวภาพเพราพรรณ”

บรรดาพระโอรสธิดาในกรมหมื่นสิงหวิกรมเกรียงไกร ร. ชั้น ๘ เพราะเป็น
พระโอรสธิดา ร. ชั้น ๘

(๗) กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรส
ในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามมากต่างมีพระโอรสธิดามาก จักกล่าว
แต่ที่เป็นพระชายา คือ หม่อมเจ้าทิพยธัมพันธ ร. ชั้น ๘ (พระธิดา
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) มีพระโอรส ๒ องค์ คือ

ที่ ๑ ช. ทรงนามว่า “พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา” เดิมเป็น
หม่อมเจ้า แล้วเป็นพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโดยประกาศพระเชษฐ

เคี้ยวเคี้ยวทรงพระเยาว์ โดยเหตุที่พระมารดาเป็นพระธิดาองค์แรกของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ในฐานะทรงพระกรุณาเป็นพิเศษ

ที่ ๒ ข. ทรงพระนามว่า “หม่อมเจ้ารังษิยากร”

บรรดาพระโอรสและธิดากรมหมื่นสุมพรวินหม่อมเจ้าทิพยธัมมพันธ์ก็ดี หรือในนางห้ามอื่น ๆ ก็ดีเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

(๘) กรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้ามหลายคนต่างมีพระโอรสและธิดาหลายองค์ จักกล่าวไว้แต่องค์เดียว คือ

ข. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าสุริยันธ์”

บรรดาพระโอรสและธิดากรมหมื่นไชยาศรีสุริโยภาส ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นพระโอรสและธิดา ร. ชั้น ๘

(๘) กรมหมื่นกำแพงเพชรอรรคโยธิน ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้าม (แต่ที่ทราบ) เป็นพระชายา คือ พระองค์เจ้าประภาวดีทนต์ฤๅม ร. ชั้น ๘ (พระธิดาองค์แรกของเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์) มีพระโอรสและธิดา ๒ องค์ คือ

ที่ ๓ ฉ. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้ามยุรฉัตร” มีพระอิสริยยศศักดิ์โดยประกาศเป็นพระวรองค์เธอพระองค์เจ้า เพราะพระมารดาเป็นพระเจ้าวรองค์เธอพระองค์เจ้า ส่วนพระบิดาเป็นพระองค์เจ้าทรงกรม แดพระภาคาแลกกิน ซึ่งเป้นพระโอรสและธิดาในพระองค์เจ้าประภาวดีทนต์ฤๅม ก็เป้นพระองค์เจ้าเช่นกัน

ที่ ๒ ช. ทรงพระนามว่า “พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร”

บรรดาพระโอรสธิดาในกรมหมื่นกำแพงเพชรทงปวงเป็น ร. ชั้น ๘
เพราะเป็นพระโอรสธิดา ร. ชั้น ๘

(๑๐) กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม ร. ชั้น ๘ (พระราชโอรส
ในรัชกาลที่ ๕) มีนางห้าม ๒ คนเป็น ด. ชั้น ๘ เป็นพระชายา ๑ คือ
หม่อมเจ้าวรรณวิไลย (พระธิดากรมพระนเรศวรในรัชกาลที่ ๕) มีพระ
ธิดา ๑ องค์ คือ

ญ. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าพรรณเพ็ญแข” เป็นพระธิดาองค์แรก
แต่ในพระชายา

นางห้ามอีกคน ๑ คือ หม่อมเทียม มีพระโอรส ๑ องค์ คือ

ช. ทรงนามว่า “หม่อมเจ้าเผ่าเพ็ญพัฒน์” เป็นพระโอรสสืบ
พระวงศ์

พระโอรสธิดาทั้ง ๒ องค์ของกรมหมื่นพิไชยนี้ เป็น ร. ชั้น ๘
เพราะเป็นพระโอรสธิดา ร. ชั้น ๘

(๑) กรมหมื่นอนุพงษ์จักรพรรดิ ร. ชั้น ๘ (พระโอรสสมเด็จพระ
เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์) มีนางห้ามมากเป็น ด. ชั้น ๘ ต่างมีบุตร
ธิดามาก จักกล่าวแต่ที่นับว่าเป็นชายา คือ หม่อมราชวงศ์สุก ราช
ตระกูลในกรมพระราชวังหลัง มีบุตรธิดาในชายา (มาก จักกล่าวแต่)
๔ คน คือ

ที่ ๑ ญ. ชื่อ “หม่อมเจ้าดวงแก้ว”

ที่ ๒ ช. ชื่อ “หม่อมเจ้าแวจรรักษ์”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้าเดรัจฉาน”

ที่ ๔ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้าวรรณวิเชียร”

บรรดาศักดิ์และฐานานุกรมหมื่นอนุพงษ์ทังปองเปน ร. ชั้น ๘ เพราะเปน
บุตรแต่ธิดา ร. ชั้น ๘

(๒) พระองค์เจ้าออสการ์นุทิส ร. ชั้น ๘ (พระโอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์) มีนางห้าม (ตามที่ทราบ) ซึ่งมีบุตร
แต่ธิดา ๒ คน เปน ๘. ชั้น ๘ คน ๑ เปนนางห้ามสะใภ้หลวงพระวราชทาน
นับว่าเป็นชายา คือ หม่อมทวน ธิดาเจ้าพระยาสุรพันธ์ (เท็ค มุนนาค)
ราชินิกุลรัชกาลที่ ๒ มีบุตรแต่ธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้ากัณฐาวัธ”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้าสรวิศกาน”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้าอุษิตาณ”

นางห้ามเดิมอีกคน ๑ ชื่อหม่อมจรัส (สกุลใดไม่ทราบ) มีบุตรแต่
ธิดา ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้าดวงศา” เปนธิดาแรก

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศรี”

บรรดาศักดิ์และฐานานุกรม พระองค์เจ้าออสการ์นุทิสทังปองเปน ร. ชั้น ๘ เพราะ
เปนบุตรแต่ธิดา ร. ชั้น ๘

(๓) พระองค์เจ้าประภาวสีทชนฤมล ร. ชั้น ๘ (พระธิดา
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์) เปนพระชายากรมหมื่นกำแพงเพชร
ร. ชั้น ๘ มีพระโอรสแต่ธิดาได้ก่อดำรงมาในทางพระภักดีธิดาแล้ว

(๔) หม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ ว. ชั้น ๘ (พระโอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์) มีนางห้ามเป็นชายา คือ หม่อมหลวงเดือน ถ. ชั้น ๘ ธิดาเจ้าพระยาวิเศษวงศ์ (หม่อมราชวงศ์ถนัด) ด้ายเรยทางพัตถุม มบุตร์เถรดา & คน คือ

ที่ ๓ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์พงศ์พรหม”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์สมพรรณ”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์วรรณแวง”

ที่ ๔ ข. ชื่อ “หม่อมราชวงศ์แก้วมณี”

บรรดาบุตรเถรดาหม่อมเจ้าทศศิริวงศ์ทั้งปวงเป็น ว. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรเถรดา ว. ชั้น ๘

(๑) พระองค์เจ้านิพนธ์กานูพงศ์ ว. ชั้น ๘ (พระโอรสสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) มีนางห้ามเป็นชายา คือ หม่อมเจ้าวิไลกัญญา ถ. ชั้น ๘ (พระธิดาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอองค์วิโรปการ) มีโอรส คือ

ข. หม่อมเจ้า (ยังไม่มีพระนาม)

(๒) พระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคล ว. ชั้น ๘ (พระธิดาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) เป็นพระชายาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนตพระวิมาเมศวร ว. ชั้น ๘ มีพระโอรสได้ก่อดำมาในทางพระภักดาแล้ว

(๓) หม่อมเจ้าทิพยสัมพันธ์ ว. ชั้น ๘ (พระธิดาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช) เป็นพระชายากรมหมื่นสุมพร ว. ชั้น ๘ มีพระโอรสได้ก่อดำมาในทางพระภักดาแล้ว

บัดนี้ถึงลำดับจ่ายพระองค์เจ้าพรรณราย ยังไม่มี ร. ๘ ที่จะกล่าว
เป็นอันต้องระงับไว้ ต่อไปก็ถึงสายพระราชโอรสและธิดารัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็น
สายเรขาค่างๆ บรรดาพระธิดาที่เป็น ธ. ชั้น ๘ แลมีพระโอรสและธิดาเป็น
ร. ชั้น ๘ ได้กล่าวมาทางพระภักดีแล้ว จักกล่าวแต่ว่า บรรดาออกจาก
นั้นที่เป็น อ. ชั้น ๘ มีบุตรและธิดาก็คือ อ. ชั้น ๘ สายเรขาคือไปตาม
ลำดับ ส่วนสายกรมหมื่นนฤนาถมุนีมาตย์ แลสายพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์
นั้น ก็ไม่ทราบว่ามีนามอันใดที่จักกล่าวใน ร. ชั้น ๘ นี้เหมือนกัน จึง
ไม่มีอันใดที่จะกล่าวในทางพระชนกชนนีร่วมกันแล้ว

บัดนี้ถึงลำดับที่จักกล่าวถึง ร. ชั้น ๘ ทางพระชนนีเพิ่งต่อไปในสาย
ท่านฉิมหรือรอด ร. ชั้น ๔ ก็ไม่มีผู้ใดที่จะครองระบุมามากจะมียุบบ้างก็แต่

(๑) สายเจ้าจอมมารดาวาด (ธิดาพระนมปริก) ก็ได้กล่าวมา
ในทางกรมหมื่นกำแพงเพชรแล้ว

(๒) สาย ญ. แปลก (ธิดาพระนมปริก) มีบุตรและธิดาอยู่
หลายคน เช่นหลวงจางงนาค (เชื้อ) เป็นต้น เป็น ร. ชั้น ๘ มีบุตร
และธิดาหลายคน จักกล่าวพอเป็นตัวอย่างแต่คนเดียว คือ

ช. ช่อ ชั้น เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘

(๓) สายหม่อมผาด (ธิดาพระนมฉิมฤทธิ) ก็ได้กล่าวมาใน
ทางหม่อมเจ้าทศคีริวงศ์แล้ว

(๔) สายเพหรือเพิ่มแลผิว (ธิดาพระพี่เลี้ยงภู) ใน ร. ชั้น ๘
(ตามที่ได้อ่าน) มีบุตร ๓ คนของผิว คือ นายร้อยเอกจาด ร. ชั้น ๘ มี

ภรรยาชื่อ ส่ง่า เป็น ส. ชั้น ๘ มีบุตรธิดาหลายคน (จักกล่าวเป็นตัวอย่างแต่) บุตรคน ๑ คือ

ข. ชื่อ “ สดก ” เป็น ร. ชั้น ๘

จึงขอรวมความว่าบรรดาบุตรธิดา ร. ชั้น ๘ ในฝ่ายท่านนิมหรือ รอดคนทั้งปวงนั้นเป็น ร. ชั้น ๘ ทั้งหมด

บัดนี้ถึงสายเจ้าจอมมารดาทรัพย์ ร. ชั้น ๔ บรรดาผู้จะเป็น ร. ชั้น ๘ ได้กล่าวมาแล้ว จักกล่าวแต่สายอื่น ๆ อันเป็นบุตรธิดาท่านฝั่ง มีท่านน้อย ร. ชั้น ๔ เป็นต้น ถึงกระนั้นในชั้น ๘ (ตามที่ทราบ) ก็น้อยตัวนัก จักยกตัวอย่างที่ทราบได้ ในฝ่ายนายแซก ร. ชั้น ๔ ทางพระครูมหิธร (อยู่) เช่น

(๑) พระยาพิไชยชาญฤทธิ์ (ผาด) ร. ชั้น ๘ บุตรหลวงฤทธิ์ (พุด) มีภรรยาอยู่บัดนี้ ๒ คน เป็น ส. ชั้น ๘ ต่างมีบุตรธิดาหลายคน

ภรรยาคน ๑ ชื่อ “ จันทน์ ” มีบุตร ๒ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ ผดพันธิ ”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ เฝ้าพงศ์ ”

ภรรยาอีกคน ๑ ชื่อไป่ มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

ที่ ๑ ข. ชื่อ “ ผกพันธ์ ”

ที่ ๒ ข. ชื่อ “ ผกพันธ์ ”

ที่ ๓ ข. ชื่อ “ ผกพันธ์ ”

บรรดาบุตรธิดาพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ (ผาด) ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรธิดา ร. ชั้น ๘

(๒) พระอภิบาลภูวนาถ (จัมรัส) ร. ชั้น ๘ บุตรหลวง
ฤทธิ (พุค) มีภรรยา ๒ คนเป็น ต. ชั้น ๘ ภรรยาหลวงชื่อสังวน มี
ธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “สว่างวงศ์”

ภรรยาเก่าชื่อ “แจ่ม” มีธิดา ๓ คน คือ

ญ. ชื่อ “จำลอง”

บรรดาบุตรและธิดาพระอภิบาลภูวนาถทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะ
เป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘

(๓) ญ. เพ็ญ ร. ชั้น ๘ ธิดาหลวงฤทธิ (พุค) เป็นภรรยา
พระปฏิเวทวิเชียร (กระแสด์ อมาตยกุล) เป็น ข. ชั้น ๘ บุตรพระยา
อภัยรัตนฤทธิ (ถวิล) มีบุตรที่ทราบ คือ

ข. ชื่อ “ประสิทธิ์ฤทธิ”

บรรดาบุตรและธิดา ญ. เพ็ญ ทั้งปวงเป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็น
บุตรและธิดา ร. ชั้น ๘

ตามระเบียบบันทึกถึงสายพัสดุ ร. ชั้น ๘ และสายเขยทางพัสดุ
อ. ชั้น ๘ และต่อไปตามลำดับถึงสายเขยทางทองมอญ (ตามภักทราบ
อยู่ในบันทึก) ก็ไม่มีผู้ใดที่จกกล่าวได้ ชกในชั้นที่เป็น อ. ชั้น ๘ นั้น จึงต้อง
รวมความว่า บรรดาผู้ที่เป็นบุตร ร. ชั้น ๘ หรือ อ. ชั้น ๘ ทั้งปวงก็เป็น
ร. ชั้น ๘ หรือ อ. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘ หรือ อ. ชั้น ๘
ตามทางที่ได้สืบพันธุ์ หรือเกี่ยวข้อกัน

ต่อจากนั้นถึงกาลที่จะกล่าวถึงสายพระนมรชิต นื่องนางพระชนนีเพ็ง
ที่สืบสายต่อมาเป็น ร. ชั้น ๘ ก็ไม่ทราบว่ามีอีกเหมือนกัน เว้นไว้แต่
ชั้นหลานหลวงฤทธิชัยเวร (พูด) ทางท่านสวน ร. ชั้น ๕ ก็ได้กล่าว
มาแล้วในทางพระครูมหาริธ (อู) ผู้เป็นเจ้ามีของท่านสวนนั้นแล้ว ก็ต้อง
รวมความไว้เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว จำบรรดามุขและธิดา ร. ชั้น ๘ ใน
สายพระนมรชิตนี้ เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘

ตามลำดับนั้นต่อไปในสายนายน้อยนื่องยา และท่านเจ้าคุณนื่องนางพระ
ชนนีเพ็งต่างชั้นนี้ ทั้ง ๒ สายนั้น ก็เป็นเช่นเดียวกัน คือรวมความว่าบุตร
และธิดา ร. ชั้น ๘ เป็น ร. ชั้น ๘ เพราะเป็นบุตรและธิดา ร. ชั้น ๘ ฉะนั้น

ราชินิกุลชั้น ๑๐

บัดนี้ถึงกาลที่จะกล่าวในราชินิกุลรัชกาลที่ ๓ ชั้นที่ ๑๐ สืบไป ได้
ตรวจดูทุกสายแล้ว ก็เป็นยากนักยากหนาที่จะหาชื่อผู้ใดมาจดลงไว้ ให้
เป็นตัวอย่างได้ บังเอิญมาได้ ซึ่งควรจะเป็นที่นิยมยินดีนักหนา ทั้งได้ ใน
สายพระชนกชนนีร่วมกันด้วย ก็ย่อมเป็นมงคลอันอุดมของราชินิกุล
รัชกาลที่ ๓ ในสมัยนี้ ผู้นั้นคือ

หม่อมเจ้ากระมลปราโมทย์ ร. ชั้น ๘ พระธิดากรมหลวงจันทบุรี
นฤนาถ (พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ ในรัชกาลที่ ๕) อันร่วมใน
พระราชยา คือ หม่อมเจ้าอัมพรธมาน พระธิดากรมพระเทววงศวิโรปการ

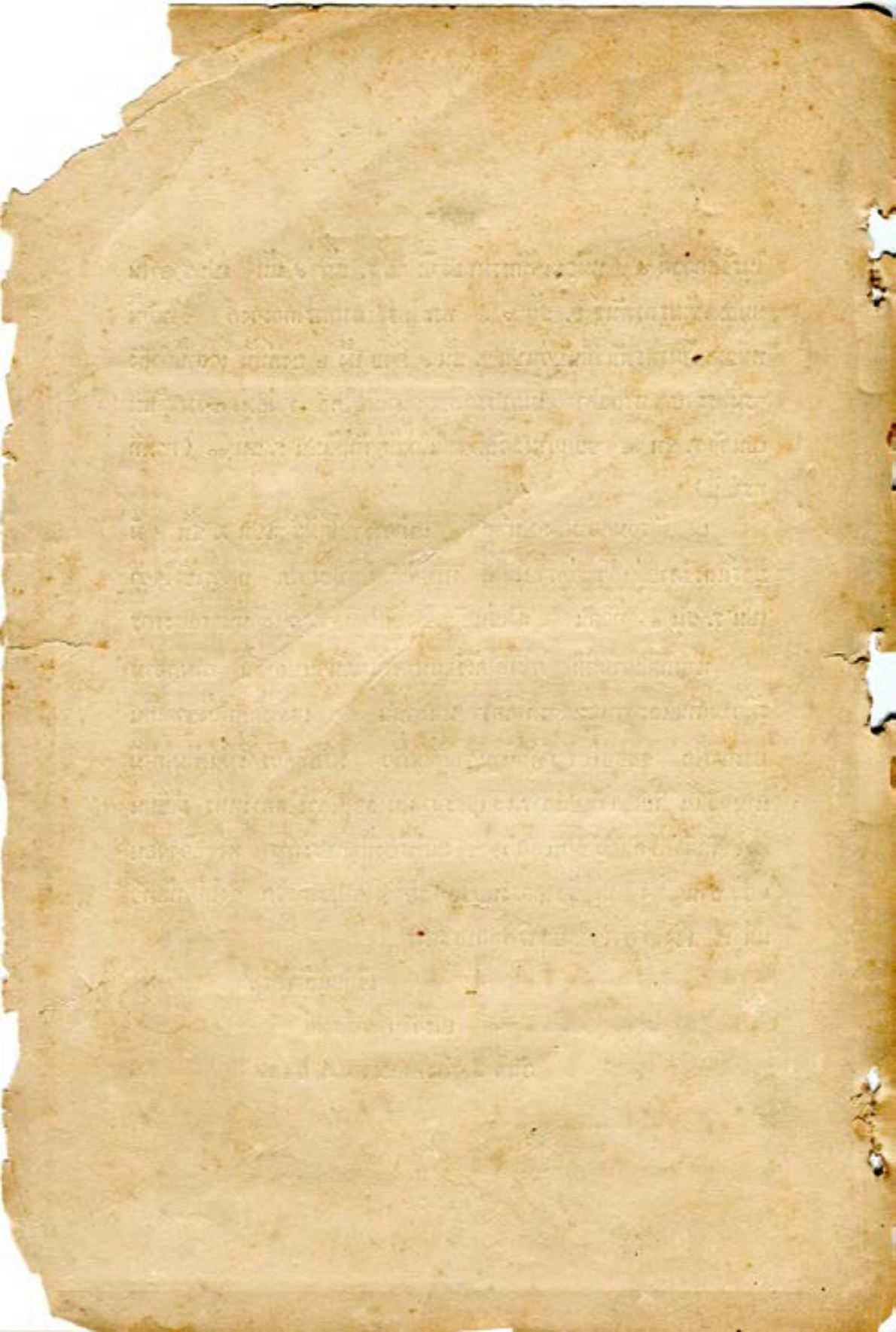
ในรัชกาลที่ ๔ หม่อมเจ้ากรมดปราโมทย์ร. ชั้น ๘ นั้น เป็นชายใน
หม่อมเจ้ามรุพรพันธุ์ อ. ชั้น ๖ พระโอรสกรมพระเทววงศ์ ในชั้น
หม่อมเจ้ามรุพรพันธุ์ก็นับว่าเป็น ร. ชั้น ๘ ด้วย ทั้ง ๒ องค์นั้น เวลานี้กำลัง
จะมีพระโอรสหรือธิดา เมื่อประสูติออกมาเมื่อใด หม่อมราชวงศ์ผู้นั้น
เป็นตัว ร. ชั้น ๑๐ ขอความดีดัดจึงมีแก่ผู้ ที่จักได้เป็น ร. ชั้น ๑๐ (ตามที่
ทราบ)

เมื่อจกัรวมความลงเป็นที่ยุติ แม้ ว่าสายใดมีผู้ ที่เป็น ร. ชั้น ๘ มี
บุตรและธิดาอยู่แต่แต่ทราบไม่ได้ หรือจกัมีต่อไปเมื่อใด ก็ควรเข้าใจว่า
เป็น ร. ชั้น ๑๐ ทั้งกัน ดังเช่นตัวอย่างอันได้กล่าวมาแล้วนั้นทุกประการ
นามก่อกความก่อก ตามที่ใดเขียนมาตั้งแต่ต้นจนปลายนี้ ตามความ
รู้ความเห็นและคำแนะนำที่ได้ทราบมาเท่านั้น แม้จะผิดพลั้งขาดเกิน
ประการใด ขออย่าให้ ผู้ ที่มีนามตามที่กล่าว หรือที่ควรจะมีแต่ไม่ได้ มี
นามอยู่นั้น ถือเอาว่าเป็นการหมิ่นประมาทละเลยในทางใดทางหนึ่ง ผู้เขียน
ตั้งใจจักทำให้ ผู้ ที่มีนามเกี่ยวข้องแก่เรื่องนั้นทุกประการ ทั้งขอวิงวอน
แก่ผู้ อ่านผู้ ฟัง เมื่อข้อใดกระทบใดไม่ควรใส่ใจประการใด จงได้ให้ภัย
แก่ผู้เขียนซึ่งได้ตั้งใจโดยสุจริตทุกประการ

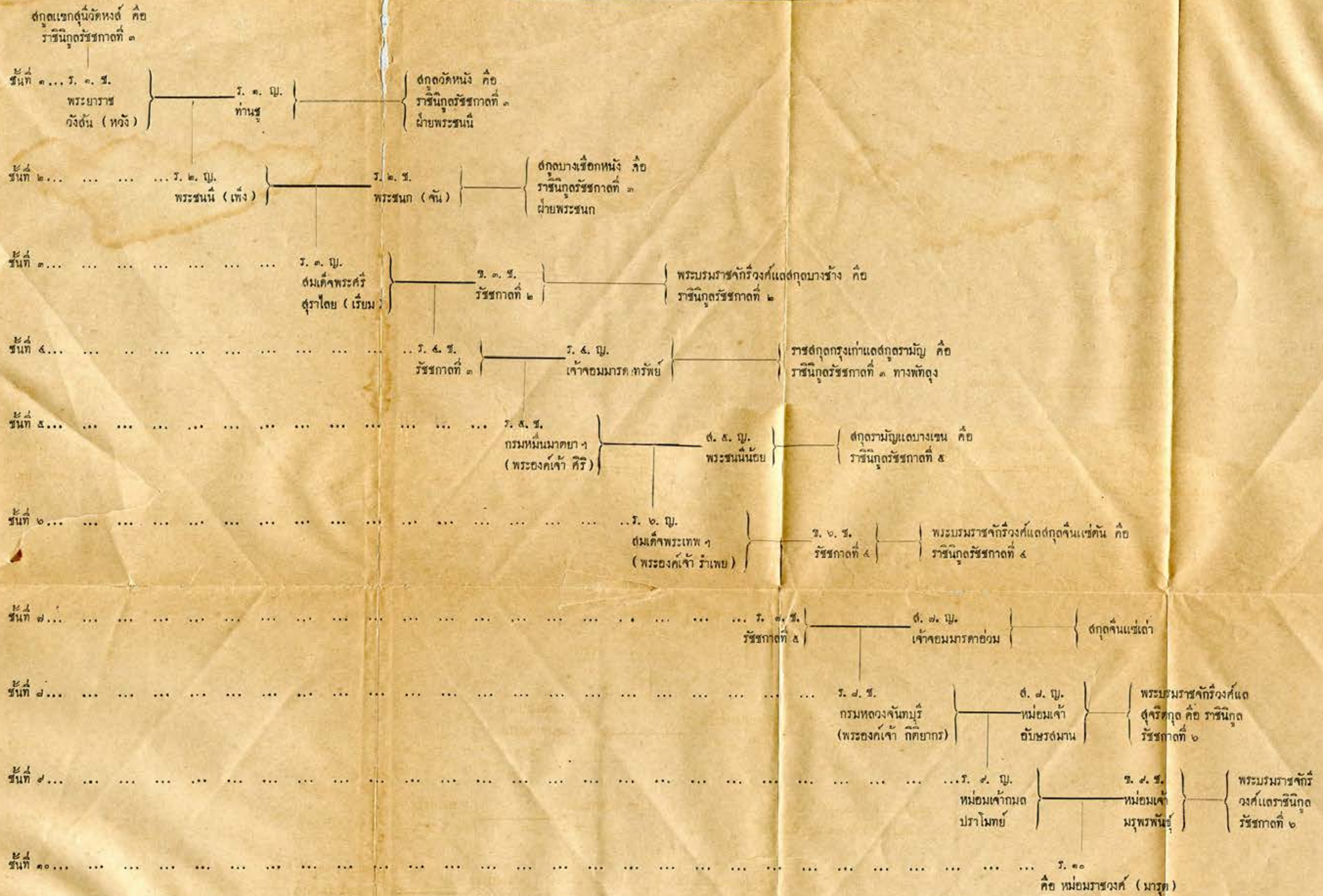
เขียนแล้วเสร็จ

ณะวังบูรพาภิรมย์

วันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

ตัวอย่างแผนราชินิกุล รัชกาลที่ ๓ สืบสาย ๑๐ ชั้นดังนี้

๑๓๓๖